

Konsensus og Kontinuitet?

*Stortingets debatt om NATOs intervensjon i Kosovo våren
1999 i et diskursanalytisk perspektiv*

Benedicte Bruun – Lie

Institutt for Statsvitenskap

Universitetet i Oslo

Våren 2004

Innhold

1	INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING.....	5
	Problemstilling	7
	Internasjonalt engasjement på Balkan og i Kosovo.....	9
	NATO etter den kalde krigen	13
	Disposisjon	15
2	TEORI OG METODE.....	17
2.1	DISKURSANALYSE	18
	Språk	20
	Representasjoner	21
	Innleiring, saksinnramming og materialisering	23
2.2	METODE	25
	Identifisering av representasjoner.....	28
	Kilder og innsamling av data.....	29
	Noen utfordringer i diskursanalyse.....	30
3	NORSK SIKKERHETSPOLITISK DISKURS	32
3.1	BETYDNINGEN AV KONSENSUS	32
3.2	SIKKERHETSPOLITISKE BESLUTNINGSPROSESSER: STORTINGETS ROLLE OG PRAKSIS.....	35
3.3	NORSK SIKKERHETSPOLITISK DISKURS ETTER 1990.....	39
	3.3.1 <i>Et nytt NATO?</i>	40
	3.3.2 <i>Legitim deltakelse i internasjonale operasjoner</i>	44
3.4	OPPSUMMERING	51
4	STORTINGETS BEHANDLING AV NATOS INTERVENSJON I KOSOVO.....	53
4.1	OPPTAKTEN TIL “OPERATION ALLIED FORCE”	54
4.2	DEBATTEN OM KOSOVO FØR INTERVENSJONEN STARTET	57
4.3	DEBATTEN ETTER AT INTERVENSJONEN VAR GANG	61
4.4	OPPSUMMERING	68
5	REPRESENTASJONER AV NATOS BOMBING AV KOSOVO	71
5.1	KRIG ELLER IKKE?	71
5.2	INTERVENSJONENS LEGITIMITET	75
	5.2.1 <i>FN støtter NATOs intervensjon</i>	78
	5.2.2 <i>Intervensjonen har ikke hjemmel i folkeretten</i>	81
	5.2.3 <i>Menneskerettigheter som rettslig grunnlag for intervensjon</i>	83
	5.2.4 <i>Mangler i folkeretten</i>	85
	5.2.5 <i>Universalisme vs geografisk begrenset ansvar</i>	88
	5.2.6 <i>Oppsummering av begrunnelser for intervensjonen</i>	90

5.3	NATOS ROLLE OG OPPGAVER	92
5.3.1	<i>Kontinuitet i NATOs rolle og oppgaver</i>	93
5.3.2	<i>Positivt brudd med tidligere rolle og oppgaver</i>	98
5.3.3	<i>Redskap for USA-ledet imperialism</i>	100
5.3.4	<i>Oppsummering</i>	101
5.4	REPRESENTASJONENE SETT I SAMMENHENG	102
6	KONKLUSJON	106
	Etter intervensjonen i Kosovo	113
	KILDER	115
	Bøker og artikler	115
	Generelle internett kilder.....	121
	Stortingsdebatter og Redegjørelser.....	122

Forord

Blindern 16.februar 2004

Arbeidet med denne hovedoppgaven har tatt betraktelig lengere tid enn først planlagt. Imidlertid er det desto mer tilfredsstillende at den nå er fullført.

Mitt utgangspunkt var å forstå hvordan Norges deltakelse i NATOs intervensjon i Kosovo gikk til uten større motstand i Stortingets plenumsdebatter, gitt at dette var en betydelig endring i norsk sikkerhetspolitisk linje. Etter en litt famlende start penset min veileder, Nina Græger, meg inn på diskursanalyse. Det tok litt tid, men etter å ha fått grep om de grunnleggende begrepene i denne metoden har den gitt meg gode innsikter i hvordan virkeligheter konstrueres. Dette har vært en interessant erkjennelse også utover arbeidet med oppgaven.

Det er en rekke personer som fortjener en takk for at oppgaven nå foreligger. Først en stor takk til Nina Græger. Hun har gitt konstruktive tilbakemeldinger og svært god hjelp, ikke minst i avslutningsfasen.

Stortingsbiblioteket skal ha takk for at jeg har fått benytte meg av lesesalen deres og å få mulighet til å la meg inspirere i rette omgivelser. Atlanterhavskomiteén og FOKIV (Forsvarets Kompetansesenter for Internasjonal Virksomhet) takkes for å ha latt meg delta på interessante kurs og seminarer. Dette har vært nyttig og inspirerende i en ellers litt ensom prosess.

Takk til Halvard Leira for gode diskusjoner i starten på oppgaveprosessen. En spesielt stor takk til Andreas Løvold for at han flere ganger har lest oppgaven med kritisk blikk. Hans sprudlende engasjement, gode tips og oppmuntring har vært uvurderlig. Mamma og pappa får en stor takk for støtte i hele oppgaveprosessen, for at de alltid har tro på meg, og for nødvendig korrekturlesing. Arbeidskollegaene mine på Akershus slott, Flemming Steen Nielsen og Jarle Tollefsrud har vært veldig forståelsesfulle i innspurtsfasen. Takk!

Gode venner har vært gode å ha gjennom en lang oppgaveprosess. En stor takk til det sosiale miljøet på statsvitenskap. En spesiell stor takk til Astrid Skiftesvik Johansen for alltid kloke og oppbyggelige betraktninger. Takk også til Torkil Damhaug for gode samtaler på et tidspunkt det var svært nødvendig.

Til slutt en stor takk til Asle Rein Henriksen for nødvendige "spark bak", men først og fremst gode diskusjoner, oppmuntring og omtanke.

Benedicte Bruun-Lie

1 Innledning og problemstilling

Den 24. mars 1999 startet North Atlantic Treaty Organisation (NATO) bombetokter over Jugoslavia under navnet "Operation Allied Force" (heretter omtalt som NATOs intervensjon i Kosovo).¹ NATOs begrunnelse for operasjonen var å stoppe serbiske overgrep mot den albanske befolkningen i den jugoslaviske provinsen Kosovo. Norge deltok i denne aksjonen på linje med de andre NATO-landene.² Dette var første gang Norge deltok i et militært angrep på en suveren stat uten formelt mandat fra de Forente Nasjoners (FN) sikkerhetsråd. Det er flere trekk ved NATOs bombing av Kosovo og Norges deltakelse i denne, som kan karakteriseres som brudd i forhold til tidligere politikk. Under og etter bombingene fokuserte derfor kritikere av intervensjonen på at NATO handlet på en fundamentalt ny måte.³ Folkerettsprofessor Ove Bring uttalte til Aftenposten (24. mars 1999b) at NATO gjennom denne handlingen hadde banet vei for ny praksis i det internasjonale samfunn og dermed for ny sedvane i folkeretten. "Gjennom statspraksis av så toneangivende nasjoner som de store NATO-landene, vil aksjonen i Kosovo føre til en ny sedvane innen folkeretten som legitimerer den typen aksjoner (...)". Andre har understreket at det lå nye begrunnelser for bruk av militærmakt til grunn for NATOs bombing: "Kosovo broke new ground. It was a war fought for a new end: the defense of a party to a civil war within a state" (Ignatieff, 2000:5). Referanseobjektet for sikkerheten, altså det som skulle forsvares, var dermed ikke kun stater slik det tradisjonelt har vært, men individer eller grupper av individer (Wæver, 1995: 48, 57).

---

¹ Betegnelsen "Jugoslavia" vil gjennomgående bli brukt i denne oppgaven, andre betegnelser er Serbia eller den Føderale republikken Jugoslavia. Unntak vil forekomme i direkte sitater.

² Norge sendte om lag 180 personer og seks F-16 fly til operasjonen i Kosovo. Fire jagerfly skulle hele tiden kunne være operative, mens de resterende to skulle være i beredskap (Statsminister Bondevik (Krf), S.Tid. 1998 – 99: 2545).

³ Se for eksempel Beck (2003), Garbo (2001) og (2002) og Chomsky (1999).

Disse sitatene er bare to av mange innvendinger mot Kosovo-intervensjonens brudd med FN-pakten og med tidligere praksis.

I Norge var debatten lite dramatisk til tross for at det var flere sider ved NATOs inngripen i Kosovo som brøt med norsk tradisjon og praksis som forkjemper for folkerettslige institusjoner som Sikkerhetsrådet, og tradisjonelle oppfatninger av NATOs oppgaver og mandat (Garbo, 2001). Dette var overraskende sett i lys av Norges motstand mot out-of-area operasjoner og tradisjonelle forsvar av FNs sikkerhetsråd som den eneste instans som kan treffe avgjørelsen om å intervenere i en stat (Liland & Pharo, 1999: 180).⁴ Til tross for disse spesielle omstendighetene var Stortinget i stor grad preget av konsensus omkring NATOs militære intervensjon i Kosovo. Dette ble blant annet påpekt i en erfaringsrapport om intervensjonen skrevet av Forsvarsdepartementet (FD), Forsvarets Overkommando (FO) og Utenriksdepartementet (UD). I rapporten ble det skrevet følgende om den norske politiske debatten:

Det er verdt å merke seg hvor lite intern kontrovers det ble i Norge rundt NATOs engasjement i Kosovo. Operasjonene ble viet stor oppmerksomhet i både presse og det politiske miljø, men denne oppmerksomheten avdekket stor grad av tverrpolitisk konsensus omkring NATOs linje, noe som i betydelig grad underlettet Regjeringens håndtering internt, både overfor Storting og opinion (Forsvarsdepartementet, 2001: 9).⁵

Statsministerens redegjørelse i forkant av Washington-toppmøtet, 24.-26. april 1999, som blant annet markerte NATOs 50-års jubileum ble debattert 25. mars. Dette var dagen etter at NATO hadde startet sin militære intervensjon i Kosovo-konflikten. Intervensjonen var derfor et stadig tilbakevendende tema, men kun én representant, Hallgeir Langeland (Sv), uttrykte eksplisitt motstand mot NATOs angrep på

---

⁴ Begrepet "out-of-area"-operasjoner blir i NATO-sammenheng brukt om operasjoner utenfor medlemslandenes territorium.

⁵ Forsvarskomiteen oppfordret til at denne rapporten skulle bli skrevet etter en redegjørelse forsvarsministeren og representanter fra forsvaret holdt for forvarskomiteen på Stortinget i desember 1999 (Forsvarsdepartement, 2001:2). *Kosovo krisen: nasjonal rapport* ble utarbeidet i samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando. Deler av denne rapporten ble offentliggjort i januar 2001.

Jugoslavia (S.Tid. 1998–99: 2519-2552). Aftenposten konkluderte derfor slik: ”Debatten i Stortinget om Bondeviks NATO-redegjørelse viste bred oppslutning om NATO-aksjonen og Norges deltagelse” (Aftenposten, 25. mars 1999b).

I en tale i anledning NATOs 50 års jubileum sa statsminister Kjell Magne Bondevik (Krf) at NATOs engasjement i Kosovo var en ny situasjon:

NATOs militære konfrontasjon mot Jugoslavia markerer et nytt kapittel i Alliansens historie og viser de tunge dilemmaer og utfordringer NATO står overfor. Det viser også at Alliansen har utviklet seg raskt siden slutten på den kalde krigen (Bondevik, 1999:1).

Til tross for at det dreide seg om både ”et nytt kapittel” og ”tunge dilemmaer og utfordringer”, var imidlertid støtten til NATOs aksjon fra regjeringkontorene og stortingssalen klar. Til tross for Stortingets sterke støtte til norsk deltakelse i NATOs intervensjon kan det hevdes at intervensjonen i Kosovo utfordret sentrale sannheter og oppfatninger i norsk sikkerhetspolitikk fordi den brøt med tidligere holdninger, politikk og praksis i denne diskursen. Intervensjonen i Kosovo representerte dermed et sett av utfordringer for norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Disse utfordringene kan oppsummeres i tre punkter:

1. Norge har en sterk identitet som fredsmekler og fredsbygger, og ingen tradisjon for å delta i krig.
2. Respekt for folkeretten forankret i FN har stått sentralt i norsk utenrikspolitisk diskurs. Mangelen på et eksplisitt mandat fra FNs sikkerhetsråd var derfor problematisk.
3. Norge hadde under hele den kalde krigen vært opptatt av at NATO skulle være en defensiv forsvarsallianse, og hadde dermed vært svært skeptisk til at NATO skulle kunne operere out-of-area.

Problemstilling

Det som har vekket min interesse for dette feltet er at en såpass dramatisk og ny handling som NATOs intervensjon i Kosovo basert på punktene ovenfor var, ikke

førte til stor uenighet på Stortinget. Oppgavens hovedanliggende blir derfor å ta for seg hvordan NATOs intervensjon ble fremstilt i stortingsdebatter. Dette leder frem til oppgavens problemstilling: *Hvordan kunne NATOs intervensjon i Kosovo presenteres som lite kontroversiell og som en fortsettelse av norsk sikkerhetspolitikk?*

Målet med analysen er å belyse hvordan NATOs intervensjon, og Norges deltakelse i denne, ble plassert og sementert innenfor den sikkerhetspolitiske diskursen på Stortinget. Hovedfokus er ikke først og fremst å forklare *hvorfor* Norge støttet og deltok i NATOs aksjoner mot Jugoslavia, men *hvordan* dette ble begrunnet og legitimert i Stortinget.

For å kunne besvare oppgavens problemstilling må vi først finne ut *hvorvidt og hvordan Stortinget var involvert i behandlingen av norsk deltakelse i intervensjonen?* Formelt sett er utenrikspolitikken regjeringens domene, men det er likevel grunn til å tro at Stortinget var involvert, i hvert fall gjennom den utvidete utenrikskomité, i en såpass alvorlig sak som intervensjonen i Kosovo (jfr. kapittel 3.2). Gjennom kjennskap til hvordan intervensjon i Kosovo ble behandlet vil vi få innsikt i hvilke begrensninger som ble lagt på debatten i form av politiske vedtak og debatter i Stortinget. I tillegg vil vi finne ut på hvilke arenaer diskusjonen om NATOs intervensjon ble ført og ikke ført. Analysen vil dermed vise hvordan norske myndigheter besluttet å støtte aksjonen spesielt, og hvordan Stortinget forholder seg til, og involveres i, sikkerhetspolitiske saker generelt.

I det andre analysekapittelet vil vi undersøke *hvordan NATOs intervensjon ble innleiret i eksisterende representasjoner og diskurser i norsk sikkerhetspolitikk?* Denne analysen vil vise hvordan intervensjonen ble presentert som en videreføring av, og som i tråd med norsk sikkerhetspolitikk. Utgangspunktet for analysen er et tilbakeblikk, foretatt i kapittel 3.3, på 1990-tallets stortingsdebatter relatert til NATO og til mandat for intervensjoner. Debattene i forbindelse med NATOs intervensjon i Kosovo våren 1999 vil deretter bli sett i lys av de representasjonen vi finner her.

Vi vil starte med å undersøke hvordan selve aksjonen ble omtalt, altså hvilke representasjoner av intervensjonen som eksisterte. Flere sentrale dimensjoner av debatten vil bli beskrevet; som for eksempel om intervensjonen kunne kalles en krig eller ikke. Oppgaven vil også ta for seg representasjoner av begrunnelser, folkerettslig legitimitet og NATOs rolle og oppgaver. Siden bombingene av Jugoslavia ikke møtte særlig motstand på Stortinget, kan det tyde på at en *normalisering* av NATOs aksjon og norsk deltakelse fant sted, og at denne normaliseringen var vellykket.⁶ Med normalisering menes at temaet ikke ble utsatt for stor debatt, men snarere ble presentert som en del av den omforente og vanlige politikken.

Den spesifikke norske debatten om Kosovo må sees i lys av konfliktene og krigene som hadde funnet sted etter oppløsningen av Jugoslavia fra begynnelsen av 1990-tallet. Vi vil derfor kort skissere utviklingen på Balkan generelt og i Kosovo spesielt, og hvordan FN og NATOs inngripen i disse konfliktene bli presentert for å spenne opp det nødvendig bakgrunnstappe for oppgavens analyse.

Internasjonalt engasjement på Balkan og i Kosovo

Avslutningen på den kalde krigen innebar en oppblomstring av interne konflikter på Balkan.⁷ I kjølvannet av Østblokkens oppløsning oppsto intra-statlige konflikter og borgerkrigsliknende tilstander i det jugoslaviske området fordi stadig flere grupper ønsket å løsrive seg fra Jugoslavia. Slovenia og Kroatia erklærte sin selvstendighet i 1991, noe som utløste kortvarige kriger. En langvarig krig oppsto derimot i Bosnia, hvor krigshandlingene tok til i 1992 og ble avsluttet på sensommeren 1995.

---

⁶ I andre deler av diskursen ble bombingene diskutert mer intenst og kritisk se "NATO imperialismesida" og Sv-politikerens Ivar Johansens hjemmeside om NATO. En normalisering fant dermed ikke sted i den norske diskursen som sådan i like stor grad som på Stortinget.

⁷ Den bipolare strukturen som var rådende under den kalde krigen gjorde at en hver konflikt, også intrastatlige, kunne utløse en konfrontasjon mellom supermaktene ved at de tok side med hver sin part. Koreakrigen og Vietnamkrigen er eksempler på dette. Det er vanlig å si at den kalde krigen virket som et *overlay* over verden slik at interne og regionale konflikter ble holdt i sjakk (Kjølberg, 1997: 7). Se også Smith (1997:64).

Flere internasjonale institusjoner engasjerte seg i å stanse konfliktene på Balkan. En militær styrke i regi av FN, UNPROFOR (United Nations protection force), ble satt inn i Bosnia i 1992 for å forhindre sammenstøt mellom befolkningsgrupper. Denne styrken var kun fredsbevarende og hadde ikke mandat til å bruke makt utover selvforsvar. Styrken maktet derfor ikke å forhindre bombing av Sarajevo og Goradze, eller forhindre serbiske massakre av bosniske muslimer i Srebrenica (Parsons, 1995: 236-241). Da implementeringen av Dayton-avtalen (fredsavtale for Bosnia) skulle overvåkes av en militær styrke var det derfor NATO-styrker som ble satt inn fordi alliansen hadde en velorganisert og slagkraftig militær struktur. FN hadde forsøkt å løse konfliktene, men maktet ikke å stabilisere og kontrollere situasjonen på grunn av mangel på robust mandat og militær oppfølging.

Den albanske befolkningen i Kosovo hadde fått sine rettigheter og muligheter beskåret av de sentrale jugoslaviske myndigheter helt siden begynnelsen av 1980-tallet. I 1990 opplevde Kosovo en ytterligere innstramming i autonomien som var tilkjent provinsen i 1946 og senere utvidet i 1974 (Borchgrevink et al., 1999: 2). Det hadde utviklet seg to parallelle samfunnsstrukturer fordi albanerne etterstrebet å styre seg selv, til tross for at de ble tvunget inn under overherredømme fra Beograd (Barth Eide, 2000: 34 – 35). To forskjellige nasjonalistiske prosjekter som begge var knyttet til det samme territoriet vokste frem: det serbiske og det albanske. Mange balkan-eksperter spådde at spørsmålet som Kosovo ville bli vanskeligere å løse enn de tidligere konfliktene på Balkan fordi Kosovo ble sett på som serbisk ”heartland”. Kosovo-albanerne startet i 1997 en geriljakrig som ble slått hardt ned av jugoslaviske myndigheter.

Fra vinteren 1998 ble den humanitære situasjonen i Kosovo dramatisk forverret ved at det var stadige sammenstøt mellom Jugoslaviske styrker og kosovo-albanere (Roberts, 1999:112). Dette vakte stor internasjonal oppmerksomhet, både FNs sikkerhetsråd, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), NATO

og kontaktgruppen for Jugoslavia drøftet situasjonen.⁸ Sikkerhetsrådet vedtok flere resolusjoner som påla Milosevic å stoppe overgrepene mot den kosovo-albanske befolkningen, men disse resolusjonene ble ikke etterlevd (Roberts, 1999:104). Det internasjonale samfunnets engasjement endte med at president Slobodan Milosevic ble stilt overfor et ultimatum av NATO om å godta selvstyreavtalen for Kosovo som var utarbeidet under Rambouillet-forhandlingene. Den jugoslaviske presidenten avviste avtalen, og forhandlingene brøt sammen i midten av mars 1999 (St.meld. nr. 40 1999 – 2000: 21). Få dager etter dette, natt til 25. mars 1999, satte NATO i gang bombeangrep mot serbiske stillinger i Kosovo og etter hvert resten av Jugoslavia.

FN og NATOs engasjement på Balkan på 1990-tallet førte til en nasjonal og internasjonal debatt rundt normative problemstillinger knyttet til inngripen i interne anliggender.⁹ Debatten dreide seg om hvem som legitimt kunne intervenere i en annen stat, og hvorvidt *suverenitetsprinsippet*, som hadde vært en rådende folkerettslig norm siden freden i Westfalen i 1648, måtte overholdes. Prinsippet er også nedfelt i FN-paktens artikkel 1. Det foreligger derfor en rikholdig litteratur om ”rettferdig krig” (Waltzer (1977) og Brown (1992), Syse (2003)), ”humanitær intervensjon” (McDermott ed. (1999)) og ”ikke-intervensjonsprinsippet” (Semb (1999), (2000) Rønnfeldt og Thune (1999)) som diskuterer det moralske og juridiske grunnlaget for at verdenssamfunnet skal kunne intervenere i såkalte ”interne anliggender”. Diskusjonene i denne litteraturen dreier seg blant annet om hvorvidt det er legitimt å intervenere i en stats interne anliggender i situasjoner hvor det forekommer massive brudd på menneskerettighetene. I rettskilder til folkeretten, som for eksempel ”Verdenserklæringen om menneskerettigheter”, stadfestes en rekke rettigheter som skal være allmenngyldige). I tillegg vedtok FNs generalforsamling alt i 1948 ”Konvensjon om forhindring og avstraffelse av forbrytelsen folkemord”. Det er imidlertid ikke nedfelt noen automatisk rett til

---

⁸ Kontaktgruppen for Jugoslavia består av USA, Russland, Tyskland, Frankrike, Storbritannia og Italia

⁹ Denne oppgavens analyse er ikke normativ. For en normativ analysen av Stortingets holdning til norsk deltakelse i out-of-area- operasjoner se Grung (2002).

intervensjon i en stat på bakgrunn av brudd på disse konvensjonene. I oppgavens kapittel tre og fem kommer vi tilbake til hvordan disse spørsmålene ble diskutert i Stortinget.

På basis av internasjonal rett er det derfor nødvendig å legge til grunn at prinsippet om ikke-intervensjon er blitt sett på som det organiserende prinsipp i det internasjonale systemet av stater. Dette er også det grunnleggende prinsipp i FN-pakten: "Alle medlemmer skal (...) avholde seg fra trusler om eller bruk av makt mot noen stats territoriale integritet (...)" (kapt. II, art. 4). Da FN-pakten ble utformet i 1945 fikk dette prinsippet dermed en sentral plass. Sikkerhetsrådet fikk gjennom FN-pakten hovedansvaret for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet.¹⁰ Ved en krise "som truer fred og sikkerhet" har Sikkerhetsrådet, med basis i FN-pakten, myndighet til å iverksette økonomiske sanksjoner eller kollektive militære aksjoner. Sikkerhetsrådet har på denne måten en folkerettslig hjemmel til å gå til militært angrep mot det eller de land som truer "internasjonal fred og sikkerhet" (kapt. VII). Det har imidlertid ofte vært vanskelig for Sikkerhetsrådet å fatte tydelige vedtak fordi rådets fem faste medlemmer har vetorett. En annen utfordring har vært at FN ikke har egne militære kapasiteter. Bruk av militære sanksjoner innebærer derfor at medlemslandene bidrar på frivillig basis.

Sikkerhetsrådet har mulighet til å utplassere fredsbevarende styrker tuftet på prinsippet om partenes samtykke, og dette innebærer dermed ikke tvang eller innblanding i indre anliggender (kapt. VI). Under den kalde krigen utplasserte FN hyppig slike styrker, blant annet i Libanon, på Sinai og i Korea.

Styrkene som deltok i slike fredsbevarende operasjoner skulle ikke delta i direkte kamphandlinger. Etter den kalde krigens slutt har FNs fredsbevarende innsats imidlertid blitt langt mer kompleks, da det ofte har dreid seg om å dempe

---

¹⁰ Sikkerhetsrådets vedtak fattes ved kvalifisert flertall. De faste medlemmene av Sikkerhetsrådet må stemme for vedtaket, dette innebærer altså at disse fem medlemmene har vetorett. (www.un.org/Overview/Organs/sc.htm). De faste medlemmene er: Kina, Russland, Storbritannia, Frankrike og USA. De resterende ti plassene besittes av land i to år av gangen.

borgerkriger og etniske konflikter (Fermann, 1997: 210).¹¹ Denne type aksjoner er fredsopprettende snarere enn fredsbevarende, siden de stridende partene ikke alltid har gitt samtykke til FN-styrkenes tilstedeværelse. Dette har ført til at FN-styrker etter den kalde krigen har deltatt i væpnet konflikt i større grad enn de styrkene som ble utplassert under den kalde krigen.

Begrunnelsene for slike fredsopprettende operasjoner har vært å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet, men også sikre at menneskerettighetene overholdes. Kosovo-konflikten aktualiserte alle disse problemstillingene fordi NATO i dette tilfellet intervenerte uten mandat fra FN, under henvisning til grove brudd på menneskerettighetene.

NATO etter den kalde krigen

Engasjementet i Bosnia og Kosovo førte til at en stadig større del av NATOs fokus lå på Balkan. Dette innebar en stor omveltning i NATOs virke fordi alliansens primære oppgave hadde vært å forsvare medlemslandenes territorielle integritet.

Atlanterhavspakten, the North Atlantic Treaty, som danner det formelle grunnlaget for NATO alliansen, ble underskrevet 4. april 1949 (NATO (1949)). Her het det at NATO skulle være en kollektiv forsvarsallianse i henhold til FN-paktens artikkel 51 som omhandler retten til selvforsvar (NATO, 1949: art. 1 og 5). NATO ble grunnlagt for å demme opp mot Sovjetunionens forventede ekspansjonspolitik. Etter at den kalde krigen tok slutt, og både Warszawapakten og Sovjetunionen gikk i oppløsning, ble NATOs "raison d'être" utfordret og alliansen har derfor gradvis endret innhold.

---

¹¹ I den løpet av den senere tid har begrepet *fredsoperasjoner dukket opp*. Dette stilles i kontrast til *fredsbevaring* ved at det i en fredsoperasjon brukes skarpe virkemidler for å skape denne freden. Dette gjelder i situasjoner der det ikke er noen fred som skal bevares, men der freden må opprettes og det innebærer skarpe operasjoner. Dette ble blant annet omtalt i Agenda for Peace skrevet av FNs daværende generalsekretær, Boutros Boutros-Ghali 1999 (Klevberg, 1999:38). Se også Ruset (1997).

I NATOs strategiske konsept fra 1991 ble det skrevet et eget kapittel om krisehåndtering og konfliktforebygging (Laugen, 1999: 35).¹² NATOs utenriksministermøte i Oslo 4. juni 1992 erklærte at NATOs styrker kunne stilles til disposisjon for fredsoperasjoner under mandat gitt av Konferansen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (KSSE) (Liland & Pharo, 1999:204, Klevberg, 1999: 40). Senere samme år ble dette utvidet til også å kunne stille styrker til disposisjon for FN. På denne måten fungerte NATO som støttespiller for FNs fredsarbeid på Balkan fra 1992. Første gang NATO bistod FN var i en overvåkingsoperasjon over Adriaterhavet dette året (Laugen, 1999: 35). I 1995 fikk alliansen ansvaret for Implementation Force (IFOR), senere Stabilisation Force (SFOR), som skulle overvåke avtaler inngått mellom de forskjellige grupperingene i Bosnia. Disse operasjonene ble iverksatt etter mandat fra FNs sikkerhetsråd. Forholdet mellom NATO og FN ble imidlertid endret ved at NATO gradvis fikk større autonomi i forhold til planlegging og gjennomføring av operasjonene.

Ut over på 1990-tallet sto NATO stadig overfor nye utfordringer, og alliansen fant det derfor nødvendig å endre sitt strategiske konsept ytterligere på toppmøtet våren 1999:

The dramatic changes in the Euro-Atlantic strategic landscape brought by the end of the Cold War were reflected in the Alliance's 1991 Strategic Concept. There have, however, been further profound political and security developments since then (NATO 24. april 1999).

Det nye strategiske konseptet som ble vedtatt 4. april 1999 åpnet i større grad for at NATO skulle kunne gå til militære aksjoner på eget initiativ, herunder også såkalte out-of-area-operasjoner. Dette konseptet ble lagt frem under opptakten til NATOs intervensjon i Kosovo og vedtatt på toppmøtet som ble avholdt en måned etter at NATO hadde starte angrep på Jugoslavia.¹³

---

¹² Endringene manifesterte seg i endret styrkestruktur i NATO blant annet i "umiddelbare" og "raske" reaksjonsstyrker (Klevberg, 1999:36).

¹³ Laugen (1999: 99) hevder at NATO, gjennom vedtak av et nytt strategisk konsept i april 1999 formaliserte den nye måten NATO hadde handlet på i Kosovo: å angripe en suveren stat uten FN-mandat.

Utgangspunktet for NATOs engasjement i krisen i Kosovo var derfor at NATO siden utbruddet av konfliktene på Balkan gradvis hadde påtatt seg et økt ansvar i det internasjonale samfunns fredsopprettende- og -bevarende arbeid (Laugen, 1999: 10, Yost, 1998:195–196). Tidligere operasjoner i NATO-regi på Balkan hadde vært basert på mandat fra FNs sikkerhetsråd og var dermed et uttrykk for en arbeidsdeling i det internasjonale samfunn der NATO stilte sine ressurser til disposisjon for å iverksette FNs sikkerhetsråds vedtak. I Kosovo våren 1999 agerte NATO imidlertid på egenhånd uten et eksplisitt mandat fra FNs sikkerhetsråd (Helgesen, 1999:18, Laugen, 1999:69).¹⁴

Disposisjon

Oppgaven skal ta for seg stortingsdebatten om norsk deltakelse i NATOs intervensjon i Kosovo. Hvordan kunne denne deltakelsen presenteres som lite kontroversiell og som en fortsettelse av norsk sikkerhetspolitikk? For å besvare de spørsmålene problemstillingen reiser vil vi anlegge et diskursanalytisk perspektiv. I kapittel to, om den teori og metode som er lagt til grunn for analysen, vil vi redegjøre for diskursanalysens grunnbegreper. I kapittel tre skal vi gå nærmere inn på norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Dette omfatter norske sikkerhetspolitiske beslutningsprosesser, og hvordan slike spørsmål blir diskutert på Stortinget. Hovedvekten i kapitlet vil imidlertid ligge på norsk sikkerhetspolitisk diskurs etter 1990, med fokus på representasjoner av NATO og spørsmål knyttet til mandat for militære tvangsoperasjoner. Kapittel fire vil ta for seg Stortingets befatning med NATOs intervensjon i Kosovo. Dette kapitlet vil også gi en grundig analyse av hvordan Stortinget var involvert i beslutningene, og i hvilken grad det ble gjort forsøk på å sette intervensjonen på Stortingets dagsorden. Kapittel fem vil diskutere ulike representasjoner av NATOs bombing av Jugoslavia. Vi vil gjøre en omfattende analyse av hvordan forskjellige stortingsrepresentanter presenterte intervensjonen i forhold til eksisterende representasjoner av blant annet folkerett og NATO. I dette

---

¹⁴ Det folkerettslige grunnlaget for NATOs intervensjon i Kosovo har vært gjenstand for mye debatt. Se f. eks Barth Eide (2000), Pharo (2000), Helgesen (1999), The Independent Commission on Kosovo (2000), Garbo (2001) og (2002).

kapittelet skal det undersøkes om det eksisterte forskjellige representasjoner av intervensjonen til tross for den tilsynelatende enigheten. I tillegg vil det bli drøftet hvorvidt, og eventuelt hvordan, representantene normaliserte intervensjonen ved å knytte den til tradisjonell norsk politikk. I kapittel seks vil vi oppsummere analysen og kort se funnene i lys av utviklingen etter intervensjonen i Kosovo.

2 Teori og metode

Diskursteori og -analyse er valgt som verktøy til å besvare oppgavens problemstilling. Dette gir et godt begrepsapparat i arbeidet med å vurdere hvordan meningsmønstre, eller representasjoner, henger sammen. Diskursanalyse fanger også opp *rammen rundt* debatten og *mekanismene* som styrer den. Ved å fokusere på representasjoners materialisering i institusjoner og samhandlingsmønstre kan diskursanalyse beskrive grensene virkeligheten skapes innenfor. Tradisjonell historie- og samfunnsforskning har dreid seg om å studere sentrale hendelser og forklare dette med årsaksforklaringer. Diskursanalyse kan supplere disse innsiktene ved å studere strukturer som definerer og konstruerer handlingsrom, meningsinnhold og virkelighet(er). Diskursanalyse er derfor nyttig i forhold til å løse ”analytiske dilemmaer i skjæringsfeltet mellom ’struktur’ og ’prosess’, ’ord’ og ’handling’, ideologier’ og ’praksiser’”(Kaarhus, 2001:25).

Diskursanalyse bygger på en teori som favner om både tanker, språk, ideer og institusjoners betydning. Skillet mellom idéplan og materielt plan viskes ut fordi ideologi og materialitet anses som likeverdige deler av diskursen. Institusjon og mening er derfor to sider av samme sak. På denne måten er diskurs et nyttig begrep å ta utgangspunkt i for å besvare en problemstilling som på den ene siden dreier seg om divergerende virkelighetsoppfatninger, og som på den andre siden omhandler institusjonelle forhold.

De fleste politiske analyser har den ulempe at de selv bidrar til å normalisere dominerende representasjoner heller enn å registrere deres menings- og verdikonstituerende effekter (Shapiro, 1989:20). Dette kan eksemplifiseres ved å peke på at litteraturen om og forskningen på norsk sikkerhets – og utenrikspolitikk gir inntrykk av at dette er et politisk felt preget av konsensus og dermed opprettholder denne oppfatningen (Steen, 2000: 211). I generelle innføringsbøker og artikler om norsk politikk, for eksempel Heidar og Berntsen (1998: 48 – 61) og Lodgaard (2002: 257-283), gjentas det at norsk utenrikspolitikk er preget av enighet.

Knutsen et al. (1997) gir en bred presentasjon av beslutningsprosesser i norsk utenrikspolitikk, men diskuterer i liten grad politisk uenighet og partienes utenriks- og sikkerhetspolitikk.¹⁵ En diskursanalytisk innfallsvinkel vil kunne kaste nytt lys over rammene for norsk sikkerhetspolitikk og hvordan denne enigheten skapes.

2.1 Diskursanalyse

Diskursteori står i en *konstruktivistisk* teoritradisjon der hovedbudskapet nettopp er at virkeligheten er subjektavhengig. Denne, eller disse, virkelighetene kan avdekkes gjennom studier av språklige utsagn. Når en handling eller hendelse beskrives, gis den samtidig mening (Burr, 1995: 161). Alle handlinger har dermed et diskursivt aspekt fordi mening er en forutsetning for hvordan vi handler (Hall, 2001: 72). Ethvert sosialt fenomen må i tillegg analyseres i forhold til den spesifikke konteksten det fremkommer i. Her vil debatten på Stortinget analyseres, og denne debatten må derfor forstås innenfor denne institusjonens rammer og spilleregler. Derfor skal vi studere beslutningsprosesser og den praktiske organiseringen av Stortingets arbeid.

Med sine språklige redskaper og ressurser befinner diskursen seg i møtet *mellom* tekst og kontekst (Neumann, 2001: 38). Diskursen er dermed ikke bare en språklig avspeiling av en utenforliggende virkelighet, men konstituerer den sosiale verden ved at den forsyner individer med kategorier og virkeligheter (Milliken, 1999: 236-237). I tillegg nedfeller diskursen seg i institusjoner som virker styrende på virkeligheten. Institusjoner må her forstås som både normer, regler og organisasjoner. På denne måten konstrueres, skapes og opprettholdes meninger og virkelighetsoppfatninger gjennom diskursen (Winther Jørgensen og Philips, 1999: 18). En diskurs kan defineres på følgende måte:

---

¹⁵ Uenighet, eller enighet, i norsk utenrikspolitikk har dermed ikke vært noe stort forskningsfelt. Bortsett fra et par studier foretatt av Theo Koritzinzy på 1960-70 -tallet har det heller nesten ikke vært gjort studier at norske politiske partiers utenrikspolitikk (Koritzinzy (1970)) Det finnes noen unntak blant annet kapittelet *Strid om norsk sikkerhetspolitikk* s. 91-131 i Tamnes (1997).

En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere (...) (Neumann, 2001:177).

Denne definisjonen er valgt fordi den understreker at diskursen både har en materiell og en språklig side. Det antas at en del av forklaringen på hvorfor det ikke ble en sterkere debatt i Stortinget finnes i måten Stortinget organiserer sitt arbeid på. En annen antagelse er at den sikkerhetspolitiske diskursen stilte et bestemt sett av utsagn og meninger tilgjengelig i diskursen som blir ansett som normale. De virkelighetsforståelsene og meningsmønstrene som diskursen avføder vil være mer eller mindre normale – det vil si at de mer eller mindre blir tatt for gitt. Bourdieu (1984: 471) referer til doxa som, "an adherence of relations of order which, because they structure inseparably both the real world and the thought world, are accepted as self-evident."

Diskursens grenser for det talte vil også legge begrensinger på mulige handlinger. "De etablerte institusjoner, holdninger og "sannheter" kan fungere som *gjerdestolper* for politiske debatt, eller diskurs. De danner grenser for hva som er politiske legitimt, og kanskje også for hva som er "politisk korrekt" (Neumann & Ulriksen, 1997: 105). Et annet sentralt aspekt ved begrepet diskurs er hentet fra Laclau, som definerer diskurs som en struktur "(...) in which meaning is constantly negotiated and constructed" (Laclau, 1988: 254, sitert i Neumann 2001:65). Politisk debatt, forstått diskursanalytisk, dreier seg altså i stor grad om å bli enig om hva virkeligheten er.

Politiske beslutningsprosesser består derfor av uenighet og debatt der alternative forståelser av virkeligheten kjemper om å bli lagt til grunn for utformingen av politikken (Shapiro, 1989:119). Hvilke mekanismer som holder de etablerte strukturene oppe og hvordan subjekter finner den rådende virkeligheten meningsfylt og normal, er derfor interessante forskningsspørsmål i studiet av politikk:

*(...) a mere description of material factors will never tell us much about what actions a person will undertake. What an outside observer should study are not material factors, but instead the interpretations given to material factors; the way in which **human beings make sense of their world** (Ringmar, 1996: 37 sitert i Neumann 2001, min utheving).*

Det som ønskes besvart i denne oppgaven er nettopp hvordan representantene på Stortinget ga intervensjonen i Kosovo mening på forskjellige måter og hvordan enkelte meninger ble dominerende. Ved å analysere hvilke diskurser og representasjoner intervensjonen ble leiret inn i, kan vi forstå det meningsmønsteret som ble lagt til grunn. I et slikt perspektiv er det mulig at det fantes en mer nyansert debatt på Stortinget enn det en umiddelbar observasjon skulle tilsi.

Språk

Neumann (2001:38) hevder at verden forstås gjennom språket og at språkets primære oppgave er å skape mening. Diskursanalytikerens forståelse av begrepet ”språk” kan illustreres med følgende sitat fra Shapiro:

(...) the concept of discourse implies a concern with the meaning- and value-producing practices in the language rather than simply the relationship between utterances and their referents (Shapiro, 1989:14)

De oppfatninger og ideer som vi til enhver tid har, blir også skapt under forhold som er direkte gitt og arvet fra fortiden (Ball, 1988: 14-15). Alle språklige uttrykk bærer med seg en bagasje fra tidligere relasjoner med andre språklige uttrykk (Neumann, 2001: 40). I tillegg påvirker relasjoner til andre uttrykk kontinuerlig begrepers innhold og er bestemmende for begrepets videre bruk. Man trekker altså alltid videre på betydninger som allerede er etablerte. Et eksempel på dette er at ”krig” er det motsatte av ”fred”, og at forsøk på å si noe annet derfor blir vanskelig. Språket bærer altså frem ”ekko fra fortiden” (Wetherell et al., 2001:12). Et relevant eksempel i denne sammenhengen er at begrepet ”krig” i norsk diskurs er sterk knyttet til den andre verdenskrig, og at Norge etter dette ikke har deltatt i krig (Neumann, 2003:156).

Språklige utsagn er også knyttet sammen i *serier* eller *nettverk* av relaterte ytringer enten innen diskursen eller tilstøtende diskurser (Kaarhus, 2001:33). Et konkret utsagn må derfor forstås innenfor en konkret sosial setting, og i forhold til et spesifikt historisk forløp.

De verbale begrepene og konseptene som vi bruker for å beskrive verden, er det som gjør det mulig for oss å *forstå* den virkeligheten som omgir oss. Språket danner derfor grensene for hva vi kan tenke og uttrykke, og er derfor et verktøy som tilbyr de nødvendige ressurser som beskrivelser av virkeligheten konstrueres ut i fra (Ball, 1988: 15). Mening konstrueres og dekonstrueres i en kontinuerlig prosess ved at betydningselementer i språket knyttes sammen eller løses fra hverandre. Gjennom bruk av kategorier på nye måter kan nye betydninger samtidig bli konstruert. Dette skjer ved at en betegnelse knyttes til et nytt område eller ved at den avskjæres fra et tidligere virkeområde. Dette kan kalles å innleire en sak i en diskurs, eller å lese noe inn i eller ut av diskurser. Aktører har mulighet til å bidra til diskursens og virkelighetens dynamikk ved å fylle språket med ny mening og anvende begreper i en ny kontekst (Neumann, 2001: 33). Begreper er knyttet til en bestemt måte å gjengi virkeligheten på og kan derfor aldri være nøytrale. Valg av ord forteller også hvordan man leser en situasjon fordi begreper har assosiasjoner som indikerer hvorvidt man for eksempel oppfatter et fenomen som ”positivt” eller ”negativt”, eller ”viktig” eller ”uviktig”. Hvilke assosiasjoner et begrep gir, varierer imidlertid i forhold til den konteksten som det blir presentert innenfor. Hvordan NATOs bombing av Jugoslavia presenteres vil derfor indikere om denne handlingen blir forstått som ”brudd” eller ”kontinuitet”, som ”riktig” eller ”gal”.

Representasjoner

Ordet representasjon kan brukes synonymt med virkeligheter (Neumann, 2001:60). Representasjonen er ikke den direkte virkeligheten, men virkeligheten silt igjennom språket og kategoriene som diskursen stiller til rådighet: ”(...) any ”reality” is mediated by a mode of representation and (...) *representations* are not descriptions

of a world of *facity*, but are ways of *making facity*” (Shapiro, 1989:13 min utheving). Representasjoner er altså virkeligheten *slik man forstår den*.

I en diskurs kan det eksistere flere forskjellige representasjoner. En representasjon vil som regel peke seg ut som en *hovedrepresentasjon*, mens det vil eksistere en eller flere *alternative representasjoner* som står svakere. Hovedrepresentasjonen er den virkelighetsoppfatningen som står sterkest, ergo den som har størst oppslutning og flest talsmenn eller bærere. Hvis det bare finnes én representasjon er diskursen politisk lukket – den kan derfor kalles *upolitisert*. Denne ene representasjonen kan da betegnes som *hegemonisk* fordi det ikke finnes noen utfordrer eller alternativ til denne representasjonen. I en slik situasjon fremstår den dominerende representasjonen som det eneste normale, og tenkelige (Neumann, 2001: 178). I et slikt tilfelle av diskursivt hegemoni råder det fullstendig enighet om hvordan verden er. Noen representasjoner eller virkeligheter har oppnådd en slik stilling som en etablert sannhet eller doxa. I denne sammenhengen kan statsbegrepet trekkes frem. Innenfor rammene av suverenitetsprinsippet er den hegemoniske representasjonen at stater i utgangspunktet ikke skal intervenere i andre staters indre anliggender.

Hvis en handling blir oppfattet som normal vil det gjerne si at det ikke er politisk debatt om temaet (Neumann, 2001: 173). For å unngå debatt vil det derfor være om å gjøre å fremstille en handling eller politisk beslutning som normal ved å knytte den til aksepterte og omforente representasjoner. Siden det ikke var særlig mye debatt på Stortinget om intervensjonen i Kosovo, kan man anta at forsøket på å plassere intervensjonen innenfor tradisjonell politikk var vellykket.

Diskursivt arbeid innebærer å presentere og re-presentere betydninger for å befestе en representasjons plass i diskursen. Det kreves hardt diskursivt arbeid for å *oppretholde* representasjonens betydning og posisjon i diskursen (Neumann, 2001: 178). I en diskurs vil dermed alltid representasjoner stå i fare for å bli angrepet og re-presentert som ”gale” oppfatninger av virkeligheten. Utfordrende representasjoner kan også bli forsøkt *marginalisert* ved at de blir oversett eller gjort til latter og dermed definert ut av diskursen og gjort irrelevante.

Bærere av representasjoner er re-produsenter av mening ved å være talerør for en bestemt virkelighet. Alle bærere har ikke like stor innflytelse på diskursen. Personer med autoritet vil ha større innflytelse og makt til å definere virkeligheten og således være sterkere stemmer i diskursen. Dette kan eksempelvis være toneangivende politikere på Storting og i regjering. Disse ytrer seg i kraft av posisjonene sine, og posisjonen gjøre stemmen sterkere (Kaarhus 2001:19). Noen representasjoner kan tilsvarende tenkes å bli marginalisert og avfeid som verdiløse på grunnlag av *hvem* som bærer dem frem. Diskursen definerer dermed hvilke subjekter som har rett til å tale eller handle (Milliken, 1999:229).

Subjektposisjoner er roller eller identiteter som diskursen stiller disponible for subjekter å gå inn i. Hvis et subjekt velger å gå inn i en slik rolle, blir han eller hun interpellert av diskursen (Neumann, 2001:178). Innenfor forskjellige diskurser spiller individene forskjellige roller (Winter Jørgensen og Phillips, 1999: 53). Subjektposisjoner er et kampfelt i endring som andre diskursive kategorier; de er ikke gitte konstanter, men gitte utgangspunkt for hvordan en person som identifiserer seg med denne posisjonen bør handle og hva han eller hun bør mene.

Innleiring, saksinnramming og materialisering

Når en hendelse finner sted og skal forstås i en sammenheng eller kontekst, skjer dette i to trinn (Potter and Wetherell, 1998: 141). Første fase er forankring: Her blir hendelsen knyttet til en eksisterende representasjon eller diskurs slik at den blir forstått og gitt mening innenfor en allerede kjent kategori. I neste fase blir hendelsen en del av denne virkeligheten og slik blir den knyttet til eksisterende representasjoner i diskursen. Etter hvert vil det nye innholdet være med på å påvirke denne representasjonens mening. Innleiringen av hendelsen i en diskurs kan på denne måten være med på å endre denne diskursen. Slik sett er det kontinuerlig en dynamikk. Måten hendelsen blir fremstilt på, altså hvilke begreper som velges i fremstilling av virkeligheten, er dermed viktig.

Representasjoner lar seg materialisere i institusjoner, beslutningssystemer og lovverk. De ideene og virkelighetene man finner i diskursen materialiseres på denne måten i konkrete institusjoner og strukturer. Handlingsmønstre og normer som definerer legitime og akseptable handlinger er en del av denne materialiteten. Diskursens materialitet bidrar til å opprettholde representasjoners gyldighet og skaper stabilitet slik at endringspotensialet begrenses (Neumann, 2001:133). Denne materialitetens styrke har derfor følger for hvor sterke diskursens grenser er. Diskursanalyse gir oss mulighet til å studere rammene som setter grenser for meningsbrytninger. Noen utsagn vil kunne bli karakterisert som meningsløse innenfor en gitt kontekst, diskurs eller historisk periode. Dette kan imidlertid endres over tid. Hvis noen for eksempel hadde foreslått i 1989 at NATO skulle intervenere i en liknende situasjon som i Kosovo, og at Norge skulle være delaktig i et angrep på en suveren stat, ville dette være en nær umulig tanke. Det ble likevel mulig i 1999.

Skjer det endringer i diskursen som gjør at nye eller endrede representasjoner blir dominerende, vil det i sin tur kunne endre sosiale praksiser, institusjoner og normer. I denne oppgaven er målet å undersøke hvordan debatten om intervensjonen i Kosovo illustrerer hvordan de sikkerhetspolitiske endringene etter den kalde krigen har blitt innleiret i norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Det har skjedd endringer i sikkerhetsdiskursen i forhold til for eksempel utvidet bruk av militære kapasiteter og med hensyn til betraktninger rundt NATOs eksistensgrunnlag.

Innleiring av nye saksfelt i sikkerhetsdiskursen kan kalles en *sikkerhetliggjøring* (Wæver, 1995:57). På denne måten blir sikkerhetsbegrepet forskjøvet, utvidet og endret, og følgelig vil det være nye områder som skal forsvares. I løpet av 1990-tallet har man snakket om et utvidet sikkerhetsbegrep og dette har skjedd gjennom at flere områder har blitt sikkerhetliggjort (Græger, 1999:45). Det har også blitt påpekt at referanseobjektet for sikkerhet, hvem som skal forsvares, er i endring og at det har skjedd et skifte i fokus fra stat til individ (Græger, 1999: 47-48, Wæver, 1995: 47).

Intervensjonen i Kosovo kan karakteriseres som en materialisering av NATOs endrede rolle etter den kalde krigen. Intervensjonen kan også sees som uttrykk for at

nye områder har blitt sikkerhetliggjort og ny referanseobjekter for sikkerhet. En analyse av hvordan i intervensjonen i Kosovo ble behandlet og omtalt i det politisk miljøet i Norge, vil vise hvordan disse endringene ble innleiret i norsk sikkerhetspolitisk diskurs generelt.

2.2 Metode

Før en går i gang med en diskursanalyse må man opparbeide seg *kulturell kompetanse*, det vil si kjennskap til det diskursive feltet man skal studere (Neumann, 2001: 50 – 51). For denne oppgaven sin del har det vært nødvendig å forstå hvordan Stortinget arbeider, herunder hvordan politiske saker blir behandlet i komiteer og debatter. I tillegg er kjennskap til hvordan sikkerhetspolitiske beslutninger blir tatt og kunnskap om norsk sikkerhets- og forsvarspolitikkk generelt, nødvendig.

Aktørene i diskursen foretar hele tiden avgrensninger som en del av sine representasjoner av virkeligheten. Det er derfor vanskelig å foreta klare avgrensninger analytisk på forhånd siden det er dette som skal kartlegges. Man må snarere la de eksisterende representasjonene legge premissene (Neumann 2001:56). Rammene for en hovedoppgave legger derimot begrensninger på hvor bredt en kan gå til verks. Dette studiet er derfor avgrenset til sikkerhetspolitiske debatter på Stortinget fra 1990 og frem til våren 1999. Jeg har ikke gått i dybden i alle disse debattene, men har forsøkt å skaffe meg en oversikt over representasjoner og diskurser som er relevante i forhold til debatten om intervensjonen i Kosovo. I stor grad har dette vært debatter om NATO og om intervensjon i suverene stater innenfor en generell diskurs om bruk av norske militære styrker i oppdrag utenlands. Etter hvert som jeg har satt meg inn i temaet, har noen debatter utkrystallisert seg som sentrale i diskursen. Disse har jeg derfor valgt å legge til grunn for analysen. Dette gjelder blant annet stortingsdebatten om stortingsmelding nr. 11 (1989 - 90), ”Utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikkk”, avholdt 31. mai 1990. Et annen slikt monument i diskursen er debatten 6. desember 1994 om stortingsmelding nr. 46 (1993-94), ”Bruk av norske

styrker i utlandet”. I tillegg er debatten om norsk deltakelse i NATOs implementeringsstyrke i forbindelse med implementeringen av Dayton-avtalen, avholdt 19. desember 1995, vektlagt.

I hovedsak er imidlertid kildegrunnlaget i oppgaven hentet fra stortingsdebattene i 1998-99-sesjonen. Statsministerens redegjørelse for Stortinget om spørsmål i tilknytning til NATOs toppmøte i Washington, og debatten om denne avholdt henholdsvis 18. og 25. mars 1999, står sentralt. Statsminister Bondevik (Krf) redegjorde 18. mars 1999 for regjeringens vurderinger og posisjoner i forkant av NATO-toppmøtet som skulle finne sted 4. april 1999. Stortingsdebatten om redegjørelsen ble avholdt 25. mars, altså dagen etter at NATO startet intervensjonen i Kosovo. Bombingen ble dermed et dramatisk bakteppe og en konkret ramme rundt debatten. Dette er den mest omfattende stortingsdebatten relatert til Kosovo-konflikten. Debatten dreide seg i utgangspunktet om NATOs 50 års jubileumsmøte hvor alliansens nye strategiske konsept skulle vedtas. Intervensjonen aktualiserte imidlertid de sentrale spørsmålene i dette konseptet og dette understreket Solheim (Sv): ”Konflikten i Kosovo er jo også illustrerende for nesten alle de prinsipielle spørsmålene som Stortinget er bedt om å ta stilling til i dag” (S.Tid. 1998-99: 2530).

I tillegg er debatten 27. april 1999, om behovet for et nødrettsinstitutt i folkeretten, vektlagt i analysen. Denne debatten kom i stand på bakgrunn av en interpellasjonen stillet til utenriksministeren av Dag Danielsen (Frp) med utgangspunkt i den aktuelle situasjonen i Kosovo. Sammen understreker disse debattene to sentrale dimensjoner i diskursen: Debatten om NATO, og debatten om retten til å intervenere i suverene stater.

Utenriksministeren og forsvarsministeren redegjorde ved et par anledninger for situasjonen i Kosovo og status på NATOs bombeaksjoner med påfølgende debatt. Disse er også lagt til grunn for analysen sammen med spørsmål stilt i spørreperioden angående NATOs angrep på Jugoslavia.

Et elektronisk søk i arkivet for Stortingets sesjon 1998-99 avslørte 71 ”treff” på søkeordet ”Kosovo” (www.stortinget.no). Krisen i Kosovo ble referert til i forbindelse med mange forskjellige politiske saksfelt: Forsvarspolitik, utvikling- og menneskerettighetspolitikk, diskusjoner om OSSE og NATO og i tilknytning til humanitære intervensjoner generelt. Kosovo var også tema i generelle debatter om Balkan som ble betraktet som den største utfordring i europeisk sikkerhetspolitikk. I tillegg ble NATOs aksjoner satt på den innenrikspolitiske agenda i forbindelse med spørsmålet om hvor mange flyktninger fra Kosovo Norge skulle ta i mot. Dette illustrerer de mange aspektene ved Kosovokrisen. I denne oppgaven skal det fokuseres på de innleiringer som direkte kan knyttes til den rettslige og moralske legitimiteten til norsk deltakelse i intervensjonen, samt NATOs rolle i forholdt til intervensjon uten for eget område.

Stortingets befatning med NATOs aksjoner i forbindelse med krisen i Kosovo omfattet ikke bare debatter i plenum, men også møter mellom stortingsrepresentanter og ministre i den utvidete utenrikskomité (DUUK).¹⁶ Referater fra disse møtene blir ikke tilgjengelige for offentligheten før i 2029, slik at denne oppgavens analyse må basere seg på referater fra møter i åpent Storting.¹⁷ Vi har imidlertid en oversikt over datoer det ble avholdt møter i DUUK i løpet av 1998-99 sesjoner, og det kan med rimelighet antas i hvilke møter intervensjonen var på dagsorden (Hustad, 1999).¹⁸

Gjennom en så spesifikk avgrensning som stortingsdebatter må sies å være unngåes en vanlig utfordring i diskursanalyse: nemlig at representasjoner oversees fordi man

---

¹⁶ I følge Nasjonal rapport ble DUUK konsultert syv ganger fra sommeren 1998 til ”luftoperasjonenes” avslutning i juni 1999 (Forsvarsdepartementet, 2001: 9).

¹⁷ Referatene fra møtene i DUUK er unntatt offentligheten i 30 år slik at det ikke er mulig å bruke legge denne komitéens behandling til grunn for oppgaven. I den grad medlemmer av denne komitéen har omtalt diskusjonene i DUUK i offentlighet vil jeg kunne referere til det. Hvis man er forsker kan man søke om tilgang til referatene, men det er omfattende prosess som ligger utenfor rammene av en hovedoppgave.

¹⁸ Ragnhild Hustad jobber på Stortingsbiblioteket og har gitt forfatteren opplysninger om møtedatoer i DUUK.

ikke får lest alt og skaffet seg full oversikt. Kildegrunnlaget for denne oppgaven er derimot så konkret avgrenset at dette ikke skulle by på noen problemer.

Identifisering av representasjoner

Tidligere i dette kapittelet er det nevnt at representasjoner er synonymt med virkelighetsforståelser. Forskjellige oppfatninger av en sak er altså et uttrykk for forskjellige representasjoner. I analysekapitlene skal de forskjellige representasjonene identifiseres. Det er vanlig å definere en representasjon som en oppfatning av en viss varighet. Tidsaspektet for denne analysen er ganske kort, men likevel vil termen representasjon benyttes fordi meninger om denne ene saken vil bli knyttet til tradisjonelle representasjoner innenfor norsk sikkerhetspolitisk diskurs.

En representasjon er en virkelighetsbeskrivelse innenfor en diskurs. Her vil vi identifisere representasjoner i ulike diskurser, men til slutt se disse representasjonene i sammenheng. På denne måten kan vi finne helhetlig meningsmønster som tar opp i seg alle sider ved intervensjonen slike som folkerettslige spørsmål og NATOs rolle og oppgaver. Utgangspunktet vil være hvordan intervensjonen blir omtalt: Blir den kalt krig eller ikke? Er representantene tilhengere eller motstandere av intervensjonen? I en slik prosess vil vi kunne identifisere binære opposisjoner for å tydeliggjøre forskjellige representasjoner. Etter hvert vil det nøstes videre og beskrives hvordan andre aspekter ved intervensjonen føyer seg sammen i meningsmønstre. En slik metode, basert på identifiseringen av en rekke aspekter ved debatten, vil kunne hjelpe til å lage et mønster for hvordan representasjonene er skrudd sammen. Utfordringen blir å finne de diakritika, eller kjennetegn, som skiller representasjonene fra hverandre for derigjennom å kunne identifisere hva representasjonene er uenige om. Det mest interessante blir å finne ut hvorvidt det finnes klare motsetninger mellom representasjoner slik at uenighet i denne saken kan spores.

Poenget med denne analysen blir dermed å avdekke hvilke mulige uttrykk som eksisterer i diskursen blant stortingspolitikere. I analysen vil til dels lange sitater bli

tatt i bruk. Dette er nødvendig fordi utsagnene er datagrunnlaget i diskursanalysen. Språk og ordvalg står helt sentralt for å tegne et bilde av representasjonene og for å undersøke hvilke diskurser de trekker på for å skape denne virkeligheten. Dette er interessant i forbindelse med NATOs intervensjon i Kosovo isolert sett, og kan muligens gi oss svaret på hvorfor det aldri ble noen høy temperatur i debatten om denne i det norske Storting. Ikke desto mindre er disse representasjonene interessante i forhold til å vurdere tidligere og senere debatter av liknende karakter.

Kilder og innsamling av data

I hovedsak er kildematerialet i oppgaven stortingsmeldinger og -proposisjoner, komiteinnstillinger og innlegg i plenumsdebattene på Stortinget. Disse kildene, inkludert referater fra Stortingets møter, finnes i Stortingsforhandlingene. Stortingsforhandlingene består av ni deler som gis ut årlig:

1. Regjeringens forslag til statsbudsjett (stortingsproposisjon 1)
2. Stortingsproposisjoner
3. Stortingsmeldinger
4. Odelstingsproposisjoner
5. Dokumenter
6. Komiteinnstillinger
7. Stortingstidene (referater Stortinget)
8. Odelsting og Lagtingstidene (referater fra odels- og lagting)
9. Register

Jeg har stort sett basert meg på del tre, seks og syv. I tillegg har jeg hatt god nytte av del ni hvor man kan slå opp på søkeord og finne de anledningene i løpet av sesjonen temaet har vært berørt. Det er også mulig å slå opp på representanters navn hvor det følger en liste over alle innlegg denne representanten har holdt i løpet av sesjonen.

I tillegg til debatter i Stortinget er også kilder som pressemeldinger fra Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet, samt regjeringsmedlemmer og

stortingsrepresentanter uttalelser i media, trukket inn i analysen. Sekundærlitteratur er benyttet for å få kunnskap om norsk sikkerhetspolitikk generelt og om hendelsesforløpet i Kosovo-konflikten spesielt. Når det refereres til NATOs holdning og handlinger i Kosovo, er dette basert på primærkilder som offisielle pressemeldinger og uttalelser fra NATO som er lett tilgjengelig på NATOs internettsider.

Jeg vurderte å gjøre intervjuer av sentrale politikere, men fant ut at deres meninger i ettertid sannsynligvis ville være preget av hvordan aksjonen forløp. Det finnes eksempler på aksjoner etter intervensjonen i Kosovo, som for eksempel angrepet på Afghanistan høsten 2001 og Irak-krigen våren 2003, hvor intervensjonen i Kosovo har spilt en sentral rolle som presedens. Siden representasjoner hele tiden er i endring ville intervjuer av stortingspolitikere kunne gitt et forkludret bilde av 1999-situasjonen. Her er målsetningen å fryse diskursen på 1999 nivå.

Noen utfordringer i diskursanalyse

Diskursanalysen er, som all annen kvalitativ metode, i sin natur subjektiv og fortolkende ved at forskeren velger ut de sitater som underbygger analysens konklusjoner. Dette får følger for analysens validitet og reliabilitet. For å bøte på dette er det viktig at forskeren er etterrettelig i sin kildebruk ved å referere slik at etterprøvbarehet sikres.

Representasjonene vil bli underbygget og lagt frem på grunnlag av mitt utvalg av sitater. Dette kan føre til feilslutninger i forhold til at sitater blir tatt ut av konteksten eller at de mest "ekstreme" sitatene letes frem. Omtalte aktører (her stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer) kan derfor føle seg misforstått og tillagt meninger de ikke har. Likevel byr ikke dette på problemer for oppgaven da denne ikke er en analyse av politikeres mening målt mot hverandre, men en analyse av hvilke representasjoner som eksisterer i diskursen. Disse to enhetene vil i stor grad henge sammen, og det er en utfordring å skille dem. Et aspekt som har vært krevende, har vært å skille mellom partier, representanter og representasjoner. Her

vil det være sterke korrelasjoner, men målsetningen har hele tiden vært å avdekke representasjoner. Forståelsen av partier og representanter i denne sammenhengen er derfor at de er sentrale produkter av diskursen, og ikke minst de vesentlige bærere av representasjonene.

3 Norsk sikkerhetspolitisk diskurs

Norsk sikkerhetspolitisk diskurs omfatter holdninger, meninger og strategier om sikkerhetspolitikken. Diskursen har også en materialitet som består av de institusjoner, beslutningsprosedyrer- og -regler som har betydning for hvordan sikkerhetspolitiske avgjørelser tas. For å få innsikt i den spesifikke debatten omkring NATOs intervensjon i Kosovo våren 1999, må vi ha kjennskap til både politisk kultur og til beslutningsprosesser i norsk sikkerhetspolitisk diskurs. I tillegg bør vi ha en oversikt over relevante representasjoner i den sikkerhetspolitiske diskursen, spesielt når det gjelder NATO og folkerettslige problemstillinger knyttet til norsk deltakelse i militære operasjoner utenlands.

Først i dette kapitlet skal vi derfor se på rammene for utformingen av norsk sikkerhetspolitikk, og starter med den tidligere omtalte konsensusen som ofte råder i sikkerhetspolitiske saker.

3.1 Betydningen av konsensus

I generelle analyser av politiske systemer fremheves Norge som preget av stabilitet og konsensus, med små ideologiske forskjeller og høy legitimitet (Heidar & Berntsen, 1999:48). Dette gjelder ikke minst i utenrikspolitiske spørsmål (Løvold, 2002:1). Når en studerer stortingsmeldinger med tilhørende komiteinnstillinger, uttalelser fra UD og debatter om utenrikspolitiske spørsmål, er det slående hvor hyppig det blir gjentatt, re-presentert, at norsk sikkerhetspolitikk er preget av tverrpolitisk enighet (Lodgaard, 2002: 257, Neumann og Ulriksen, 1997:105).

I norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er derfor den hegemoniske representasjonen at dette er et lite politisk felt preget av konsensus. De fleste deltakerne i norsk sikkerhetspolitisk diskurs, det være seg forskere, kommentatorer eller politikere, har

vært (og er) bærere av denne representasjonen. På denne måten blir det en doxa at norsk utenrikspolitikk er preget av konsensus (Steen, 2000: 211-212).¹⁹ Det ble blant annet båret frem av Halvard Lange som var utenriksminister fra 1946 til 1963 og igjen i 1965:

For troverdighet innad og utad er det viktig at den utenrikspolitikk regjeringen fører har støtte i det eller de partier som står bak regjeringen og har så bred støtte som mulig i Stortinget og i norsk offentlig opinion (sitert i Løvold 2003: 32).

Senere har tidligere statssekretær Jan Egeland (Ap) sluttet seg til: ”Den brede enigheten om hva vi skal fremme har vært selve arvesølvket som skiftende utenriksministre har forvaltet” (Egeland, 1997).

Konsensusen manifesterte seg også under behandlingen av Stortingsmelding nr. 11 (1989 – 90) ”Utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk”. Meldingen er i følge Bjørn Tore Godal (Ap): ”Det siste kjente forsøk på å skrive en melding som omhandler alle de grunnleggende trekk ved norsk utenrikspolitikk” (Godal, 2003: 24). Meldingen blir populært kalt ”Norge og verden” og er også omtalt som ”bibelen i norsk utenrikspolitikk” (Tamnes, 1997:343). Denne Stortingsmeldingen, og debatten i etterkant, har dermed blitt stående som et monument i norsk utenrikspolitisk diskurs.

I komitéinnstillingen til stortingsmelding nr. 11 (1989 – 90) ble *betydningen* av konsensus fremhevet: ”Samtidig vil komitéen minne om den verdi som ligger i at et lite land med begrenset innflytelse kan føre en utenrikspolitikk som bygger på bredest mulig nasjonal enighet” (Innst. S. nr. 181, 1989 – 90: 6). I stortingsdebatten om denne meldingen fremhevet spesielt Anne Lise Høegh (H) dette:

---

¹⁹ Når det hevdes at norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk har vært preget av konsensus holdes diskusjonen om norsk medlemskap i den Europeiske Union utenfor. I dette spørsmålet er det en åpenbar uenighet. Etter vårt skjønn er dette den eneste saken hvor det er dyptgripende og splittende uenighet i Norsk politikk overfor omverdenen.

Jeg synes det var gledelig å høre Utenrikskomiteens leder [Gro Harlem Brundtland] nå så sterkt understreke det som har vært gjennomgående tradisjon siden krigen, nemlig at det har vært stor tverrpolitisk enighet om Norges utenrikspolitikk og hovedlinjene i den. For det er viktig for et lite land som Norge at regjeringen kan tale med autoritet på Norges vegne i utlandet. Det er en verdi jeg tror det er viktig å ta vare på (S.Tid. 1989 — 90:3716).

Her gikk det frem at Stortinget ikke bør debattere utenrikspolitikk for mye fordi det er viktig at Norge taler med én stemme på den internasjonale arena. Hensynet til norske interesser tilsier konsensus og enighet innad. Høeghs (H) utsagn understreket ikke bare at det *er* konsensus, men også at det *bør* være konsensus i norsk utenrikspolitikk. I debatten fantes det likevel utfordrende representasjoner som i større grad vurderte enigheten i norsk utenrikspolitikk som reaksjonær og lite dynamisk: ”Det er noe dogmatisk over norsk utenrikspolitikk, der sannheter er sannheter mer eller mindre uavhengig av den virkelige verden rundt oss” (Chaffey (Sv), S.Tid. 1989 – 90: 3728). Denne representasjonen hadde imidlertid få bærere, og var dermed svak. Det var kun representanter fra Sosialistisk Venstreparti og Rød Valgallianse som hevdet dette synet i klare ordelag. Sosialistisk Venstreparti (og Rød Valgallianse) sto oftere enn andre partier alene om en alternativ utenrikspolitikk, og fikk dermed liten mulighet til å påvirke den offisielle politikken. Det var derfor nærliggende at ønsket om en mer dyptgripende utenrikspolitisk debatt kom nettopp herfra. Rød Valgallianse kom inn på Stortinget med én representant i 1993, men falt ut etter valget i 1997 og hadde dermed ingen parlamentarisk stemme i forbindelse med NATOs angrep på Jugoslavia i 1999. Det er derfor SV alene som har vært bærer av denne alternative, men marginale representasjonen, i det meste av materialet som ligger til grunn for denne oppgaven.

Sosialistisk Venstrepartis forløper, Sosialistisk Folkeparti, ble grunnlagt i 1961 nettopp på grunnlag av utenrikspolitisk opposisjon (Furre, 1992: 321). Den underliggende ideologien var antikapitalisme og dermed antiamerikanisme fordi USA ble vurdert å være den fremste misjonæren for kapitalismen. En konsekvens av dette var motstand mot et USA-dominert NATO fordi organisasjonen ble vurdert som en brikke i amerikansk imperialistisk politikk. Siden den norske

sikkerhetspolitiske tenkningen i stor grad var atlantisk og orientert mot NATO kom SF, og senere SV i opposisjon til den offisielle sikkerhetspolitikken (Furre, 1992: 348).²⁰ De andre partiene på Stortinget støttet opp om en sikkerhetspolitikk som dreiet om NATOs akse slik at enigheten i norsk sikkerhetspolitikk ble gjenspeilet i at de forskjellige politiske partiene ikke i særlig grad har målbåret divergerende standpunkt.²¹

3.2 Sikkerhetspolitiske beslutningsprosesser: Stortingets rolle og praksis

Kravet om konsensus har også materialisert seg i et beslutningssystem for sikkerhetspolitiske saker som i stor grad *sikrer enighet og fravær av debatt*, spesielt om de store linjene og de viktige sakene. Formelt sett er utenrikspolitikken hovedsakelig regjeringens domene.²² Knudsen (1997:75) understreker at det finnes to typer beslutningsprosesser i utenrikspolitiske spørsmål: En åpen og en lukket prosess. I sikkerhetspolitiske saker er prosessen ofte lukket fordi dette er sensitive spørsmål som dreier seg om rikets sikkerhet. I den grad Stortinget involveres i denne prosessen vil den utvidete utenrikskomité stå sentralt. I en åpen prosess vil Stortinget bli involvert i sterkere grad gjennom de ordinære komitéene og plenumsdebattene.

For å opprettholde den sterke konsensusen og for å sikre seg Stortingets støtte er det nødvendig at regjeringen samarbeider tett med Stortinget. Det kan derfor med god grunn hevdes at Stortinget ofte er involvert i utenriks- og sikkerhetspolitikk selv om dette rent formelt er regjeringens domene. På den annen side er det belegg for å

---

²⁰ På slutten av 1960-tallet var også AUF og unge Venstre mot norsk medlemskap i NATO (Tamnes 1997:93).

²¹ Det tydeligste avviket fra denne tendensen er spørsmålet om norsk medlemskap i EF/ EU som igjennom opptakten og gjennomføringen av to folkeavstemminger har splittet den norske befolkning i to jevnstore grupper. Både i 1972 og i 1994 var de fleste partiene delte i sine syn på norsk medlemskap i EU.

²² Jfr. Grunnlovens § 25 og § 26: De såkalte kongelige prerogativer som omhandler saksfelt som kongen i statsråd har råderett over. Dette innebærer at saksfeltene ligger utenfor Stortingets kompetanse.

hevde at Stortinget ikke i særlig grad er en *aktiv* aktør innenfor utenriks- og sikkerhetspolitikk (Løvold (2002), Tvedt (2003)). I denne forbindelse kan følgende spørsmål til stortingspresidenten fra daværende utenriksminister Vollebæk (Krf) illustrere interessen for utenrikspolitiske spørsmål i Stortinget: ”Jeg vet ikke om jeg skal vente til salen er tømt, eller om jeg skal begynne?” (S.Tid. 1997-98: 1465). Replikken falt 22. januar 1998 da Vollebæk (Krf) skulle holde en utenrikspolitisk redegjørelse.

Regjeringen søker ofte støtte i Stortinget i utenriks- og sikkerhetspolitiske saker gjennom lukkede møter med den utvidete utenrikskomité. Opprettelsen av en *specialkomité for utenrikssaker* under første verdenskrig, og den videre utviklingen av denne etter andre verdenskrig, kan sees som et uttrykk for det omtalte ønsket om konsensus i utenrikspolitikken (Løvold 2002: 37). Komiteen er ikke et formelt beslutningsorgan, men et konsultasjonsorgan hvor utenriksministeren eller andre representanter for regjeringen møter en fast gruppe stortingsrepresentanter.²³ I Stortingets forretningsorden (§ 13) slås det fast at slike drøftinger bør forekomme før viktige beslutninger fattes (Østbø, 1995:137).²⁴ Knudsen (1997:85) hevder at denne komiteen gjør at: ” (...) regjeringen er åpen for en viss påvirkning, samtidig som en sprer ”privilegert informasjon” til et fåtall sentrale politikere”. Det kan derfor hevdes at enighet blir skapt gjennom denne komiteen slik at debattene er ferdig når og hvis de kommer til Stortinget i plenum. DUUK har blitt karakterisert som: ”selve symbolet på konsensus-tradisjonen” (Larsen, 2003). Hvis minst seks av komiteens medlemmer krever det er det imidlertid mulig å få en sak som står på dagsorden i den utvidete utenrikskomité opp i Stortinget i plenum (Stortingets forretningsorden, § 13).

---

²³ Den utvidete komité består av de ordinære medlemmer av utenrikskomiteen, av Stortingets president og visepresident (hvis de ikke allerede er medlemmer av komiteen) samt forsvarskomiteens leder og inntil 11 medlemmer oppnevnt av valgkomiteen. Ved oppnevningen skal det tas hensyn også til gruppenes forholdsmessige representasjon (Stortingets forretningsorden § 13).

²⁴ Da regjeringen i 2000 innførte sanksjoner mot Østerrike uten å rådføre seg med utenrikskomiteen først vakte det sterke reaksjoner ”...stikk i strid med vanlige prosedyrer” sa Carl I Hagen (Frp) og ” Rent prinsipielt vil jeg si at Regjeringen burde konsultert Stortingets utvidete utenrikskomité”, sa Jan Petersen (H) (Aftenposten 27.02 2000).

Parallelt eksisterer det en utenrikskomité og en forsvarskomité som tar seg av sikkerhetspolitiske saker som skal opp i Stortinget. Disse komiteene behandler stortingsmeldinger og stortingsproposisjoner, og avgir i denne forbindelse innstillinger til Stortinget på lik linje med de andre fagkomiteene. I tillegg er det i disse komitéene at budsjettene for de respektive saksfelt forhandles. Sikkerhetspolitiske spørsmål er derfor oppe til vedtak i plenum fordi Stortinget vedtar alle departementenes budsjetter i kraft av å være den bevilgende myndighet. I forbindelse med budsjettprosessen avholdes debatter om de forskjellige departementenes arbeid. I tilfeller hvor regjeringen finner det nødvendig med omdisponeringer på budsjettet eller å gi tilleggsbevilgninger, er det Stortinget som fatter vedtak om dette. Regjeringsproposisjonen om bevilgninger blir behandlet av den aktuelle komiteen. Debatten om norsk deltakelse i IFOR kom for eksempel i stand på bakgrunn av at en proposisjon om tilleggsbevilgninger ble lagt frem for Stortinget (Budsjett. Innst. Nr. 7. Tillegg 1 1995-96). Denne debatten kommer vi tilbake til senere i kapittelet.

Når det gjelder plenumsdebattene på Stortinget setter presidentskapet opp en tidsramme for debatten. Presidentskapet fordeler også taletiden etter partienes relative størrelse slik at de store partiene har lenger taletid til rådighet enn de små. Et gitt antall replikker tilfaller kun de største partiene. Saker som har vært til behandling i en komité har en saksordfører som åpner debatten med å gå gjennom komitéens innstilling. I tilfeller hvor en redegjørelse skal debatteres, er det talsperson fra det største partiet som begynner debatten. Dette har blitt parlamentarisk praksis (Fladmark, 2003).²⁵

Taletiden og innleggene er stort sett fordelt internt i partigruppene og forberedt på forhånd. Før en debatt i åpent Storting blir saken som hovedregel diskutert i partienes respektive partigrupper. En stortingsgruppe består av alle representantene

---

²⁵ Helene Falch Fladmark hadde plass på Stortinget for Venstre fra 1997- 2001 og har gitt forfatteren opplysninger angående prosedyrer for stortingets arbeid som ikke står nedfelt i Stortingets forretningsorden, men som har utviklet seg til å bli parlamentarisk praksis.

fra samme parti, og på gruppemøtene kan partiets representanter enten komme til enighet, bli tvunget til enighet eller bli enige om å være åpent uenige. Det blir også internt i partigruppene bestemt hvem som skal tale på vegne av partiet, og her blir taletiden fordelt mellom partiets representanter. Partiene har som regel en fast talsperson for et gitt saksfelt, og dette gjelder også i utenriks- og sikkerhetspolitikk.

På slutten av en debatt er det imidlertid satt av en viss tid til såkalte ”tre-minuttere” (eller ”fem-minuttere”) hvor alle stortingspolitikere har mulighet til å tegne seg til innlegg uavhengig av parti eller posisjon (Stortingets forretningsorden § 35). I denne delen er det mindre regi og enkelte stortingsrepresentanter kan fremme forslag på egne vegne uten partigruppen sin i ryggen. De største bruddene med konsensusen finner vi dermed ofte her fordi det er andre enn de ”offisielle” talsmennene for partiene som slipper til. Senere i oppgaven skal vi se at de mest kritiske og ekstreme utsagnene i forhold til norsk deltakelse i intervensjonen i Kosovo, kommer til uttrykk nettopp mot slutten av debatten.

Utenriksministeren holder en utenrikspolitisk redegjørelse i Stortinget minst en gang i året. I tillegg holdes det redegjørelser i forbindelse med spesifikke saker. Disse redegjørelsene avholdes ofte på bakgrunn av en anmodning fra Stortinget om å bli informert av regjeringen. I etterkant av slike redegjørelser bli innholdet debattert i plenum og regjeringen får derigjennom innspill til utforming av politikken.

En måte å sette en sak på Stortingets dagsorden er at en eller flere stortingsrepresentanter stiller spørsmål eller interpellasjoner til regjeringen. Spørsmålene blir besvart av et regjeringsmedlem i ”spørretimen” som avholdes på Stortinget hver onsdag. Den består av to deler. Første del kalles ”spontanspørretimen” hvor spørsmålene stilles muntlig og blir besvart på sparket. Andre del er den ordinære spørretimen hvor ministrene har forberedte svar på spørsmål sendt inn i forveien (Stortingets forretningsorden §52 og §53). En interpellasjon er av større omfang enn et spørsmål, men må på samme måte besvares av den aktuelle minister. Det blir arrangert en egen debatt om en interpellasjon hvor først interpellanten presenterer temaet, ministeren svarer og det er en kort debatt

hvor andre stortingsrepresentanter får anledning til å ytre seg. (Stortingets forretningsorden § 50). Vi skal senere se at slike spørsmål og interpellasjoner var av betydning for at norsk deltakelse i intervensjonen i Kosovo i det hele tatt ble diskutert i Stortingets plenum.

3.3 Norsk sikkerhetspolitisk diskurs etter 1990

For å forstå debatten om NATOs intervensjon i Kosovo, er det nødvendig å ha kjennskap til hvordan de sikkerhetspolitiske endringene etter den kalde krigen fikk nedslag i, ble forstått og innleiret i norsk sikkerhetspolitisk diskurs.²⁶

Under den kalde krigen hadde Norge, på grunn av sin geografiske beliggenhet på grensen til Sovjetunionen samt sin lange kystlinje mot vest, en strategisk rolle i NATO (Græger, 2002: 35). Alliansen fokuserte derfor sterkt på oppbygging av infrastruktur i Norge, og hadde øremerkede militære kapasiteter som skulle komme Norge til unnsetning ved et eventuelt angrep fra øst. Norge var nær ved å motta mest støtte fra NATO i forhold til folketall (Tamnes, 1997:93). Da NATO ikke lenger vurderte trusselen fra øst like overhengende som før, var ikke Norge lenger like viktig i NATO-landenes kollektive sikkerhet. Alliansen begynte derfor en gradvis nedtrapping av øremerkede midler til forsvar av norsk territorium (Græger, 2002: 36). I resten av dette kapittelet skal vi gå inn å studere hvordan endringer i de sikkerhetspolitiske omgivelsene fikk følger for diskursen om NATO, og ikke minst for diskursen om intervensjon i interne anliggender.

---

²⁶ Den kalde krigen ble formelt avsluttet på NATOs ministermøte i London 5.–6. juli 1990 der det blant annet ble oppfordret til at Warszawapaktlandene sammen med NATO skulle erklære at de ikke lenger var fiender (NATO, 1990).

3.3.1 Et nytt NATO?

Hovedrepresentasjonen av NATO i norsk sikkerhetspolitisk diskurs har siden Norge underskrev Atlanterhavspakten i 1949 vært at medlemskap i alliansen var svært viktig for norsk sikkerhet (Neumann og Ulriksen, 1997: 97, Græger, 2002: 33) . Denne representasjonen ble ikke svekket av den kalde krigens slutt i noen særlig grad. Alliansen ble i stedet presentert som nødvendig og relevant også i de nye sikkerhetspolitiske omgivelsene fordi den kunne ta seg av nye sikkerhetspolitiske oppgaver. Endringene i NATO ble dermed nedtonet i norsk sikkerhetspolitisk diskurs.

Med utgangspunkt i debatten om Stortingsmelding nr. 11 (1989–90) kan det hevdes at det var bred enighet om at NATO sto helt sentralt i norsk sikkerhetspolitikk. Medlem av utenrikskomiteen og utenrikspolitisk talsperson for Høyre, Jan Petersen, ga sterk støtte til en slik re-presentasjon av NATO:

Fra norsk side er vi tjent med at NATO forblir hovedrolleinnehaveren i drøftelser av politisk karakter mellom de vestlige allierte. Det er i vår interesse å videreutvikle alliansens politiske dimensjon etter hvert som den militære dimensjon endres (S.Tid. 1989 – 90: 3719).

Her fremheves endringer i det militære aspektet ved NATO i tillegg til alliansens endrede fokus, men samtidig viktighet for norsk sikkerhet. I samme debatt støttet Gro Harlem Brundtland (Ap) Petersens virkelighetsbeskrivelse:

Både i redegjørelsen og i komitéens innstilling slås det fast at NATO fremdeles er nødvendig som vern av sikkerheten i Europa, og at alliansen nå må spille en viktig rolle som en politisk drivkraft for nedrustning og økt sikkerhet (S.Tid. 1989 – 90: 3714).

Norge måtte imidlertid tilpasse seg den nye situasjonen som innebar at Norge ikke i like stor grad var importør av sikkerhet som tidligere. I stedet måtte Norge opptre som en eksportør av sikkerhet for å bevare sin relevans i NATO sammenheng. Dette ble understreket i stortingsmeldingen ”Bruk av norsk styrker i utlandet” (nr. 46 1993 – 94):

Den nye internasjonale situasjon, preget blant annet av regionale og etniske konflikter i Europa, gjør at den nasjonale sikkerhet og sikkerhet i det internasjonale samfunn blir uløselig knyttet sammen. Å bidra aktivt i arbeidet med å bevare den internasjonale fred og sikkerhet betyr derfor i ytterste konsekvens at vi kan føle oss tryggere dersom det i framtiden skulle oppstå en situasjon der Norge skulle trenge militær bistand (St. meld. nr. 46, 1993 – 94: 37).

Dette kom enda tydeligere frem i en utenrikspolitisk redegjørelse i 1993, hvor utenriksminister Thorvald Stoltenberg (Ap) understreket at: ”NATO er i ferd med å påta seg grunnleggende nye oppgaver: å bidra til fred og stabilitet i bredere europeisk sammenheng gjennom bruk av politiske så vel som militære virkemidler til støtte for FN og KSSE” (S.Tid. 1992 – 93: 2412). Til tross for at dette er ”nye oppgaver” understrekes samtidig *kontinuiteten* og dermed normaliteten ettersom målet forble det samme, nemlig ”å bidra til vår felles sikkerhet”. Virkelighetsbeskrivelsen var at NATO var i endring slik som sikkerhetsutfordringene var det. Nettopp derfor var organisasjonen fremdeles sentral og relevant for Norges sikkerhet.

Parallelt eksisterte det en alternativ representasjon som også hadde røtter tilbake til opprettelsen av NATO. Bærere av denne representasjonen mente under den kalde krigen at NATO var et instrument for USAs imperialisme og ønsket at Norge skulle melde seg ut av alliansen. Endringene i det sikkerhetspolitiske bildet rundt 1990 ga denne representasjonen ny grobunn fordi etter at Warszawapakten ble oppløst ble det ennå mer opplagt å hevde at NATO hadde utspilt sin rolle. Bærerne mente at trygging av europeisk sikkerhet basert på andre institusjoner enn NATO ikke bare var mulig, men også ønskelig i denne nye situasjonen. I forbindelse med Stortingets behandling av stortingsmeldingen ”Norge og verden” (nr. 11 1989 – 90) foreslo utenrikspolitisk talsperson i Sosialistisk Venstreparti, Paul Chaffey en nedtoning av NATOs rolle i norsk sikkerhetspolitikk. Dette ble også fremhevet ved dissenser i utenrikskomiteens innstilling til samme stortingsmelding hvor SVs representant ønsket at ”militære avtaler med USA skulle sies opp” og at Norge ikke lenger skulle ”stille områder til disposisjon for NATO-øvelser” (Innst.S nr 181 1989 – 90: 32). I denne innstillingen var Sosialistisk Venstreparti gjennomgående negativ til NATO

og fremmet konsekvent KSSE som en bedre institusjonell ramme for Europeisk sikkerhet: ”Målet må på sikt være at KSSE overtar flest mulige sikkerhetspolitiske oppgaver fra NATO og Vestunionen i tillegg til å ta ansvar i forhold til de nye sikkerhetsproblemene som miljøproblemer, etniske konflikter og sosiale konflikter”(Chaffey (SV), S.Tid. 1989 – 90: 3842). Her ser vi også konturene av et *utvidet sikkerhetsbegrep* siden flere typer konflikter og problemer blir sikkerhetliggjort og et utvidet sikkerhetsbegrep gjorde seg stadig mer gjeldende utover på 1990-tallet (Græger, 1999: 45).

Siden Sovjettrusselen hadde falt bort og nye trusler hadde kommet til trengtes ikke lenger NATO, men derimot en annen institusjon. KSSE ble presentert som den organisasjonen i Europa som var best skikket til å ivareta europeisk sikkerhet etter den kalde krigen. Chaffey (Sv) unnlot derfor å støtte flertallet:

Komiteéns flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, ser NATO som bærebjelken for norsk sikkerhet og konstaterer at det hersker enighet i alliansen om at den fortsatt må spille en hovedrolle i arbeidet med å trygge sikkerheten i Europa (Innst. S nr. 136, 1992 – 93: 3).

På denne måten ble Sosialistisk Venstrepartis representasjon marginalisert. Dette viser likevel at konsensusen ikke var total og at hovedrepresentasjonen av NATO ikke var hegemonisk. Dette forteller oss samtidig at en kime til motstand mot NATOs bombing i 1999 kan forventes å eksistere i SV, siden partiet var negativ til NATOs eksistens som sådan.

Sosialistisk Venstreparti endret seg derimot gradvis i løpet av 1990-tallet: Fra å være bærer av en *klar alternativ* representasjon til å nærme seg hovedrepresentasjonen.²⁷ I SV-sammenheng dukket det opp representasjoner som var nye både når det gjaldt norsk NATO-medlemskap generelt og NATOs rolle og

---

²⁷ Når vi her snakker om representasjoner i SV baseres det i hovedsak på utsagn i Stortingsdebatter. Vi har dermed ikke full oversikt over alle stemmer i SV og kan således kun trekke slutninger om SVs representasjoner i parlamentarisk sammenheng. Dette gjelder forøvrig alle partiene det refereres til.

oppgaver som sådan. Dette skjedde samtidig med at NATO fikk en utvidet rolle på Balkan i forbindelse med implementeringen av Dayton-avtalen i Bosnia:

Utviklingen i Europa har endret NATOs rolle som blokk rettet mot Russland. I stedet har NATO tatt initiativ til et breiere europeisk samarbeid. Dette er en positiv utvikling. Det bidrar ikke til en fortsatt utvikling i denne retningen om Norge går ut av NATO. En norsk utmelding av NATO vil snarere skape økt ustabilitet og bør etter mitt syn derfor være uaktuelt (Solheim, 1995:188).

SV-politikeren Solheim (1995:188) skrev samtidig at NATO "(...) er den eneste organisasjonen som har ressurser nok til å opptre på FNs vegne i en fredsopprettende styrke". NATO ble dermed gjort relevant i en FN-diskurs. SVs landsmøte i 1995 vedtok å ta kravet om norsk utmeldelse av NATO ut av sitt prinsippprogram, men dette kravet kom imidlertid inn igjen i 1997 (Solheim, 1999:296). Det kan derfor hevdes at det utover på 90-tallet utviklet seg to parallelle representasjoner av NATO og alliansens virke innad i SV. Den ene var godt forankret i den tradisjonelle SV-representasjonen som var negativ til NATO og til norsk medlemskap. Den "tradisjonelle" alternative representasjonen lå på samme tid fast: I arbeidsprogrammet til SV for perioden 1997–2001 sto følgende: "SV mener at militæralliansen NATO bidrar til å forlenge en skadelig blokkdeling i Europa. SV vil arbeide for at Norge går ut av NATO" (Arbeidsprogram 1997 – 2001: pkt 8.4.3).

Den andre nærmet seg hovedrepresentasjonen i norsk sikkerhetspolitisk diskurs ved å være positiv til NATO. Denne representasjonen var dominerende i stortingsgruppa fordi den ble båret frem av utenrikspolitisk talsperson Erik Solheim, og partileder fra 1997, Kristin Halvorsen.²⁸ Pragmatiske uttalelser i Stortinget fra Solheim (SV) var resultatet av den nye representasjonen: "(...) jeg har aldri noensinne lagt skjul på at jeg mener NATO spiller en helt annen rolle i dag enn NATO gjorde under den kalde

---

²⁸ Sosialistisk Venstrepartis velgere endret også holdning til norsk NATO-medlemskap. På en meningsmåling viser det seg at Sv-velgere blir mer positive til NATO utover 1990 – tallet. I 1995 er hele 85 % av denne gruppen positive til NATO. Året etter faller dette dramatisk igjen og stabiliserer seg på rundt 50 % mot slutten av 90-tallet (Folk og Forsvar, 1999).

krigen (...) I dag er NATO det eneste tenkelige instrument for militær sikkerhet i Europa (...)” (S.Tid. 1998 – 99:1105). Det er viktig å merke seg at denne representasjonen sterkt understreket det bruddet den mente å se i NATOs virke. Den var dermed annerledes enn hovedrepresentasjonen som la vekt på *kontinuitet* og at NATO var en fortsettelse av tidligere politikk.

Begge de alternative representasjonene var like fullt ektefødte barn av SVs ideologi fra den kalde krigens dager. Representasjonen som var negativ til NATO, var en videreføring av den alternative representasjonen som hadde eksistert i partiet siden det ble grunnlagt. Den nye, positive representasjonen av NATO i SVs rekke, understreket derimot at det bruddet som slutten på den kalde krigen representerte gjorde at NATO burde opprettholdes for å være en arena for tilnærming mellom øst og vest, og ikke lenger som en institusjon som opprettholdt avstanden mellom blokkene og som sto for supermaktenes interesser. I denne representasjonen ble dermed det sterke KSSE/ OSSE- fokuset fra tidlig på 1990-tallet tonet ned siden NATO kunne gjøre samme nytten. Dette kom blant annet til uttrykk da Stortinget diskuterte under hvilke omstendigheter Norge kunne bidra med styrker i internasjonale operasjoner.

3.3.2 Legitim deltakelse i internasjonale operasjoner

Innledningsvis pekte vi på internasjonale organisasjoners engasjement i konfliktene som oppsto på Balkan etter den kalde krigens slutt. Her fikk blant annet NATO en mer og mer sentral rolle som til slutt kuliminerte i alliansens intervensjon i Kosovo. Siden vi i denne oppgaven skal studere hvordan norsk deltakelse i intervensjonen ble fremstilt som en fortsettelse av norsk politikk, må vi ha kjennskap til relaterte debatter og hendelser. I denne delen skal vi derfor studere debatter om mandat for intervensjon generelt. Vi vil spesielt ta for oss debatten om norsk deltakelse i

NATOs implementation force som ble opprettet i 1996, for å overvåke at Dayton-avtalen etter Bosnia-krigen ble overholdt.²⁹

Senere i oppgaven skal vi undersøke hvordan intervensjonen i Kosovo ble i innleiret i en folkerettsdiskurs. Vi trenger derfor kjennskap til denne diskursen og dens representasjoner. Her følger derfor en kort oppsummering av debatten om intervensjon som fant sted i løpet av 1990-tallet

Et ønske om et verdenssamfunn basert på folkeretten og et FN med integritet og handlekraft har stått sentralt i norsk utenrikspolitisk diskurs.³⁰ Respekt for sikkerhetsrådets unike ansvar for internasjonal fred og sikkerhet har også vært viktig i norsk utenrikspolitikk (jfr. kapittel 1). I norsk diskurs har både politikere og forskere understreket at det er viktig for en liten stat som Norge å støtte opp om formalisering av regler for adferd på den internasjonale arena, samt støtte til ordensbevarende organisasjoner som FN (Knutsen, 1997: 40, St. meld. nr. 11 1989-90). Grunnen til det er at et lite land som Norge er prisgitt det internasjonale system. For å skape forutsigbarhet har det derfor vært viktig å etablere institusjoner som opprettholder visse rammer for internasjonalt samkvem.

Den 6. desember 1994 ble stortingsmelding nr. 46 (1993 – 94) med tittelen ”Bruk av norske styrker i utlandet” og forsvarskomiteens innstilling til denne meldingen (Innst. S. nr. 23 1994 – 95) debattert (S.Tid. 1994 – 95: 1530-1554). Denne debatten ble en generell prinsippdebatt hvor det ble diskutert på hvilket juridisk og folkerettslig grunnlag Norge kunne sende styrker til utlandet. Et mindretall i innstillingen fra komitéen bestående av Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet foreslo følgende prinsippvedtak:

---

²⁹ Implementation force (IFOR) var en fredsopprettende styrke som ble opprettet for å garantere at Dayton-avtalen, som ble inngått mellom serbere, kroater og muslimer om fredsslutning i Kosovo, ble overholdt. Norge hadde en styrke på ca 1000 personer i Bosnia (Budsjett-innst. S. nr. 7. Tillegg nr. 1: 1).

³⁰ Jfr. Utenrikspolitiske målsetninger i Stortingsmelding nr. 11 (1989 – 90) : 10.

Norsk deltakelse i militære operasjoner utenfor NATO og vestunionens ansvarsområder ("out-of-area") skal bare kunne skje på grunnlag av en anmodning fra FN eller KSSE (Konferansen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa), og etter samtykke av Stortinget i hvert enkelt tilfelle (Innst. S. nr 23 – 1994 – 95: 7).

Flertallet, som besto av Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, åpnet på sin side for flere mulige veier til norske styrkers deltakelse i internasjonale operasjoner.

Eventuell norsk militær deltakelse i humanitære operasjoner, redningsaksjoner eller fredsoperasjoner uten formelt mandat fra FN eller KSSE, men i samsvar med prinsippene i De forente nasjoners pakt samt prinsippene i sluttakten fra Helsingfors og Paris-erklæringens formål, vil måtte vurderes i hvert enkelt tilfelle og forelegges Stortinget (Innst. S. nr 23 – 1994 – 95: 5).³¹

I dette forslaget var det altså tilstrekkelig at FNs og/eller KSSEs *prinsipper* lå til grunn for intervensjon. Utenrikspolitisk talsperson for Sosialistisk Venstreparti, Rolf Kjetil Bjørn, var svært kritisk til flertallets forslag til vedtak:

Dette er en linje vi i SV er dypt uenige i og vil advare mot. Dersom vi nå oppgir kravet om et klart FN- eller KSSE- mandat for aksjoner, er vi med på å åpne for at også andre land skal kunne ta seg til rette på eget initiativ (S.Tid. 1994 – 1995:1539).

Utenrikspolitisk talsperson for Senterpartiet, Johan J. Jakobsen, fulgte opp: ” (...) når det ikke er like bred enighet i innstillingen i dag, skyldes det at noen har forlatt viktige prinsipper i forhold til den sikkerhetspolitikk som har vært ført” (S.Tid. 1994 – 95: 1533). Jakobsen presenterte dermed flertallsvedtaket som et *brudd* med norsk sikkerhetspolitisk diskurs hvor folkeretten hadde blitt betraktet som en bærebjelke. Dette ble understreket av Bjørn (Sv) som hevdet at norsk politikk: ”(...) hittil [har] vært at vi innenfor NATO har vært en pådriver for at NATO ikke skulle gripe inn

³¹ ”... sluttakten fra Helsingfors og Paris-erklæringen...” refererer til to sentrale dokumenter i KSSE/ OSSE sammenheng. Konferansen for sikkerhet og samarbeid ble første gang av holdt i Helsingfors i 1974, og i Paris i 1992 fikk organisasjonen sin nåværende institusjonelle form.

”out-of- area”. Der har Norge hatt en klar linje i NATO sammenheng” (S.Tid. 1994 – 95: 1539).³²

Stortingsdebatten om norsk deltakelse i IFOR, avholdt 19. desember 1995, aktualiserte disse problemstillingen ytterligere (S.Tid. 1995-96: 1845-1857). Denne diskusjonen var også med på å berede grunnen for debatten om Kosovo drøye fire år senere for dette var første gang NATO deltok på Balkan med en egen NATO-operasjon. Denne operasjonen representerte derfor en milepæl i NATOs historie og engasjement på Balkan (Laugen, 1999: 69).

I innstillingen fra Forsvarskomiteén om frigjøring av midler til IFOR, står det følgende: ”Komitéen vil understreke at resolusjonen fra FNs sikkerhetsråd, med henvisning til FN-paktens kapittel VII, vil utgjøre det formelle grunnlaget for innsetting av IFOR i Bosnia–Hercegovina” (Budsjett-innst. S nr. 7, 1995 – 96:2).³³ Siden styrken hadde mandat fra FN var det uproblematisk for de aller fleste norske parlamentarikere at Norge deltok. Det eksisterte likevel flere syn på norsk deltakelse i IFOR. Ett kan illustreres ved følgende uttalelse fra Johan J. Jakobsen (Sp):

I og med at denne NATO-operasjonen skal foregå utenfor NATOs ansvarsområde – såkalt ”out-of-area ” – er det viktig for Senterpartiet at denne skjer på anmodning fra FN, og at det ligger et klart FN-mandat til grunn for fredsoperasjonen (S. tid 1995 – 96:1846).

Her ble norsk deltakelse i IFOR knyttet tett til FN som legitim giver av mandat. På den annen side ble IFOR betegnet som en ”NATO-operasjon”. Det var greit at NATO gjorde denne jobben selv om den var ”out-of-area”, det vil si NATOs tradisjonelle virkeområde, all den tid FN sto bak operasjonen. Med andre ord var det nødvendig at NATO-styrken hadde mandat fra sikkerhetsrådet.

---

³²For en utførlig gjennomgang av diskusjoner i NATO angående out- of -area spørsmål samt presentasjon av Norges holdninger til slike spørsmål se Liland og Pharo (1999).

³³ IFOR hadde hjemmel i Sikkerhetsrådets resolusjon nr. 1031 av 15. desember 1995.

Sosialistisk Venstreparti hadde på sin side et ennå sterkere behov for å understreke denne styrkens FN-tilknytning, og å innleire norske bidrag til IFOR-styrken i en FN-diskurs. Dette må forstås på bakgrunn av partiets tradisjonelt negative representasjon av NATO som et verktøy for amerikansk politikk. Partiet tonet derfor ned NATOs rolle ved å konsekvent omtale IFOR som ”FN/NATO-styrken” (S.Tid. 1995 – 96: 1845-1858).³⁴

Selvfølgelig er det et FN mandat som ligger til grunn for denne operasjonen. Det er jo bakgrunnen for at denne aksjonen har så bred oppslutning i Stortinget. Hvis dette hadde vært noe som ble gjennomført uten støtte fra FN, er jeg nokså sikker på at det hadde vært stor uenighet i Norge – en konflikt mellom FN og NATO hadde jo ikke vært spesielt heldig. Men her er FN og NATO helt enige og det er altså FN som har bedt om at denne operasjonen blir gjennomført (Chaffey (SV), S.Tid. 1995 – 96: 1854).

I innlegget hevdet Chaffey (Sv) at en eventuell konflikt mellom FN og NATO ville utløst ”stor uenighet i Norge”. I manges øyne var en slik konflikt realiteten våren 1999 siden det ikke lå til grunn noe eksplisitt FN-mandat for NATOs intervensjon. Da det likevel ikke kom til stor uenighet i forbindelse med Kosovo, skyldtes det trolig forskyvinger i diskursen fra 1995 til 1999.

Representasjonen av Norge som en klar støttespiller til FN er også tydelig i Chaffeys (Sv) innlegg i IFOR-debatten. Kontinuitet ble understreket ved at deltakelse ble presentert som en fortsettelse av det ansvaret Norge tradisjonelt har tatt for FNs arbeid. En slik innleiring gjorde det mulig og nødvendig for Sosialistisk Venstreparti å støtte opp om dette arbeidet: ”Når FN nå har bedt Norge gjøre en jobb, så bør Norge også stille opp. Det motsatte ville være umoralsk” (Rolf Ketil Bjørn (Sv) S.Tid. 1995 – 96: 1850).

---

³⁴ På Stortinget arkiveres Stortingsdokumenter kronologisk, men også etter tema. Debatten om IFOR er katalogisert under *FN – styrker* med koden 22.311. I. IFOR blir altså presentert som *et FN-anliggende* og ikke *et NATO-anliggende*. Dette er en interessant observasjon for en diskursanalytiker fordi plasseringen i Stortingets arkiver er en materialisering av representasjonen som vil fremheve FNs rolle i forbindelse med IFOR-styrken.

Bjørn Hernæs (H) vektla imidlertid et annet forhold, nemlig behovet for effektivitet og for å være sikker på at man lykkes i operasjonen. I den forbindelse var det et viktig poeng at det var NATO som skulle utføre operasjonen: ”Selv om operasjonene i tidligere Jugoslavia selvsagt er godkjent av FN, er det viktig å understreke at det er NATO som tar kommandoen og gjennomfører operasjonene” (S.Tid. 1995 – 96:1848).

Det kan tenkes at den viktigste grunnen til at dette ble understreket var at UNPROFOR ikke hadde vært særlig effektiv og handlekraftig. Denne FN-styrken hadde, som nevnt innledningsvis, ikke greid å stanse massakre mot befolkningen i Srebrenica. Når NATO skulle ta seg av den praktiske organiseringen av IFOR ble det derfor også antatt at: ”en slipper å utsette mannskapene for den usikkerhet og forvirring som UNPROFOR-styrkene til dels led under” (Næss (Krf), S.Tid. 1995-96: 1851).

En annen interessant observasjon i den aktuelle debatten om IFOR er at venstresiden ble splittet i lesingen av situasjonen ved at Rød Valgallianses representant Erling Folkvord gikk imot norsk deltakelse i IFOR.

Raud Valallianse sitt syn er at Regjering og Storting nå i veldig raskt tempo forlet den ”gamle” eller tradisjonelle forsvarstenkinga, som sa at Noreg berre skulle ha eit defensivt militært forsvar av eige territorium, og at dette også kunne omfatte deltaking i felles forsvarsstyrker i NATO-regi, sjølvsagt da i tillegg til å delta i fredsbevarande FN oppdrag av den typen som UNIFIL styrken i Libanon har vore. Til erstatning for den ”gamle” tenkinga får vi nå ei ny utoverretta imperialistisk militær tenking og planlegging, der større og større del av norske ”forsvars” – løyvingar blir bundne opp til militære utrykningsstyrkar som om få år kan kome til å operere i prinsippet kvar som helst på kloden der Noregs imperialistallierte har bruk for det (S.Tid 1995 – 96: 1853)

Her kommer en mistro til motivet bak engasjementet på Balkan til syne som var i tråd med venstresidens antiamerikanske tankegoods. Mens, som vi så over, Sosialistisk Venstreparti i større og større grad nærmet seg hovedrepresentasjonen i norsk sikkerhetspolitisk diskurs, prøvde Rød Valgallianse å holde fast på

venstresidens gamle tanker og ideer. Representasjonen fikk ingen oppslutning, men ble tvert imot marginalisert av Bjørn (Sv):

Rød Valgallianse har i Budsjett-innst. S. for 1995-96 et demagogisk og lite dekkende utspill om norsk deltakelse i IFOR- aksjonen (...) Å framstille denne aksjonen som en angrepskrig mot folket i Bosnia, som RV gjør, er hinsides alle realiteter og mot all sunn fornuft (S.Tid. 1995-96: 1850)

Siden ikke engang Sosialistisk Venstreparti støttet Rød Valgallianses syn, ble denne representasjonen vurdert som irrelevant. Det kan derfor hevdes at konsensusen om hovedrepresentasjonen igjen ble stadig mer total og nærmet seg diskursivt hegemoni.

Tre år senere ble det avgitt en stortingsmelding (nr. 22 1997 – 98) som het ”Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999 – 2002”. Denne meldingen tok kort for seg spørsmålet om på hvilket grunnlag norske styrker skulle kunne delta i internasjonale operasjoner og konkluderte at: ” Det vil fortsatt bli lagt stor vekt på at hver enkelt operasjon har tilstrekkelig internasjonal oppslutning, primært gjennom mandater fra FN eller OSSE ” (St. meld. 22, 1997 – 98: 35)”.

Denne formuleringen fokuserte på mandat fra institusjoner med folkerettslig grunnlag til å ta slike avgjørelser, men ordet ”primært” åpner for unntak fra denne regelen. Spørsmålet om folkerettslige grunnlag ble overhodet ikke adressert i innstillingen (Innst. S nr. 245 1997 –98) eller debatten om denne meldingen (S.Tid. 1997 – 98: 3799 – 3825). En grunn til det var nok at det var helt andre deler av meldingen som hadde større politisk sprengkraft siden meldingen foreslo omfattende endringer i forsvaret. På den annen siden kan det hevdes at Stortinget kunne enes om den ovennevnte formuleringen slik at det ikke var grunnlag for en diskusjon.

3.4 Oppsummering

På bakgrunn av dette kapittelet kan det sies at Stortinget er involvert i utformingen av norsk sikkerhetspolitikk ved at Stortinget vedtar regjeringens budsjett. Til tross for at norsk utenrikspolitikk i stor grad er den utøvende makts domene, får Stortinget jevnlig generelle og mer spesifikke utenrikspolitiske redegjørelser, og kan ved behov også be om slike. I tillegg kan regjeringen konsultere Stortingets utvidete utenrikskomité i spesielle sikkerhetspolitiske saker. Innholdet i disse møtene er hemmelig. Dette gjelder både selve saken som skal diskuteres og medlemmenes meninger. Eksistensen av denne komiteen bidrar til å opprettholde den konsensusen som tradisjonelt har eksistert i norsk sikkerhetspolitikk ved at slike saker blir ”holdt unna” Stortinget i plenum. Hvis minimum seks av komitéens medlemmer krever det skal saken likevel behandles i Stortingets plenum.

Norsk medlemskap i NATO er en bærebjelke i norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Siden Norge undertegnet Atlanterhavspakten i 1949 har det vært bred enighet om at NATO er en hjørnestein i norsk sikkerhetspolitisk tenkning og praksis. Alle partiene på Stortinget så nær som Sosialistisk Venstreparti (og Rød Valgallianse) har støttet denne representasjonen. Det har dermed vært en sterk representasjon av norsk NATO-medlemskap som nødvendig for Norge. Parallelt har det imidlertid alltid eksistert en alternativ representasjon som har vært skeptisk til NATO og norsk medlemskap. Denne representasjonen har betraktet organisasjonen som et uttrykk for amerikansk imperialisme. Tradisjonelt sett har SV-politikere vært bærere av en slik alternativ representasjon. Vi har imidlertid sett at bildet endret seg i løpet av 1990-tallet ved at en ny alternativ representasjon vokste frem i Sosialistisk Venstreparti. Denne representasjonen var positiv til NATO fordi alliansen etter den kalde krigen kunne utføre oppgaver som verdenssamfunnet etterspurte, som å bidra til å stoppe folkemord og håndtere konfliktene på Balkan.

I forbindelse med endringer i NATO generelt og engasjementet på Balkan spesielt, har det blitt avholdt mer prinsipielle diskusjoner angående mandat for bruk av norske styrker i utlandet. Det tradisjonelle norske utgangspunkt har vært å støtte opp

om Sikkerhetsrådets enerett til gi mandat til bruk av tvangsmakt. Denne holdningen ble myket opp på 90-tallet da man sto overfor nye situasjoner slike som på Balkan. Her har vi trukket frem en konkret debatt som handlet om norsk deltakelse i IFOR. Denne operasjonen hadde mandat fra FN, men NATO stod for den praktiske utførelsen. I denne debatten så vi at det var et stort behov for å forstå deltakelse i IFOR innenfor en FN-kontekst slik at den ble fremstilt som kontinuitet i forhold til norsk FN politikk, hvor blant annet betydelige bidrag til FNs fredsbevarende styrker har vært et viktig element.

4 Stortingets behandling av NATOs intervensjon i Kosovo

Dette kapittelet skal belyse opptakten til NATOs angrep på Jugoslavia våren 1999, fra truslene ble fremsatt første gang til NATO besluttet å starte bombingene danner bakteppet for den debatten på Stortinget om intervensjonen i Kosovo. Kapittelet skal søke å besvare spørsmålet stilt innledningsvis om hvorvidt og i tilfelle hvordan Stortinget var involvert i beslutningen om norsk deltakelse i NATOs intervensjon i Kosovo. Ved å besvare dette spørsmålet vil vi belyse rammene for, og dermed begrensningene på, stortingsdebatten om Kosovo. Dette antas å være et viktig ledd for å forstå hvorfor ikke intervensjonen i større grad ble oppfattet som et brudd i norsk sikkerhetspolitisk diskurs.

Det kan ikke hevdes at det finnes noen enkeltsak som dannet presedens for beslutningen om norsk deltakelse i "Operation Allied Force". Vi har derimot debatter som dreier seg om mandat og bruk av norske styrker i utlandet som diskusjonen kan sees i lys av. Paralleller kan for eksempel trekkes til debatten om norsk deltakelse i IFOR i 1995. Der kom det frem at enkelte av stortingsrepresentantene var misfornøyde med at Norge hadde sagt ja til å delta, før dette var formelt diskutert i Stortinget:

Når det gjelder en del formelle uttalelser om å se deltakelse i forhold til Grunnlovens krav, mener vi i SV at det er viktig å følge opp. Vår prinsipielle holdning er at Stortinget skal ha gjort sine vedtak før norske styrker sendes til utlandet, og vi ser at det kan reises formelle innvendinger på dette punkt (Bjørn (Sv), S.Tid. 1995 – 96:1859).³⁵

Etter den kalde krigen behandlet Stortinget flere ganger de prinsipper som skulle legges til grunn for norsk deltakelse i fredsopprettende aksjoner. I forrige kapittel så

---

³⁵ Jfr. grunnlovens § 25 som sier at norske tropper "maa aldrig, uden Stortingets Samtykke, bruges udenfor Rigets Grænser". Bakgrunnen for dette grunnlovsvedtaket var at den utøvende makt, kongen, ikke skulle leie ut styrker til andre lands tjeneste (Thune & Nustad, 2002: 276). Jusprofessor Ståle Eskeland mente at regjeringen brøt grunnlovens § 25 som forbyr regjeringen å starte en angrepskrig da Norge deltok i Kosovo (Næringsavisen, 7. oktober 2003).

vi at debatten om stortingsmeldingen ”Bruk av norske styrker i utlandet” (nr. 46 1993- 94), var sentral fordi den behandlet spørsmål knyttet til det folkerettslige grunnlag som måtte være til stede for at Norge skulle kunne sende styrker til utlandet. I denne forbindelse ble også Stortingets rolle i avgjørelser om å delta i slike intervensjoner diskutert.

I innstillingen til den ovennevnte meldingen fantes det to divergerende angående Stortingets rolle i denne typen beslutninger: Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet mente at en slik beslutning skulle ”forelegges Stortinget”, mens mindretallet bestående av Krf, Sp og Sv, mente at slike avgjørelser skulle skje ”etter samtykke av Stortinget i hvert enkelt tilfelle” (Innst.S. nr 23, 1993 – 94).³⁶ Ingen av forslagene skisserte konkrete beslutningsprosesser, men det kan slås fast at Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ønsket at Stortinget skulle ha en mer innflytelsesrik rolle enn Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet syntes det var nødvendig.

I det videre skal vi undersøke om tilsvarende meninger ble fremsatt knyttet til intervensjonen i Kosovo. Dette vil kunne belyse hvordan Stortinget selv betraktet sin rolle i beslutningsprosessen. Vi vil også finne ut i hvilken grad beskrivelsen av tradisjon for konsensus og beslutningsprosesser på Stortinget omtalt i forrige kapittel, holder stikk i denne konkrete saken.

4.1 Opptakten til “Operation Allied Force”

NATO begynte å diskutere en eventuell militær intervensjon i Kosovo før sommeren 1998. Den 24. september 1998 kunngjorde NATO at det nordatlantiske råd hadde autorisert et aktiveringsvarsel – en advarsel om at et angrep kunne bli planlagt – for et luftangrep mot Jugoslavia (NATO, 24. september 1998). Beslutninger i NATO er basert på konsensus og Norge deltok dermed, på linje med andre medlemmer av

---

³⁶ Det går riktignok ikke frem hvilket forum på Stortinget som denne saken skal drøftes i. Altså om det er DUUK eller Stortinget i plenum som skal behandle en slik sak.

NATO, i denne beslutningen. Bakgrunnen for NATOs vedtak var at FNs sikkerhetsråd dagen før hadde vedtatt en resolusjon der regimet i Beograd igjen ble bedt om å stanse kamphandlingene i Kosovo fordi den humanitære situasjonen var ytterligere forverret (jfr. Sikkerhetsrådets resolusjon 1199).

Samme dag som aktiveringsvarselet ble vedtatt, uttalte forsvarsminister Dag Jostein Fjærvoll (Krf) at en formell henvendelse fra NATO om norske bidrag, gitt en eventuell militæraksjon mot Jugoslavia, ikke hadde kommet. Videre sa han at dersom NATO skulle be om norsk assistanse var det eventuelt aktuelt å stille inntil åtte F-16 fly og støttemannskaper til disposisjon. Det lå dermed i kortene at Norge var forberedt på å delta med militære midler. Han understreket imidlertid at dette var en beslutning som til slutt måtte tas i Stortinget (Aftenposten, 24. september 1998). Utenriksminister Knut Vollebæk (Krf) vektla også Stortingets rolle i avgjørelsen i det han uttalte til Aftenposten at: ”både Regjering og Storting må være konsultert før en slik beslutning [om bombing] fattes” (Aftenposten, 7. oktober 1998). Utenriksministeren og forsvarsministeren hadde 8. oktober et møte med medlemmene i den utvidete utenrikskomiteen hvor de fikk bred tilslutning om å støtte opp om et vedtak i NATO om bombing av serbiske stillinger i Kosovo (Aftenposten, 8. oktober 1998, Hustad, 1999).

Etter en rundspørring Aftenposten foretok i de forskjellige partigruppene på Stortinget gikk det frem at Sosialistisk Venstreparti var det eneste partiet som hadde behandlet spørsmålet om NATOs trusler i sin stortingsgruppe.³⁷ De andre partiene hadde overlatt beslutningen til sine respektive medlemmer i den utvidete utenrikskomité. Venstres representant, Harald Hove, var usikker på om han hadde vært til stede på møtet i DUUK hvor Norges støtte til NATOs trusler ble diskutert (Aftenposten, 16. april 1999). Det er vanlig prosedyre at saker som skal tas opp i

---

³⁷ Kristin Halvorsen (Sv) forklarte sitt landsmøte behandlingen i Stortinget på følgende måte: ”Uansett kan det hende noen ganger at en partileder på kort varsel må håndtere en vanskelig politisk situasjon uten å kunne konsultere alle, men må ta et standpunkt og måtte stå for det rådet som er gitt. I enkelte utenrikspolitiske saker er det sånn og de behandles spesielt i Stortinget. Der innkalles man til møter i utvidet utenrikskomité, på en dags varsel, eller gjerne samme dag, uten sakspapirer og vi må gi et råd. Det rådet som blir gitt er ugjenkallelig i den forstand at det er et råd som gis den regjering som skal gi et råd videre til NATO, til OSSE, til Milosevic til Kosovoalbane i dette tilfellet” (Halvorsen, 1999: 5).

DUUK ikke diskuteres i partigruppene fordi det er som regel ikke kjent på forhånd hva som skal være tema for møter i DUUK (Fladmark, 2003). På den annen side vil man kunne anta hva et slik møte vil ha som tema ut i fra dagsaktuelle saker. De konkrete saksopplysningene blir imidlertid gitt på møtet og skal ikke videreformidles slik at de kun er kjent for medlemmene av komiteen.

Mangelen på diskusjon i partigruppene før dette møtet kan indikere at Stortingsrepresentantene var innforståtte med DUUKs prosedyrer. På den annen side kan det også tenkes at stortingspolitikerne regnet med at trusselen om bombing ville føre frem til en diplomatisk løsning og dermed aldri bli en realitet. En annen forklaring på den unisone støtten kan være Norges lange tradisjon som lojalt NATO-medlem, og at strategien med trusler om luftangrep allerede var lagt fra NATOs side (jfr. NATOs vedtak 24. september 1998). Jagland (Ap) sa det slik: ”Det er en vei som er valgt, og jeg tror det er ganske viktig for Norge at vi prøver å stå bak den veien som våre allierte har valgt (S.Tid. 1998 – 99: 2520)”.

Regjeringen fikk den parlamentariske støtten de ønsket i den utvidete utenrikskomité. I statsråd 9. oktober tilrådte forsvarsminister Fjærvoll (Krf) at Norge sluttet seg til eventuelle vedtak i NATOs råd om å: ”gjennomføre militære operasjoner i tilknytning til situasjonen i Kosovo, og samtidig stille relevante styrker til rådighet” (Forsvarsdepartementet, 2001:8).³⁸ Denne resolusjonen er det eneste formelle vedtaket som eksisterer i det norske politiske systemet når det gjelder NATOs intervensjon i Kosovo våren 1999 (Garbo, 2002: 148, Aftenposten, 16. april 1999). Forsvarsdepartementet ble gjennom dette vedtaket gitt ”fullmakt vedrørende eventuelle militære NATO-operasjoner i tilknytning til situasjonen i Kosovo” og dermed kunne norske myndigheter gi sin tilslutning til militære trusler i NATOs råd (Forsvarsdepartementet, 2001:8).

---

³⁸ Regjeringens avgjørelse ble formalisert gjennom Kongelig Resolusjon av 9. oktober 1998, foredratt av Forsvarsministeren, der han tilrådte at Norge sluttet seg til eventuelle vedtak i NATOs råd (Forsvarsdepartementet, 2001: 8).

Den 13. oktober iverksatte NATO en aktiveringsordre hvor det ble truet med bombing av serbiske mål innen 36 timer hvis ikke Milosevic fulgte opp FN-resolusjonene og slapp en observatørstyrke fra OSSE inn i Kosovo for å overvåke at FNs krav ble fulgt opp (NATO, 13. oktober 1998). Samme dag sendte forsvarsminister Fjærvoll (Krf) seks jagerfly med tilhørende personell av gårde til NATOs base i Italia. Disse skulle delta i en eventuell NATO-operasjon.

NATOs trusler førte imidlertid frem til en avtale mellom Slobodan Milosevic, i spissen for Jugoslavia, og OSSE, representert ved den amerikanske utsendingen Richard Holbrooke. I denne avtalen godtok jugoslaviske myndigheter at OSSE skulle sende inn en observatørstyrke i Kosovo, ”Kosovo Verification Mission” (KVM), og at NATO skulle få opprette en flyovervåkningsoperasjon, ”Operation Eagle Eye”, som skulle kontrollere at Milosevic holdt sin del av avtalen om militær tilbaketrekning fra Kosovo. NATO fikk samtidig i oppdrag å planlegge en uttrekkningsstyrke, ”Joint Guarantor”, som skulle garantere for OSSE-observatørenes sikkerhet. NATO spilte derfor en sentral rolle i og rundt Kosovo også før angrepet ble satt i gang i mars 1999. Til tross for avtalen mellom Jugoslavia og OSSE sto NATOs aktiveringsordre ved lag. Dette betydde at NATO opprettholdt muligheten for å komme med ytterligere militære trusler inntil Jugoslavia hadde godtatt alle krav i sikkerhetsrådsresolusjonene 1199 (23. september 1998) og 1203 (24. oktober 1998).

4.2 Debatten om Kosovo før intervensjonen startet

I det norske Storting ble NATOs engasjement i krisen i Kosovo nesten ikke nevnt, og langt mindre debattert i åpent Storting, før etter at bombingene var et faktum.

Dette kan delvis forklares med at Stortingssesjonen ikke ble åpnet før den 24. oktober.³⁹

Trontalen og trontaledebatten fant sted i det NATOs trusler hadde ført frem til en avtale (S.Tid. 1998-99: 66-200). Det var åpenbar lettelse i stortingssalen over dette faktum: ”NATO truet med bombeangrep. Heldigvis ble det ikke nødvendig å gjøre alvor av trusselen. Bruk av jagerfly og raketter mot Serbia kunne lett blitt innledningen til en konflikt som kunne spredd seg” (Stoltenberg (Ap): S.Tid. 1998 – 99: 100). I tillegg uttalte Dag Danielsen (Frp): ”Det som er gledelig, sett mot denne konfliktens tragiske bakgrunn, er at i denne saken har det vært allmenn oppslutning blant de andre partiene på Stortinget om å gi tilslutning [til NATOs trusler]” (S.Tid. 1998 – 99:135). Dette slo an tonen for innholdet i en konsensusorientert debatt som i hele 1998-1999 sesjonen på Stortinget vitnet om bred støtte til NATOs engasjement.

Det var kun en håndfull korte replikkskifter om NATOs trusseldiplomati i Stortinget fra aktiveringsvarselet ble utstedt til bombingene var et faktum. Et av dem fant sted under debatten om forsvarsbudsjettet 4. desember 1998 (S.Tid. 1998-99: 733-761, hvor Hallgeir Langeland (Sv) hadde folkerettslige betenkeligheter med NATOs trusler mot Jugoslavia. Hans kommentar fikk et kort svar fra forsvarsminister Fjærvoll (Krf). Det substansielle i denne passieren vil bli diskutert i neste kapitlet. Ingen andre stortingsrepresentanter tok opp denne tråden bortsett fra Hans Røsjorde (Frp) som på direkte spørsmål fra Langeland (Sv) svarte at han ikke hadde problemer med NATOs vedtak om å true Jugoslavia militært (S.Tid. 1998-99: 736). I debatten om utenriksdepartementets budsjett 11. desember ble den aktuelle situasjonen på Balkan også nevnt, men det var ingen diskusjon eller uenighet om virkemidlene i denne sammenhengen (S.Tid. 1998 –99: 1089-1123). På dette tidspunktet trodde man også at OSSE hadde kontroll over situasjonen slik at det ikke var et tema for diskusjon (Vollebæk 1998: 6).

---

³⁹ Det fant sted et møte i DUUK den 20. oktober 1998 som sannsynligvis diskuterte avtalen mellom Jugoslavia og OSSE

Det store vendepunktet kom da den såkalte Rajac-massakren ble kjent. Serbiske styrker skulle angivelig ha utført en massakre mot kosovoalbanere i landsbyen Rajac i Kosovo den 15. januar 1999. Lederen for Kosovo Verification Mission, William Walker, kom til stedet og kunngjorde på en pressekonferanse at en forbrytelse mot menneskeheten hadde funnet sted, og at denne forbrytelsen var utført av serbere (Ignatieff, 2000:59–60). Massakren fikk bred omtale og ble blant annet karakterisert som: ”det endelige dødsstøtet for KVM-avtalen” og ”krigens fenghette” (Christie, 2001). Hendelsene i Rajac forsterket kravet til Milosevic om å innfinne seg ved forhandlingsbordet i Rambouillet som kontaktgruppen for Jugoslavia hadde gjort klart for partene i Kosovo-konflikten. Den 30. januar økte NATO presset ved nok en gang å true med å bombe mål på jugoslavisk territorium. Det fremgikk av NATOs pressemelding at denne trusselen ville bli opprettholdt inntil partene kom til enighet under forhandlingene (NATO, 30. januar 1999). På Stortinget ble det avholdt møter i DUUK både 27. og 28. januar som antakeligvis dreiet seg om NATOs forestående vedtak (Hustad, 2003).

Det internasjonale presset fungerte også i denne omgang. Partene møttes i Rambouillet i februar 1999 for å diskutere en ”Interim Agreement for Peace and Self-government in Kosovo”. Forhandlingene tok slutt 23. februar 1998, men i midten av mars ble det klart at Milosevic og den serbiske delegasjonen ikke kom til å underskrive den såkalte Rambouillet-avtalen (Græger, 2000:13).⁴⁰ Norge sto i egenskap av OSSE-formannskapet sentralt i forsøket på å få partene til å nærme seg hverandre. Den 19. mars kunngjorde utenriksminister Vollebæk (KrF), som var ansvarlig for KVM i egenskap av OSSE-formann, at KVM skulle trekkes ut av Kosovo.⁴¹ Uttrekningen av OSSEs observatører ble tolket som et sikkert tegn på at NATO forberedte et angrep. Russland og Jugoslavia selv, som var motstandere av at

---

(Hustad, 2003).

⁴⁰ I ettertid har det kommet mye kritikk av avtalen fordi den inneholdt nærmest urimelige krav om en internasjonal styrkes nærvær i hele det tidligere Jugoslavia. Det har også vært hevdet at denne avtalen ble skrevet slik at Milosevic ikke kunne gå med på den slik at NATO fikk muligheten til å angripe landet (Græger, 2000: 18).

⁴¹ Det var møte i DUUK 15. mars 1999 (Hustad, 2003). Da er det sannsynlig at situasjonen for KVM ble diskutert.

NATO skulle gå til militæraksjon, kom med sterke reaksjoner på at OSSE på denne måten la til rette for et NATO-angrep. Russland truet med å fryse alle forbindelser med NATO og kom med trusler om å engasjere seg militært på jugoslavisk side (Aftenposten, 19. mars 1999, Aftenposten, 24. mars 1999). Norge, som leder av OSSE, måtte dermed tåle sterk kritikk, og fikk en mer sentral rolle i opptakten til bombingene enn Norges stilling internasjonalt for øvrig skulle tilsi.

NATOs generalsekretær, Javier Solana, uttalte 22. mars at han gjennom NATOs vedtak av 30. januar, hadde fått delegert myndighet til å initiere luftoperasjoner, og at han var i ferd med å konsultere de allierte med dette mål for øyet (NATO, 22. mars 1999). Dagen etter fortalte han at han hadde bedt lederen av NATOs militære styrker i Europa (SACEUR), General Wesley Clark, om å sette i gang flyoperasjoner mot Jugoslavia. NATOs begrunnelse var at jugoslaviske myndigheter ikke hadde innfridd det internasjonale samfunnets krav om å gå med på avtalen forhandlet frem i Rambouillet. NATOs målsetninger med operasjonen ble definert slik: ”to prevent more human suffering and more repression and violence against the civilian population of Kosovo” og ”to prevent instability spreading in the region (...) we have a moral duty to do so” (NATO, 23. mars 1999).

Det lå i dagen at bombingene ville være et faktum 25. mars dersom Milosevic ikke plutselig skulle endre mening og skrive under på Rambouillet-avtalen. Mot denne bakgrunnen uttalte Erik Solheim (Sv) i den muntlige spørretimen på Stortinget 24. mars: ”Det er noe nesten uvirkelig over at vi, når Norge for første gang på 54 år antakelig i dag eller i morgen er i krig i Europa, skal la være å snakke om det her” (S.Tid. 1998 – 99: 2479).

Erik Solheim understreket to ting i dette utsagnet: For det første at Norge stod overfor en ekstrem situasjon, deltakelse i krig, og for det andre at dette burde opp til debatt i Stortinget. Utenriksminister Vollebæk (Krf) svarte at han var enig med Solheim i at dette var en situasjon som var både ”vanskelig og uvirkelig” (S.Tid. 1998 – 99: 2479). Til tross for dette ble ikke situasjonen drøftet i stortingssalen. Stortinget ble ganske sikkert informert gjennom den utvidete utenrikskomité på et

møte som fant sted 23. mars 1999, men dette er i følge vanlig praksis ikke referatført i offentlig tilgjengelige dokumenter (Hustad, 2003). Mangelen på debatt i Stortinget illustrerer at kravet om konsensus man har hevdet eksisterer i sikkerhetspolitiske saker står sterkt slik vi så i forrige kapittel (jfr. Thune & Nustad, 2002: 279-280). Solheim (Sv) ønsket imidlertid å løfte NATOs intervensjon i Kosovo inn på Stortingets dagsorden.

4.3 Debatten etter at intervensjonen var gang

I debatten om NATOs nye strategiske konsept som ble avholdt 25. mars 1999, altså dagen etter at de første allierte bombene var sluppet, fastholdt Solheim (Sv) sitt standpunkt:

Skal vi svare på disse spørsmål som folk helt legitimt spør oss om, må vi føre en kontinuerlig og vedvarende debatt om dette, også i Stortinget. Hvor i all verden skal denne debatten foregå hvis den ikke skal foregå nettopp i denne sal?(S.Tid. 1998 – 99: 2527).

Petersen (H) hevdet at debatt i Stortinget ikke var nødvendig. Når han uttalte seg om NATOs bombing, benyttet han enhver sjanse til å understreke den enigheten som rådet Stortinget om intervensjonen i Kosovo. Følgende uttalelse viser dette:

La meg bekrefte to forhold. Det ene er enigheten statsministeren registrerte når det gjaldt norsk holdning til operasjonene i Kosovo. Jeg tror det er all grunn til at den understrekes nok en gang. Og jeg vil gjerne si, som jeg har sagt tidligere i dag, at på dette punktet har Regjeringen hatt god kommunikasjon med Stortinget og hentet råd, og det tror jeg har vært med på å styrke enigheten på dette punktet (S.Tid. 1998 – 99: 2544).

Petersen (H) understreket altså at Stortinget hadde vært aktivt med i beslutningsprosessen. Han siktet her til behandling i DUUK siden det ikke hadde

funnet sted debatter i åpent Storting.⁴² Videre hevdet han at det var bred enighet på Stortinget om Norges offisielle holdning:

Det er kanskje noen som vil undre seg over at Stortinget ikke går enda dypere i debatten om Kosovo-konflikten. Til det har jeg lyst til å si at i dette spørsmålet har Regjeringen konsultert nøye og nitid med Stortinget. Den vet hvor Stortinget står (S.Tid. 1998 – 99: 2525).

Han fikk støtte fra sin partifelle Ingvald Godal (H) som i debatten om forsvarets bidrag til Kosovo 6. mai 1999 uttalte: ”Partigruppene her på Stortinget har i andre fora gjeve sin tilslutning til dei militære operasjonane som vårt land er med på no i samband med NATOs aksjonar i Kosovo” (S.Tid. 1998-99: 3110).

Petersen (H) bidro dermed til en depolitisering av NATOs bombing hver gang den ble referert til i Stortinget. Dette gjorde han ved å understreke at debatten var tatt i DUUK, og avviste dermed spørsmål knyttet til NATOs intervensjon under henvisning til konsensusdiskursen. Den 27. april 1999, i en debatt om behovet for et folkerettslig nødrettsinstitut, sa han at NATOs intervensjon ikke burde diskuteres i denne forbindelse: ”(...) simpelthen fordi det reiser tvil om hvorvidt NATO har hatt tilstrekkelig folkerettslig grunnlag for det organisasjonen har gjort (...)” (S.Tid. 1998 – 99: 2937). Debatten burde ikke tas fordi den kunne så tvil om legitimiteten til NATOs bombing. Jagland (Ap) var enig i dette standpunktet: ”Jeg tror det er mye bedre nå at man slutter opp om det som har vært NATO-alliansens syn, enn at man har altfor mye debatt i den nåværende situasjonen. Man kan ikke operere med mange løsninger på samme tid” (S.Tid. 1998 – 99: 2520).

En annen innvendig fra Petersen (H), var at politiske forsamlinger ikke skulle komme med instruksjer til NATO fordi: ”krig ikke kan føres av allmannamøter” (S.Tid. 1998 – 99: 2907). I dette ligger det en aksept av at militære ledere i NATO måtte få rom til å treffe faglig riktige beslutninger uten innblanding fra politikere

---

⁴² Det fant sted ni møter i DUUK fra begynnelsen av oktober 1998 til NATO startet bombingene av Jugoslavia. I følge Nasjonal rapport dreide syv møter i DUUK seg om NATOs aksjoner og situasjonen i Kosovo (Hustad, 2003, Forsvarsdepartementet, 2001: 8).

etter at beslutningen om militære aksjoner var fattet. I tillegg er begrepet ”allmannamøter” et spark til venstresiden fordi venstreopposisjonen, spesielt på 60- og 70-tallet, var kjent for å holde allmannamøter for å sikre at alle avgjørelser ble tatt demokratisk og åpent. I sum var dette utsagnet både en latterliggjøring av at militærtaktiske valg skulle tas av demokratiske organer, og av Sosialistisk Venstreparti (og venstresiden) som ønsket å repolitisere NATOs militære aksjoner. Samtidig skjer en sikkerhetliggjøring av saken fordi Petersen (H) henviste til at krigen er så viktig at demokratiske hensyn må vike.⁴³ Depolitiseringen, via understreking av konsensus, som både Petersen (H) og representanter for regjeringen bidro til kan oppsummeres med statsminister Bondevik (KrF) sitt utsagn: ”Ellers noterer jeg meg med tilfredshet at Stortinget har stilt seg bak Regjeringens holdninger og handlemåte når det gjelder håndteringen av Kosovo-krisen”(S.Tid. 1998 – 99: 2544).

Disse sitatene viser at enigheten ble sosialt konstruert ved at den gjentatte ganger blir re-presentert. Mulige motforestillinger ble avfeid som uakseptable, illojale, marginale og irrelevante, og dermed definert ut av diskursen.

En alternativ representasjon ble båret frem av Langeland (Sv), som stilte følgende spørsmål i spørretimen 24. mars 1999: ”Er det i det heile noka mogeligheit for Noreg til å trekka seg ut? Er det i heile noka mogelegheit for retrett frå NATOs side?” (S.Tid. 1998 – 99: 2480). Spørsmålet var et forsøk på å repolitisere NATOs intervensjon ved å stille spørsmålstegn ved bombing som eneste handlingsalternativ. Utenriksministeren avviste spørsmålet fullstendig med at: ” Hele NATO står bak beslutningen (...)” (S.Tid. 1998 – 99:2481). Utsagnet fikk ingen resepsjon eller klangbunn i debatten fordi ingen andre representanter tok opp tråden. Langelands (Sv) forsøk på å politisering ble dermed marginalisert som uinteressant og irrelevant på dette tidspunktet og definert utenfor diskursens grenser.

---

⁴³ Jfr. Wæver (1995) og Græger (1999).

Spørretimen dagen forut for bombingene illustrerte at saken ble forsøkt de-politisert av de fleste partier og representanter, med unntak av Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet som tvert imot forsøkte å løfte den opp på Stortingets dagsorden. Dette gjorde de imidlertid med helt forskjellig agenda. Sosialistisk Venstreparti forsøkte å dreie fokuset mot det dramatisk nye og vanskelige i saken. Representanter for dette partiet ønsket å sette saken på Stortingets dagsorden på grunn av tvil, usikkerhet og motstand mot bombingene.

Fremskrittspartiet ga imidlertid sin fulle støtte til et eventuelt angrep fra NATOs side ved å hevde at dette var helt riktig og nødvendig. I Fremskrittspartiets øyne var dette derfor ingen vanskelig sak og kunne den enkelt tåle stortingssalens lys. Fremskrittspartiet stilte spørsmål og interpellasjoner som direkte eller indirekte vedrørte bombingene. Fra denne kanten syntes det imidlertid som at enkle og uproblematisk løsningsalternativer var budskapet:

Ville det ikke nå være fornuftig å overveie å anerkjenne Kosovo som en selvstendig stat, som derved automatisk ville endre hele bildet? Da ville den serbiske hæren være en okkupasjonshær, og man fikk en direkte målsetning om å kaste ut den serbiske okkupasjonshæren (Carl I Hagen (Frp), S.Tid. 1998-99: 2480).

Begge disse partiene presenterer derfor alternative representasjoner av behandlingen av NATOs intervensjon i Stortinget.

En forklaring på at Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet ønsket å sette intervensjonen på dagsorden kan ha vært at ingen av disse partiene hadde vært i regjeringssposisjon og dermed ikke i like stor grad hadde kjennskap til de rollene og subjektposisjonene det innebar. De hadde ikke vært bundet av verken konsensus eller blitt ansvarliggjort i regjering.

Begge partiene har derimot hatt sterke roller for å drive med opposisjonspolitikk. Sosialistisk Venstreparti fordi det har tradisjonelt har vært et parti som har fremmet en alternativ utenrikspolitikk. Fremskrittspartiet har ofte blitt kritisert for å være populistisk og komme med enkle løsninger. Det må likevel understrekes at begge partiene, med få unntak, i bunn og grunn støttet regjeringens og NATOs avgjørelser

da bombingene ble en realitet. Uenigheten var ikke bare et spørsmål om støtte til eller motstand mot bombingene. Dette kommer vi nærmere tilbake til i neste kapittel.

Flere ganger blir opposisjonen imidlertid berømmet for å bidra til konsensus om NATOs bombing blant norske stortingsrepresentanter. Einar Steensnæs (Krf) var i kraft av sin posisjon som parlamentarisk leder for det største regjeringspartiet talsperson for regjeringspartiene på Stortinget. Han sa:

Den politiske konsensusen har også vært viktig her hjemme i Norge, og jeg må få lov til å uttrykke anerkjennelse til opposisjonen for den måten den har medvirket på til å få et samlet grunnlag for de viktige forhandlinger og skritt som Regjeringen har måttet ta i de internasjonale organer, spesielt NATO, og for den måten den har fulgt det opp på (S.Tid. 1998 – 99: 2906)

Det kunne forventes motstand fra Sosialistisk Venstreparti gitt deres alternative representasjoner i den sikkerhetspolitiske diskursen. Den parlamentariske lederen til et av de andre regjeringspartiene, Jakobsen (Sp) ga derfor partiet følgende gode skussmål:

De [Erik Solheim (Sv) og Kristin Halvorsen (SV)] har hatt mot til å utfordre store deler av et parti. Det avtvinger respekt at de ikke faller for fristelsen til å lage politisk konfrontasjon i Stortinget i denne saken. For det ville vært meget enkelt (...) (Aftenposten, 25. mars 1999a).

Dette er et eksempel på at kravet om konsensus, eller ”DUUK-pisken”, i utenrikspolitiske saker hadde fungert.⁴⁴ Både Kristin Halvorsen, i kraft av å være parlamentarisk leder for Sosialistisk Venstreparti, og Erik Solheim, i kraft av å være medlem av utenrikskomiteen for samme parti, satt i den utvidete utenrikskomité. Dette kan indikere at de derigjennom ble mer tilbøyelige til å støtte regjeringens og NATOs linje i Kosovo. Men det kunne jo også være slik at disse politikere, på bakgrunn av at de fikk ytterligere informasjon gjennom disse møtene, ble overbevist om å støtte opp om NATOs bombing (jfr. Solheim, 1999: 412).

Det fantes motforstillinger i andre partier også, men disse holdningene dukket ikke opp før bombingene trakk ut i tid: "(...) jeg har vært imot at NATO skulle gå til luftangrep mot Jugoslavia helt fra før en eneste bombe ble sluppet (Inger Lise Husøy (AP), S.Tid. 1998 – 99: 3113). Ane Tømmerås (Ap) uttalte seg også kritisk om NATOs trusler, men heller ikke hun var særlig høylytt i Stortingssalen før det var gått en tid. Dette indikerer at det fantes en "partipisk" i Arbeiderpartiet, for heller ikke Husøy (Ap) sa noe i debatten dagen etter at bombingene av Kosovo tok til. Debattene kan ha godt høyt i Arbeiderpartiets gruppemøter, men dette var i så fall holdt innenfor partiets dører og vegger. Igjen kan vi se at konsensusdiskursen bidro til å unngå debatt.

Etter at bombingene av Jugoslavia hadde pågått en stund uten synlige resultater var dermed tiltagende forsøk på en repolitisering av saken. Bombingen trakk ut i tid, noe som gjorde det enda vanskeligere å holde saken utenfor den politiske agenda. I denne forbindelse står debatten 6. mai 1999 om "Forsvarets bidrag i forbindelse med Kosovo" sentralt (jfr. St. prop nr. 62 1998 –99, Innst. S nr. 161 1998 –99). I debatten om proposisjonen uttalte forsvarsminister Eldbjørg Løwer (V): "Situasjonen i Kosovo er i den senere tid blitt ytterligere forverret, og tross diplomatiske bestrebelser ser vi ingen utsikter til en umiddelbar løsning".⁴⁵ Løwer (V) viste også til at "President Milosevic ikke på noe tidspunkt har vist tegn til å gi etter for NATOs krav. Det er derfor på det rene at luftoperasjonene mot Den Føderale Republikken Jugoslavia må fortsette inntil det skjer" (S.Tid. 1998 – 99: 3113). Denne slutningen trakk imidlertid ikke representanter fra Sosialistisk Venstreparti. Partiet foreslo derfor at Norge burde anmode NATO om bombestans. Halvorsen (Sv) foreslo allerede 27. april 1999 at bombestans kunne være et forsøk verd: "Så langt er en slik bombestans ikke gjennomført fra NATOs side, men kan være et virkemiddel i dagens situasjon" (S.Tid. 1998 – 99: 2908). Dette forslaget ble

---

⁴⁴ Begrepet "partipisk" indikerer at representanter fra et parti blir presset til å stemme som flertallet i stortingsgruppa. Mye tyder på at et liknende press eksisterer i DUUK.

⁴⁵ Omrokkingen i regjeringen førte til at Eldbjørg Løwer (V) tok over som forsvarsminister etter Dag Jostein Fjærvoll (Krf) 15. mars 1999 (Forsvarsdepartementet, 1999).

igjen lansert av Karin Andersen (Sv) den 6. mai 1999, da hun uttalte at Norge burde jobbe i NATO for: ” (...) å stanse bombeaksjonene for en tidsbegrenset periode for å se om det kan åpne veien for handling” (S.Tid. 1998-99: 3112).

Forslaget møtte motbør og ble forsøkt marginalisert som irrelevant av flere stortingsrepresentanter. For det første pekte Godal (Ap) på regjeringens ansvar for sikkerhetspolitikken og at det derfor ikke var riktig å ta saken opp i åpent Storting: ”Her har vi et organ som enhver Regjering betjener seg av (...) nemlig Stortingets utvidete utenrikskomité, og den fungerer faktisk på en god måte” (Godal, S.Tid. 1998 – 99: 3111). Karin Andersen (Sv) repliserte: ” Stortinget skal ikke regjere, men Stortinget skal gi Regjeringen ryggdekning for den vegen Regjeringen skal kunne gå” (S.Tid. 1998 – 99: 3112). SV-politikerne var dermed umiddelbart enig i at regjeringen hadde ansvaret for utformingen av utenrikspolitikken, men sa samtidig at det er viktig at regjeringens linje har Stortingets støtte. Viktigheten og nødvendigheten av konsensus ble dermed også understreket av de var bærere av en alternativ representasjon.

Godal (Ap) presiserte videre at det ikke har noen hensikt : ”(...) å fremme disse forslagene for NATO, som det står. Vi er NATO, likeså mye som alle andre i NATO” (S.Tid. 1998 – 99: 3110). Dette er en marginalisering og harselas med SV fordi han understreker at Norge er en del av NATO selv om deler av SV ikke liker det. Dette forteller også noe om hvordan forholdet mellom NATO og Norge ble observert. For Godal (Ap) var NATO en enhet, mens Langeland (Sv) for eksempel stilte spørsmålet ”Er det i det heile noko moglegheit for Noreg til å trekka seg ut?” (S.Tid. 1998 – 99: 2480). Her luftes tanken om Norge kan reservere seg mot å delta i intervensjonen. To representasjoner av Norges forhold til NATO kan dermed observeres: På den ene siden en som finner det naturlig at Norge fremmer forslag til endring av NATOs vedtak, for eksempel at bombingene skulle opphøre, ta en pause eller til og med at Norge skulle trekke seg ut. På den andre siden finner vi en representasjon av Norge og NATO som et hele slik at det ikke har noen hensikt å

diskutere å endre NATOs politikk siden Norge allerede hadde vært delaktig i vedtak av denne.

Hans Røsjorde (Frp) var også kritisk til Sosialistisk Venstreparti og hevdet at partiet prøvde å ”erobre banen” og å ”innkassere den ene gevinsten etter den andre” ved å repolitisere saken og hevde at partiet har en alternativ politikk (S.Tid. 1998 – 99: 3114). Husøy (Ap) kritiserte Sosialistisk Venstrepartis oppførsel for å være: ”(...) et forsøk på å ri to hester samtidig, en *for* krigen og en annen *imot* den. Jeg oppfatter det som et rent markeringsforslag fra Sosialistisk Venstrepartis side” (S.Tid. 1998 – 99: 3113). Sosialistisk Venstrepartis forsøk på å introdusere andre mulige handlingsalternativer ble altså marginalisert ved å bli erklært som forslag på feil sted, feil tid siden vedtak allerede var fattet i de rette fora. I tillegg ble Sosialistisk Venstrepartis forslag marginalisert som Stortingsregjereri, gitt at det er regjeringen som har ansvaret for sikkerhetspolitikken

4.4 Oppsummering

Det er nærliggende å hevde at behovet for konsensus synes som å være en oppfatning som ligger fast og at dette la klare begrensninger på debatten. Dette er problematisk for dem som er uenig i den politikken flertallet ønsker å føre fordi det ikke ga rom for å ta til motmæle.

På bakgrunn av denne analysen kan det slutes at diskursens grenser, altså grenser for hva som var mulig å si, var trukket opp for stortingsdebattene før bombingene startet, og det var dermed lite rom for debatt. Det ble ikke skapt rom for å sette NATOs bombing av Kosovo i et kritisk lys uten fare for å bli marginalisert. Stortinget hadde, via konsultasjoner i den utvidet utenrikskomité, gitt sin tilslutning til regjeringens politikk. Løvold (2002) konkluderer med at DUUK virker hemmende på debatt og forplikter sine medlemmer til å støtte opp om regjeringens politikk. Det er denne funksjonen som gjorde at debatten om NATOs angrep ikke ble så støyende når den først kom til Stortinget. Den utvidete utenrikskomité har

derfor antakelig virket som arena for konsensussskapelse og bidratt til en depolitisering av saken.

Studiet av debatten på Stortinget viser at representantene brukte mye tid på å si at de var enige; altså re-presentere konsensus. Dette indikerer at det eksisterte et politisk rom i denne saken som ble forsøkt lukket. Petersen (H) forsøkte sammen med blant andre Godal (Ap), å marginalisere alle forsøk på å stille spørsmålstegn ved NATOs strategi. Representanter for regjeringspartiene var heller ikke interessert i å diskutere intervensjonen mer en nødvendig. Dette må forstås i lys av deres subjektposisjon som ansvarlig for sikkerhetspolitikken og at regjeringspartiene ikke ønsket strid om den linjen de hadde lagt seg på i forhold til intervensjonen i Kosovo. Dermed hadde regjeringsmedlemmene og stortingsrepresentantene for regjeringspartiene en subjektposisjon som la sterke føringer på hva de kunne mene. Hvis vi vender tilbake til dette kapittelets utgangspunkt, nemlig Stortingets rolle i beslutninger om å sende militære styrker utenlands, viser dette kapitlet at mellompartiene enten var tynget av regjeringsansvar eller at de har skiftet mening i denne saken siden 1994. Forsvarsminister Fjærvoll (Krf) sendte jagerfly til bruk i Kosovo uten noen forutgående stortingsbehandling av saken ut over at DUUK ble orientert. Vi har sett at Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet forsøkte å diskutere sider ved NATOs intervensjon i Stortingets plenumsdebatter. Deres subjektposisjon som ”opposisjon” ga dem større frihet til å utfordre konsensusen. Likevel så vi at også Sosialistisk Venstreparti, for eksempel Andersen, var inneforstått med at sikkerhetspolitikken var regjeringens domene. Kravet om enighet er derfor en nær hegemonisk representasjon.

Det har vært uttrykt fra enkelte at vi skal ha manglet offentlig debatt om Norges og NATOs rolle i forhold til situasjonen i Kosovo, men jeg tror at situasjonen for mange av oss har vært den at vi har tvilt oss frem til at det har vært riktig å gå til de aksjoner som man har funnet nødvendig, og som har vært nødvendig (Hove (V), S.Tid. 1998 – 99: 2909).

Dette sitatet uttrykker den diffuse skepsis som var underliggende i stortingssalen, til tross for massiv støtte til regjeringens tilslutning til NATOs aksjon. Ettersom

spørsmålet var komplisert med en rekke politiske, militære og folkerettslige implikasjoner ble det kanskje oppfattet som like greit at beslutningen ble fattet i regjeringen med DUUKs støtte, fordi en diskusjon ville reise mange vanskelige spørsmål. Hvordan klarte representanter fra regjeringen å unngå debatt? Hvilke argumenter ble brukt? Dette er tema i det neste kapitlet.

5 Representasjoner av NATOs bombing av Kosovo

I dette kapittelet skal vi gå et skritt videre i diskursanalysen med den hensikt å finne ut hvilke representasjoner som manifesterte seg i stortingsdebattene om Kosovo. Hvis diskursen hadde vært politisk lukket, altså kun bestått av én representasjon, ville det ikke ha vært behov for noe diskusjon om temaet. I forrige kapittel fant vi imidlertid ut at flere representanter forsøkte å sette NATOs intervensjon på dagsorden i Stortingssalen og dermed ønsket å politisere saken. Vi så også at de forsøkene som ble gjort for å få i stand lengre ordskifter om intervensjonen, ble forsøkt marginaliserte av bærerne av den dominerende representasjonen i diskursen. I det følgende skal vi derfor forsøke å identifisere de representasjonene som fantes i diskursen på Stortinget og gi en beskrivelse av dem.

Grovt sett gjorde tre diskurser seg gjeldende i denne debatten. Den ene handlet om hva intervensjonen skulle kalles der det sentrale spørsmålet var hvorvidt NATOs angrep kunne kalles en krig eller ikke. Den andre dreide seg om intervensjonens legitimitet. I denne diskursen sto striden om hvorvidt angrepet var hjemlet i folkeretten eller ikke, samt hvilke moralske begrunnelser som ble lagt til grunn. Endelig sto diskursen om NATOs roller og oppgaver i fokus. Innenfor hver av disse diskursene kan det identifiseres ulike representasjoner som vi til slutt skal se i sammenheng.

5.1 Krig eller ikke?

Vi skal først undersøke om det fantes forskjellige navn eller betegnelser på intervensjonen fordi dette kan lede frem til forskjellige representasjoner fordi valg av betegnelse er det enklest observerbare og mest overflatiske trekket ved en representasjon. Samtidig er ikke ord et gjennomslukt kommunikasjonsredskap, men språk har en konstituerende og sementerende effekt (Shapiro, 1989: 17). Sagt på en annen måte: ”Ord er et farlig redskap. De røper standpunkt og holdninger lenge før

argumentene er formulert” (Christie, 2001). Nils Christies sitat uttrykker et kjernepoeng i diskursanalysen. Nemlig at språk og ordvalg er en sentral del av representasjoner eller virkelighetsoppfatninger, slik som vist i teorikapitlet. Valg av ord forteller oss noe om hvilken diskurs en sak rammes inn i, og gir oss assosiasjoner til andre debatter som saken kan relateres til. Det antas at det man velger å kalle intervensjonen henger sammen med vurderinger av intervensjonens legitimitet og av NATOs rolle som aktør bak intervensjonen. Videre antas det at den betegnelsen som velges på NATOs intervensjon i Kosovo er en sentral del av meningsmønsteret som ligger til grunn for oppfatningen av saken. Det kan hevdes at denne analysen av begrepsbruken avdekker betydelige forskjeller i persepsjonen av NATOs opptreden i Kosovokrisen. Det finnes altså forskjellige representasjoner av hendelsen.

Da NATO startet bombingene av serbiske stillinger i Kosovo natt til 25.mars 1999, utløste dette blant annet en debatt om hvorvidt dette var en krig eller ikke. Forsiden av VG denne dagen erklærte at : ”Norge er i krig”, og lederen i Dagbladet samme dag slo fast at det var ”krig i Europa” (Ottosen, 2002: 53). Den dominerende representasjonen i mediene Ottosen (2002) har lagt til grunn i sin studie av norske avisers dekning av ”Kosovo-krigen”, var dermed at intervensjonen kunne betegnes som en ”krig”. I NATOs pressemeldinger ble det derimot understreket at NATO *ikke* var i krig med Jugoslavia: ” NATO is not waging war against Yugoslavia, men at alliansen derimot søkte å befri det Jugoslaviske folk fra undertrykkelse: ”Our actions are directed against the repressive policy of the Yugoslav leadership” (NATO, 24. mars 1999).

Norske medier og NATO bar altså frem to motstridende representasjoner av NATOs intervensjon i Kosovo. De siterte aviser kalte intervensjonen en krig og NATO hevdet at det ikke dreide seg om en krig. Denne binære opposisjon, krig/ikke-krig, er et fruktbart utgangspunkt når vi nå går til diskusjonen på Stortinget om NATOs intervensjon i Kosovo.

Begge disse representasjonene hadde nedslagsfelt i Stortingets debatt om intervensjonen som NATO satte i gang natt til 25. mars 1999.

Noen av representantene på Stortinget ønsket å ufarliggjøre intervensjonen og gjorde dette gjennom et vokabular som virket normaliserende på situasjonen. Å være i krig er svært unormalt for Norge. Dette kan illustreres ved at andre verdenskrig blir omtalt som ”krigen” i norsk diskurs, underforstått at dette er den eneste ”krigen” Norge har et forhold til (Neumann, 2003: 156).

Statsministeren uttalte til Aftenposten (25. mars 1999c) at: ”Norge er ikke i krig med et annet land, men deltar i en militæroperasjon i NATO-regi”. Aftenpostens journalist kommenterte dette utsagnet slik: ”han [Bondevik] gjorde dermed et forsøk på å rydde opp i begrepsbruken. – Krigshandlinger, javel, men ikke krig” (Aftenposten, 25. mars 1999c). Uklarheter knyttet til begrepsbruken gjenspeilte seg også i debatten som fulgte på Stortinget. På den ene siden finner vi utenriksminister Vollebæks (Krf) betegnelser som: ”NATOs engasjement”, ”maktbruk” og ”militære tiltak” (S.Tid 1998 – 99: 2533). På den andre siden finner vi Solheim (SV), Halvorsen (Sv) og Langeland (Sv) sin entydige holdning om at det her er snakk om ”krig” (S.Tid. 1998-99: 2530, 2547, 2550). Representantene fra SV var alene om å slå fast at NATOs intervensjon kunne defineres som en krig. Jagland (Ap) sin omtale var ”militær reaksjon” og ”krigshandlinger” (S.Tid. 1998 – 99: 2519), mens en noe mildere variant kom fra Steensnæs (Krf): ”militæraksjon i NATO-regi” og ”væpnet aksjon” (S.Tid. 1998 – 99: 2524). Hagen (Frp) brukte også lite kontroversielle ord som ”NATOs aktivitet” og ”NATOs handling” (S.Tid. 1998 – 99: 2521). Det samme gjorde Petersen (H), som snakket om ”den politikken NATO og omverden har lagt seg på” (S.Tid. 1998 – 99: 2525).

Det offisielle Norges representasjon ble formulert av statsministeren som uttalte til Dagbladet (25. mars 1999) at: ”Jeg vil reservere meg mot at Norge er i krig. Vi har ikke erklært krig mot noe annet land”. Dette spiller an på at det tidligere var vanlige å erklære krig. Nasjonal rapport om Kosovo kan også brukes som en kilde til det offisielle norske standpunkt. Her ble NATOs aksjoner presentert slik ”Aksjonen

mot FRJ kan best defineres som tvangsdiplomati, hvor motparten tvinges til å gå med på kravene fra det internasjonale samfunn gjennom bevisst militært press” (Forsvarsdepartementet, 2001: 6). Intervensjonen ble her karakterisert som diplomati, riktignok knyttet til tvang og militært press. Diplomati høres mildere og mer legitimt ut enn *krig* og *bombing*. Ved å presentere situasjonen som det internasjonale samfunns diplomatiske tiltak høres den legitim og naturlig ut innenfor norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Diplomati er noe Norge har drevet mye med, og norske diplomater har vært aktive tilretteleggere i internasjonale fredsprosesser. Denne presentasjonen kan derfor sies å være en normalisering av intervensjonen ved at kontinuitet blir understreket. Fire år senere, i september 2003, hadde imidlertid Bondevik endret mening for da uttalte han under et besøk på Fellesoperativt hovedkvarter at: ”Det [NATOs intervensjon i Kosovo] var en krig, det var urettferdig og galt både overfor opinionen og dem som deltok å kalle det noe annet” (Forsvarets forum 2003: 5). Statsministeren endret dermed standpunkt til definisjonen av intervensjonen i ettertid. Dette illustrerer at intervensjonen både var ny politikk og en vanskelig sak. Erik Solheim fra SV sa derimot allerede 25. mars 1999 at:

Norge er i dag i krig i Europa for første gang siden 1945. Så alvorlig er situasjonen, og ikke noen omskrivinger kan dekke over dette faktum. Jeg tror også det er farlig om vi bruker andre ord og later som det ikke er realiteten (Solheim (SV), S.Tid. 1998 – 99: 2520).

Her ser vi altså at det i hvert fall var to representasjoner i Stortingets Kosovo-diskurs. En som kalte den en ”krig” og en som ord som ”militær reaksjon”.

Siden problemstillingen i denne oppgaven er hvordan intervensjonen kunne presenteres som lite kontroversiell er det åpenbart at ett av de sentrale punktene i debatten om intervensjonen i Kosovo dreide seg om hvorvidt man var *for* eller *mot* NATOs intervensjon. Det ligger også i kortene at det ikke hersket særlig stor motstand mot norsk deltakelse i intervensjonen.

På bakgrunn av det som ble ytret i debatten på Stortinget støttet de aller fleste representantene NATOs intervensjon. Det var kun én person som gikk direkte og i

klartekst mot intervensjonen. Hallgeir Langeland (Sv) sa dagen bombingen startet at: ”Bombinga, som eg altså tar avstand frå, og som må stansa, (...)” (Langeland, S.Tid. 1998 – 99: 2528). Flere andre representanter uttrykket imidlertid bekymring og tvil i forhold til enkelte sider ved NATOs aksjon, men ingen andre enn Langeland (Sv) var eksplisitt mot intervensjonen. Han satte NATOs angrep inn i en dramatisk kontekst ved å sammenligne den med starten på første verdenskrig: ” (...) me kan begynna å tenka på skotet i Sarajevo igjen” (S.Tid. 1998-99: 2480) og innleiret dermed intervensjonen inn i et mulig omfattende, internasjonalt krigscenario. Etter å ha sett på hva slag betegnelser som ble satt på intervensjonen og sett disse betegnelsene sammen med standpunkt til norsk deltakelse, kan vi identifisere følgende tre representasjoner. En representasjon som definerte intervensjonen som noen annet enn krig og som støttet NATO. Denne representasjonene ble båret av regjeringsmedlemmer og representanter fra Høyre, Fremskrittpartiet og Arbeiderpartiet, med andre ord langt de fleste stortingsrepresentantene. En alternativ representasjon som definerte intervensjonen som krig, men likevel støttet denne krigen. Denne representasjonen hadde to bærere Kristin Halvorsen og Erik Solheim, begge fra Sosialistisk Venstreparti. Og til en tredje representasjon som definerte intervensjonen som en krig og var *imot* krigen. Denne representasjonen hadde i prinsippet en bærer: Hallgeir Langeland fra Sosialistisk Venstreparti.

5.2 Intervensjonens legitimitet

Vi la til grunn i problemstillingen at stortingsrepresentantene i stor grad presenterte NATOs intervensjon som lite kontroversiell og som en fortsettelse av tidligere norsk politikk. Hvis dette skulle være mulig, måtte begrunnelsene for intervensjonen bli presentert som i tråd med standpunkt man har hatt tidligere i forhold til for eksempel mandat for intervensjon. Vi så i kapittel tre at dette temaet var debattert i Stortinget tidligere og at det var to representasjoner av behovet for folkerettslig hjemmel. En som var opptatt av eksplisitt støtte fra for eksempel Sikkerhetsrådet, og en som hevdet

at det kunne være tilstrekkelig hjemmel for intervensjon hvis man opptrådte i tråd med FNs prinsipper (jfr. 3.3.2).

Neste spørsmål som skal analyseres er derfor hvilke begrunnelser, for eller imot intervensjonen, som fremkom i debatten. Det kan skilles mellom moralske (politisk legitime) og juridiske (legale) begrunnelser. Med moralske begrunnelser menes begrunnelser basert på normer og prinsipper som ikke er formalisert i lover eller avtaler, mens det med juridiske begrunnelser menes at handlingen har hjemmel i eksisterende lovverk. Ofte kan disse to sider være sammenfallende ved at lovverket er basert på gjeldende normer og prinsipper. Hvilke begrunnelser ble lagt til grunn for støtten til intervensjonen, og eventuelt hvilke argumenter ble ført mot den?

Det forelå ikke noe eksplisitt mandat fra FNs sikkerhetsråd som hjemlet NATOs aksjon (Helgesen, 1999). Mot denne bakgrunn er det sannsynlig at en sentral del av kampen om å definere intervensjonen som en fortsettelse av norsk utenrikspolitikk, sto innenfor den folkerettslige diskursen siden Norge har en sterk tradisjon for å støtte opp om FNs sikkerhetsråd. Det rådet forholdsvis bred enighet på Stortinget om at mandatgrunnlaget fra FN kunne ha vært klarere, men det var store forskjeller i hvordan dette ble uttrykt.

I debatten om begrunnelser ble i hovedsak to diskurser aktivert: Diskursen om folkerett og diskursen om menneskerettigheter. De begrunnelsene som fantes kan deles inn i fire representasjoner. De to første innleirer intervensjonen i en folkerettsdiskurs. Her finner vi for det første en representasjon som presenterte intervensjonen som folkerettslig legitim i den forstand at den var hjemlet i FNs sikkerhetsråd. Innenfor denne representasjonen foregikk en sikkerhetliggjøring av situasjonen slik at det ut i fra trussel mot fred og sikkerhet var legitimt å gripe inn. Denne representasjonen innleiret dermed intervensjonen i en FN-diskurs, og følgelig i en tradisjonell sikkerhetspolitisk diskurs. Bærere av denne representasjonen hevdet dermed at intervensjonen hadde både politisk og juridisk legitimitet. Det finnes også en alternativ representasjon i denne diskursen som mente at intervensjonen var illegal siden FNs sikkerhetsråd ga eksplisitt mandat til intervensjonen. Denne

representasjonen la derfor en streng tolkning av folkeretten til grunn. Bærere av denne representasjonen hevdet at NATOs bombing var både illegitim og illegal. Disse to representasjonene var hverandres antiteser og var begge videreføringer av tradisjonelle representasjoner i norsk sikkerhetspolitisk diskurs.

De to siste representasjonene innleiret i større grad Kosovo-intervensjonen i en menneskerettighetsdiskurs og legitimerte intervensjonen ved å legge vekt på universelle menneskerettigheter. Her finner vi en representasjon som mente at intervensjonen var rettslig uproblematisk fordi hensynet til menneskerettigheter er overordnet andre folkerettslige bestemmelser slike som suverenitetsprinsippet. Bærere av denne representasjonen mente at intervensjonen var både legal og legitim på bakgrunn av menneskerettigheter. I tillegg finner vi en representasjon som var opptatt av at slike intervensjoner burde hjemles innenfor FN-paktens bestemmelser og derfor burde Sikkerhetsrådet ha gitt eksplisitt mandat. For å bøte på dette ble det lansert at humanitær kunne måtte legges til grunn. Bærere av denne mente at intervensjonen var illegal etter gjeldende folkerett, men likevel legitim på grunn av de menneskelige lidelsene for Kosovo-albanerne.

Debatten om begrunnelser, legitimitet og legalitet har også gått i akademiske kretser. Denne debatten har filosofiske røtter langt tilbake (Syse, 2003: 58-59). I nyere tid har debatten vært spesielt aktiv siden 1970-tallet, men ble for alvor et forskningstema etter den kalde krigen tok slutt og intra-statlige konflikter ble mer synlige og sannsynlige under den kalde krigen. Det var flere forskere som tok opp igjen "rettferdig krig tradisjonen" på et mer teoretisk nivå, for eksempel statsviteren Anne Julie Semb (1999) og (2000), og filosofen Henrik Syse (2003). Etter NATOs intervensjon var det en rekke analyser og studier av denne konkrete situasjonen. Vidar Helgesen (1999), folkerettsjurist og nåværende statssekretær i utenriksdepartementet, skrev en utfyllende rapport om den rent formelle juridiske siden ved intervensjonen. Han konkluderte med at den ikke var legal i streng juridisk forstand siden det ikke lå til grunn et eksplisitt mandat fra Sikkerhetsrådet. Statsviter og tidligere statssekretær i Utenriksdepartementet, Esben Barth Eide

(2000), skrev en kritisk analyse av NATOs intervensjon hvor han påpekte at: "... den prosessen som endte opp med angrepene på Jugoslavia og den påfølgende okkupasjonen av Kosovo, representerte en lite planlagt og ikke særlig heldig forsøk på akutt krisehåndtering av en sterkt mediefokusert konflikt snarere enn utmynting av en gjennomtenkt plan for å etablere nye, internasjonale prinsipper" (Barth Eide, 2002:60).

5.2.1 FN støtter NATOs intervensjon

Mye diskursivt arbeid gikk med til å presentere NATOs intervensjon i henhold til Sikkerhetsrådets vedtak: "Med god grunn har FNs sikkerhetsråd behandlet krisen i Kosovo etter FN paktens kapittel VII, trusler mot internasjonal fred og sikkerhet som kan hjemle bruk av makt" (Godal (Ap), S.Tid. 1998 – 99:114). Godal (Ap) mente at Sikkerhetsrådets referanse *til trussel mot fred og sikkerhet* i forbindelse med Kosovo gjorde inngripen fra det internasjonale samfunn legitim.⁴⁶ I Sikkerhetsrådets resolusjoner lå det imidlertid ikke noe vedtak om sanksjonering av maktbruk i henhold til artikkel 42, kapittel VII. Her ble det kun etablert at Sikkerhetsrådet behandlet intervensjonen under kapittel VII: Likevel ble disse resolusjonene brukt som hjemmel for NATOs bombeaksjon mot Jugoslavia: "Et slikt vedtak [eksplisitt mandat] fra FNs sikkerhetsråd har vi ikke i denne situasjonen, men vi har en behandling i Sikkerhetsrådet som viser til kapittel VII [i FN-pakten]" (Vollebæk (KrF), S.Tid.1998 – 99: 2481).⁴⁷

Forut for NATOs aksjoner var Solheim (Sv), i debatten om utenriksdepartementets budsjett 11. desember 1998, klar på at han støttet NATOs trusler mot Jugoslavia, men at støtte fra FN ville være nødvendig: "Jeg mener at det avgjørende må være at det skjer på basis av FNs sikkerhetsråd" (S.Tid. 1998 – 99: 1105). Åslaug Haga

---

⁴⁶ Jamfør Sikkerhetsrådets resolusjoner nr 1160, 1199 og 1230.

⁴⁷ Kapittel VII i FN-pakten gir sikkerhetsrådet myndighet til å definere en gitt situasjon som en trussel mot fred og sikkerhet samt eventuelt å vedta sanksjoner mot de(n) krigførende parter(n). Sikkerhetsrådet kan også utstede et mandat for bruk av tvangsmakt.

(Sp), statssekretær i UD (1997 – 2000), uttalte i et intervju med Aftenposten 26. januar 1999 at NATO primært må ha et FN-vedtak i ryggen for å intervenere utenfor sitt område (Aftenposten, 21. januar 1999). Solheim og Hagas skepsis til intervensjonen var forventet ut i fra funnene i kapittel 3.3.2 der vi så at disse partiene ønsket en mer eksplisitt fremheving av Sikkerhetsrådets rolle (Innst. S. Nr. 23 1994 – 1995: 7). Disse understreket begge to viktigheten av støtte fra FNs sikkerhetsråd, men formuleringene ”på basis av FNs sikkerhetsråd” og ”primært må ha et FN-vedtak” understreker et lite rigid forhold til mandatspørsmålet. En slik holdning kom ytterligere til syne i debatten om behovet for et nødrettsinstitutt, initiert av Danielsen (Frp) avholdt 27. april 1999, hvor utenriksminister Vollebæk (Krf) uttalte at:

Det er derfor Regjeringens syn at de pågående NATO-operasjonene mot Det føderale Jugoslavia har nødvendig folkerettslig forankring i FN-paktens bestemmelser om opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet og i Sikkerhetsrådets relevante resolusjoner om Kosovo (S.Tid. 1998 – 99: 2935).

Det var dermed ikke nødvendig med en eksplisitt resolusjon fra FNs sikkerhetsråd. KrFs utenrikspolitiske talsperson på Stortinget, Einar Steensnæs, støttet opp om utenriksministerens tolking av FNs behandling av saken:

Jeg tror det er viktig å understreke at det til tross for et konkret sikkerhetsrådsvedtak, er gjort viktige beslutninger i Sikkerhetsrådet som gir uttrykk for klare holdninger og synspunkter på forholdene i Kosovo og på den trusselen som den spente situasjonen der innebærer i forhold til fred og sikkerhet, ikke bare på Balkan, men i hele regionen (S.Tid. 1998 – 99 : 2524).

Implisitt i dette utsagnet trekkes krisen i Kosovo opp på et internasjonalt plan. Med dette innleiret Steensnæs (Krf) NATOs inngripen inn i en tradisjonell folkerettslig ramme basert på Sikkerhetsrådets rett til å gripe inn i interne konflikter hvis det foreligger en ”trussel mot internasjonal fred og sikkerhet” (FN-pakten, kapt VII). Rammene for utøvelse av kapt. VII i FN-pakten utvides til at et eksplisitt mandat fra Sikkerhetsrådet ikke er påkrevd, men at det er tilstrekkelig med en diskusjon i Sikkerhetsrådet med referanse til dette kapitlet.

Både Steensnæs (Krf) og utenriksminister Vollebæk (Krf) knyttet følgelig intervensjonen til Sikkerhetsrådsdiskusjoner og resolusjoner. De innleiret den dermed innenfor folkerettsdiskursen som både legitim og legal.

Petersen (H) benekter med følgende resonnement at bombingene av Jugoslavia verken var folkerettsstridig, eller synliggjorde hull i folkeretten,: ”Jeg synes NATOs engasjement viser at dagens rettstilstand lar seg anvende i den konflikten slik den er” (S.Tid. 1998 – 99: 2937). Han gikk ikke inn i noen diskusjon, slik vi så i forrige kapittel, men normaliserte saken ved å si at det NATO gjorde var rett fordi det ble gjort. Ved å si at intervensjonen hadde gyldighet under eksisterende internasjonal rett, gjorde han intervensjonen til ”business as usual” og kontinuitet i norsk sikkerhetspolitikk.

Utenriksminister Vollebæk (Krf) formulerte seg slik i Stortinget 27. april 1999 : ”Regjeringen er av den oppfatning at NATOs engasjement i krisehåndtering må være basert på folkeretten. Dette er i pakt med vårt lands grunnleggende engasjement for en internasjonal orden basert på rettsregler” (S.Tid. 1998 – 99: 2935). Her unngikk imidlertid utenriksministeren å nevne FNs sikkerhetsråd, og med dette unnlot han å fokusere på hvem som skulle tolke og forvalte folkeretten.

Andre forsøkte å dekonstruere den tette bindingen mellom FN og folkeretten og derigjennom gjøre handlingen legitim. En av dem var Jagland (Ap): ”Det er nødvendig at Norge som et land som alltid har vært blant de sterkeste støttespillerne til FN, understreker FNs ansvar” (S.Tid. 1998 – 99: 2521). Norges sterke FN-fokus ble fremholdt, men den norske FN-støtten var ikke ubetinget: ”Døren bør likevel holdes på gløtt for unntak hvis dette er nødvendig for å hindre grove brudd på internasjonal rett” (Jagland (Ap) S.Tid. 1998 – 99: 2519). Det kan dermed unntaksvis være legitimt å gå til militær inngripen uten Sikkerhetsrådets støtte hvis brudd på internasjonal rett blir begått. Dette må sees i lys av de fem faste

sikkerhetsrådsmedlemmenes vetorett, og oppfatningen av at Sikkerhetsrådet er en arena for politikk og ikke en ”nøytral” instans.⁴⁸

Følgelig var det ikke absolutt nødvendig at Sikkerhetsrådet måtte gi sin tilslutning for at det internasjonale samfunn skulle ha det juridiske grunnlaget for intervensjon i orden. Janne Haaland Matlary (Krf), statssekretær i Utenriksdepartementet fra november 1997 til mars 2000, sluttet seg til denne representasjonen:⁴⁹

Vi [må] bli klar over at ”FN mandat” alene ikke lenger er god politikk. Etter Kosovo er det også klart at dette prinsippet ikke gjelder som absolutt for norsk utenrikspolitikk lenger” (Matlary, 2001).

Denne kronikken ble imidlertid skrevet to år etter NATOs intervensjon i Kosovo, men er interessant i denne sammenhengen gitt hennes politiske posisjon våren 1999. Utsagnet hennes synliggjør at det hadde foregått endringer i diskursen. Tradisjonelt norsk tankegods har vært at FN-mandat er nødvendig og god politikk, men denne oppfatningen har vært under press. Det så vi også i kapittel 3.3.2, og det later til at hovedrepresentasjonen i prinsippdebatten 6. desember 1994, at norsk deltakelse i militære operasjoner utenfor NATO kunne forekomme uten FN-mandat så lenge den var i tråd med FN-paktens prinsipper, hadde vunnet terreng.

5.2.2 Intervensjonen har ikke hjemmel i folkeretten

Andre representanter fant imidlertid dette innleiringen vanskelig. Enkelte hevdet at FN ikke hadde gitt tilslutning til intervensjonen, men derimot at dette var mot FNs vilje, og en uttrykk for en marginalisering av FN. Tømmerås (Ap) uttalte at: ”NATOs krigføring uten FN-mandat har svekket FN” (S.Tid. 1998 – 99: 2938). Hallgeir Langeland (Sv) var ennå sterkere i sin karakteristikk og fremhevet at NATOs intervensjon ikke kunne sies å være i tråd med folkeretten, men at denne

---

⁴⁸ Det er ikke gitt at Sikkerhetsrådet greier å fatte vedtak blant annet på grunn av at de fem faste medlemmene har vetorett. Grunnen til at NATOs intervensjon i Kosovo ikke ble behandlet i Sikkerhetsrådet, var at man på forhånd visste at Russland og Kina ville legge ned veto (Aftenposten, 25. mars 1999c).

⁴⁹ Janne Haaland Matlary er siden 2002 professor i internasjonal politikk ved UiO.

snarere ble satt på sidelinjen: ”FN og folkeretten er sett ut av spel nok ein gong (...) (S.Tid. 1998 – 99: 2550). Dette forteller at folkeretten og FN var et udelelig hele for Langeland. Det har vært en vanlig tanke i norsk diskurs at FN er den legitime forvalter av folkeretten, og Langeland (Sv) re-presenterer dermed denne tanken i det han går til angrep på dem som hevder at intervensjonen er fortsettelse av norsk politikk.

Andre deltakere i debatten stilte også spørsmålstegn ved den folkerettslige legitimiteten til aksjonen, selv om kritikken ikke var like entydig som Langelands (Sv). Jon Dale (Sp) uttalte for eksempel at: ” (...) det folkerettslige grunnlaget det vert vist til i tilfellet Kosovo, må oppfattast som NATOs eiga forståing av situasjonen, som stadig manglar eit universelt stempel” (S.Tid. 1998 – 99: 2541).

Til forskjell fra Petersen (H), hevdet altså Dale at det ikke holdt at NATO la til grunn en egen forståelse av folkeretten for at intervensjonen skulle kunne betraktes som legalt. Han understreket at NATOs råd ikke var verdenssamfunnets stemme. Videre drøftet han NATOs rett til å intervenere uten mandat fra FNs sikkerhetsråd:

Skal då NATO halde seg i ro eller agera for eiga maskin? Dette spørsmålet har vore mykje debattert i det siste, og det kan neppe vera tvil om at det er konflikten i Kosovo som har aktualisert problemstillinga. Det kan sjå ut som om den allierte posisjonen på dette området er eit produkt av krisa som lenge har utvikla seg mellom Jugoslavia og NATO, altså eit døme på at handling banar veg for ny praksis, som i sin tur aktualiserer behovet for å finne et rettsgrunnlag (S. Tid 1998 – 99: 2540).

Her ble det understreket at handlingen ikke kunne defineres som vanlig folkerettslig praksis. Dale (Sp) hadde påpekt dette også i trontaledebatten året før: ”På kort tid har NATO lagt til rette for det ingen ville tru var mogeleg, å leggja til rette for ein militæraksjon retta mot mål utenfor sitt område, og som Tryggingsrådet i FN ikkje står bak” (S.Tid. 1998 – 99: 129). I denne debatten var også Tømmerås (Ap) klar på at: ”Norges tilslutning til vedtaket er altså et brudd med våre prinsipielle holdninger til dette” (S.Tid. 1998 – 99: 173). Dette var en klar kritikk av NATOs bombing som står i skarp kontrast til blant annet Bondevik (Krf) og Petersen (H) sin holdning. I

dette utsagnet ble bekymring for presedens og for at rettsgrunnlaget skulle tilpasses handlinger i ettertid uttrykte. Dette standpunktet var, som vi har sett, utbredt både i media og i academia med stod svakt på Stortinget. Dette kan ha bakgrunn i at stortingspolitikerne måtte ta medansvar for den beslutningen om at Norge støtte NATOs intervensjon i Kosovo.

5.2.3 Menneskerettigheter som rettslig grunnlag for intervensjon

Det var imidlertid andre som gikk mye lengre i å koble FN ut av legaliseringsspørsmålet ved å legge til grunn at menneskerettigheter skulle gå foran andre rettslige begrunnelser. I spørretimen dagen før bombingene startet stilte Danielsen (Frp) følgende spørsmål til utenriksministeren: ”Er ikke en omfattende og fullstendig krenkelse av menneskerettighetene folkerettslig grunnlag for å gripe inn?” (S.Tid. 1998 – 99: 2481). Han la dermed til grunn en annen forståelse av folkeretten enn de andre representantene på Stortinget: ”Menneskerettighetene er grunnleggende, og de er det moralske fundament for folkeretten” (Danielsen (Frp), S.Tid. 1998 – 99: 2525). På denne måten ble NATOs intervensjon mindre problematisk siden suverenitetsprinsippet ble satt til side for det som ble oppfattet som mer grunnleggende rettsprinsipper. Han innleiret dermed sitt standpunkt i en folkerettsdiskurs ved at menneskerettighetene ble presentert som grunnlaget for folkeretten. Dette er ikke en ny tanke, jfr. Syse (2003), men den strider mot FN-pakten som på bakgrunn av andre verdenskrig i utgangspunktet var tenkt som en beskyttelse av stater mot andre stater (jfr. FN-pakten). Resonnementet til Danielsen var derfor et uttrykk for det referanseobjektet for sikkerhet har blitt endret fra stat til individ.

Danielsen (Frp) sa videre at: ” (...) ingen kan være trygg ved å henvise til og dekke seg bak folkeretten” (S.Tid. 1998 – 99: 2525). I tillegg stilte han spørsmålsteget ved motstanden mot intervensjonen ved å hevde at folkeretten kunne misbrukes til å begå overgrep ustraffet. Innenfor denne representasjonen ble det fokusert på at en rigid tolkning av folkeretten begrenser det internasjonale samfunns mulighet til å

forvalte viktige prinsipper som menneskerettighetene (jfr. Thune & Nustad, 2002: 282).

Partifellen Fridtjof Frank Gundersen (Frp) presiserte denne representasjonen med følgende uttalelse:

Til tross for alt dette [overgrepene mot den kosovo–albanske befolkningen] kommer enkelte trekkende med folkeretten og fremholder som et helt avgjørende argument at Kosovo folkerettslig er en del av Jugoslavia, som om Jugoslavia, ledet av dette diktaturet, er en helt vanlig stat på linje med for eksempel Nederland og Danmark og skulle ha nøyaktig de samme folkerettslige rettigheter, selv om de selv overhodet ikke respekterer verken folkeretten eller menneskerettighetene. For en del år siden var det populært i Norge å snakke om folkesuvereniteten, 90 pst. er altså kosovo – albanere (S.Tid.1998 – 99: 2522)

Her la Gundersen (Frp) til grunn en forståelse av *suverenitet* som *folkesuverenitet*, det vil altså si at suverenitetsprinsippet bare gjelder for stater som styrer i tråd med folkeviljen.⁵⁰ Jugoslavia kunne derfor ikke behandles som en stat på linje med andre land fordi det ikke oppfylte kravet om folkesuverenitet siden det var et diktatur. I Fremskrittspartiets retorikk ble dermed den tradisjonelle tolkningen av suverenitetsprinsippet nyansert. På den ene siden fordi det ble postulert at: ”Vi må aldri glemme at utgangspunktet for internasjonal politikk ikke er stater, men enkeltmennesker” (Danielsen (Frp), S.Tid. 1998 – 99: 2934), og på den andre siden fordi suverenitetsprinsippet ble gitt betinget gyldighet. I sin vurdering, tolkning og anvendelse av folkeretten la representanter for partiet til grunn en ensidig fokusering på individers rettigheter, og fant det derfor enkelt å konkludere med at intervensjonen var legitim på grunnlag av forsvar for menneskerettighetene som *det moralske fundamentet for folkeretten*. Ensidig fokus på enkeltindividet er i tråd med Fremskrittspartiets ideologi også på den innenrikspolitiske arena, og må sees i

---

⁵⁰ Røhnfeldt og Thune (1999) hevder at det ikke nødvendigvis er et problem hvis en fortolker suverenitetsprinsippet på en måte som tar høyde for at stater ikke kan regnes for suverene hvis ikke de garanterer for sin befolknings fundamentale rettigheter.

sammenheng med denne. Danielsen (Frp) og Gundersen (Frp) var dermed bærere av den mest ekstreme representasjonen som innleiret intervensjonen i diskursen om universelle menneskerettigheter.

Også representanter fra andre partier forsøkte å innleire spørsmålet om mandat i en diskurs om menneskerettigheter, og argumenterte for at omfattende overgrep kunne sette andre rettsprinsipper til side. Håkon Blankenborg (Ap) konstaterte at NATO hadde gått inn i en suveren stat og at det var et viktig faktum i en prinsipiell debatt, men at Serbernes overgrep mot den kosovo-albanske befolkningen var mer prekært enn bruddet på suverenitetsprinsippet. ”Problemet er ikkje dette [brudd på folkeretten]. Problemet er at det skjer overgrep inne i ein stat som det internasjonale samfunn ikkje kan aksepterer. Overgrepa er ikkje ei intern sak” (Blankenborg (Ap), S.Tid. 1998 – 99: 2532). Individets sikkerhet ble dermed stilt høyere enn staters sikkerhet som tradisjonelt har vært beskyttet av ikke-intervensjonsprinsippet.

Utenriksminister Vollebæk (Krf) avviste denne debatten ved å si: ”(...) folkeretten utgjør den rettslige rammen for internasjonal beskyttelse av menneskerettighetene (...) Å sette menneskerettigheter opp mot folkerett gir derfor ingen mening” (S.Tid. 1998 – 99: 2934). I tråd med Kristelig folkepartis tradisjonelt sterke forsvar av folkeretten ønsket ikke Vollebæk noen liberalisering av denne. Dette er en slags folkerettskonservatisme som Senterpartiet og Kristelig folkeparti hadde felles med Langeland i Sosialistisk Venstreparti (jfr. 3.2.3).

5.2.4 Mangler i folkeretten

For dem som mente at en folkerettslig ramme var nødvendig ble det viktig å endre folkeretten slik at det var mulig å opptre i tråd med den. Dette gikk blant annet frem i trontaledebatten i begynnelsen av oktober 1998. Godal (Ap) understreket i sitt innlegg at mandatgrunnlaget for NATOs eventuelle bombing av Jugoslavia var tynt: ”(...) det er lett å være enig med utenriksministeren når han uttaler at mandatgrunnlaget kunne vært klarere (...) Derfor er det påtrengende nødvendig og viktig at humanitære intervensjoner får et sikrere og omforent internasjonalt

mandatgrunnlag” (S.Tid 1998 – 99: 114). Humanitære intervensjoner burde, i følge Godal, være tillatt og lovlig innenfor rammene av internasjonal rett. Det ble derfor ytret et behov for endring av visse rettsprinsipper.⁵¹ Begrepet humanitær intervensjon ble ikke brukt i debattene på Stortinget senere, men politisk rådgiver Malin Stensønes (Krf) (1998) forsvarte regjeringens støtte til NATOs aktiveringsordre i en kronikk 16. desember 1998 ved å hevde at ”konturene av en doktrine om ’humanitær intervensjon’” var i emning med NATOs militære trusler mot Jugoslavia.

Halvorsen (Sv) var i likhet med Godal (Ap) opptatt av at internasjonal rett måtte tilpasses situasjoner som Kosovo: ”(...) veldig mange av de internasjonale kjørereglene tar utgangspunkt i folkeretten, mens nødretten og hensynet til menneskerettigheter er langt dårligere utredet” (S.Tid. 1998 – 99: 2547). Hun fikk følge av sin partifelle Solheim, som i sin selvbiografi som utkom høsten 1999, hevdet at: ”Vi har i henhold til en FN-konvensjon fra 1948 plikt til å ”forhindre og straffe folkemord” (Solheim, 1999:411). Dette var dermed en innleiring i en folkerettsdiskurs ved å vise til Konvensjon om forhindring og avstraffelse av forbrytelsen folkemord (jfr. innledningen).

Ifølge Halvorsen (Sv) var ikke intervensjonen folkerettslig gyldig, men dette berodde på *mangler* i folkeretten. NATO begikk altså ikke urett ved å intervenere. Sett i lys av Sosialistisk Venstrepartis utenrikspolitiske tradisjon var Halvorsens (Sv) standpunkt problematisk, og hun måtte tåle krass kritikk på partiets landsmøte 8.-10. april, noen uker etter at NATOs bombing var i gang. I sin tale til landsmøtet brukte Kristin Halvorsen åtte av tolv sider, altså 2/3 av talen, til å snakke om krisen i Kosovo og NATOs bombing av Jugoslavia (Halvorsen, 1999). Dette understreker hvor betent denne saken var innad i partiet.

---

⁵¹ Det finnes pr i dag ingen definisjon i noen av rettskildene til folkeretten om ”Humanitær intervensjon”. Dette begrepet er dermed ingen folkerettslig eller legal kategori, men den har blitt brukt som moralsk begrunnelse for blant annet intervensjonen i Kosovo.

En måte å legitimere intervensjonen i Kosovo på var derfor å definere den som en spesiell og unormal situasjon. Definert som en spesiell situasjon kunne intervensjonen falle utenfor vanlige normer og rettsregler. En nødrettsretorikk gjorde det lettere å definere handlingen som legitim, fordi da var det ikke snakk om å starte en ny ”trend” ved at situasjonen ble normalisert og følgelig kunne skape presedens. Halvorsen (Sv) sa det slik: ”(...) veldig mange av de internasjonale kjørereglene tar utgangspunkt i folkeretten, mens nødretten og hensynet til menneskerettigheter er langt dårligere utredet” (S.Tid. 1998 – 99: 2547).

Vi kommer ikke til å være i mange situasjoner der vi har valget mellom krig og fred. I Kosovo står valget mellom krig og krig – mellom en langvarig krig med umenneskelige lidelser på den ene siden og militære aksjoner på den andre siden (S.Tid. 1998-99: 2547).

Halvorsens (Sv) henvisning til nødrett fikk bred støtte i Stortinget blant annet av Petersen (H): ”Jeg hører absolutt til dem som mener at humanitær nødrett er noe vi her kan legge til grunn (...)” (S.Tid. 1998 – 99: 2526) og av Marit Nybakk (Ap): ”I den aktuelle konflikten kan vi se på NATOs bombing av Jugoslavia som bruk av en folkerettslig nødrett” (Nybakk (Ap), S.Tid. 1998 – 99: 2936). Dermed var NATOs aksjoner ikke *illegitime* og et brudd på folkeretten. ”Humanitær nødrett” er på lik linje med ”humanitær intervensjon”, ikke en folkerettslig kategori. Dette er imidlertid en kategori fra nasjonal lovgivning som ble forsøkt overført til det internasjonale nivå og intervensjonen ble innleiret i denne rettstradisjonen.⁵²

Utenriksminister Vollebæk (Krf) var skeptisk til denne innleiringen fordi:

Dersom vi godtar at nødrettsbetraktningene kan rettferdiggjøre at FN-paktens bestemmelser som regulerer maktbruk, settes til side, har vi ingen garanti for at ikke nødrettsbetraktninger i neste omgang blir direkte misbrukt for politiske eller andre formål (S.Tid. 1998 – 99: 2935).

---

⁵² I norsk straffelov, for eksempel, finnes det en nødrettsparagraf som kan gi fritak for straff hvis den tiltalte handlet i selvforsvar eller nødverge.

Han mente det var en farlig utvikling å påberope seg ”legalitet” for intervensjon via nødrett - fordi det kunne føre til et internasjonalt system ”utelukkende basert på maktpolitikk og den sterkeste rett” (S.Tid. 1998–99: 2936). Denne representasjonen så vi også at ble fremmet i diskusjonene om deltakelse i internasjonale operasjoner på midten av 90-tallet (jfr. 3.3.2). Vollebæk (Krf) jobbet diskursivt med å beholde de tradisjonelle grensene for folkerettsdiskursen og unngå at nye saker ble innleiret i den. Dette er i tråd med den nevnte folkerettskonservative representasjonen som Norge har stått for og som er begrunnet i at små land er tjent med et forutsigbart rettsbasert internasjonalt samfunn (Knutsen, 1997: 40, St. meld. nr. 11 1989-90).

5.2.5 Universalisme vs geografisk begrenset ansvar

Langeland (Sv) beskyldte de norske stortingsrepresentantene og NATO for å være inkonsekvente i forhold til å fremme de prinsippene som ble lagt til grunn for intervensjonen i Kosovo. NATOs manglende engasjement i medlemslandet Tyrkias overgrep mot kurdere bosatt i landet ble brukt som eksempel

I prinsippet er det ingen forskjell på situasjonen i Tyrkia og den i Kosovo (...) Det kan verka som om NATO- medlemmer ikkje skal seia eitt kritisk ord mot sine egne. (...) Situasjonen er prega av ”solidaritet” og ”samhold”, kan ein ironisk seia for det var dei orda stasministeren brukte sist torsdag [Statsministerens NATO – redegjørelse 18. mars 1999, forfatters anm.](S.Tid. 1998 – 99: 2551).

Langeland re-presenterte her en klassisk innvending mot NATO fra Sosialistisk Venstrepartis side. Nemlig at alliansen hadde sett igjennom fingrene med brudd på menneskerettigheter begått av medlemslandet Tyrkia, samtidig som NATO prøvde å tvinge andre til å overholde disse prinsippene, eventuelt som påskudd til å blande seg inn i indre anliggender. Solheim (Sv) møtte denne kritikken i et innlegg i spørretimen 2. juni:

(...) men det dette faktisk dreier seg om, er hvorvidt vi, når vi går til krig for demokrati og menneskerettigheter, oppfatter dette som universelle prinsipper som vi forsøker å knesette internasjonalt, eller hvorvidt dette kan oppfattes som så å si noe man bruker politisk i en bestemt situasjon (S.Tid. 1998 – 99: 3553).

I den samme debatten påpeker også Halvorsen (Sv) viktigheten av å engasjere seg i andre konflikter rundt omkring i verden:

Man har altså fra Vestens og NATOs side gått til krigshandlinger og militære aksjoner mot Serbia for å sikre menneskerettigheter og humanitære verdier i Kosovo (...) Men andre steder hvor det også foregår betydelige overgrep, kommer nå i bakleksa (S.Tid. 1998-99: 3552).

Her var begge de to alternative representasjonene på linje samlet om en tanke om at man hadde en universell ”fordring” om å imøtegå brudd på menneskerettigheter.

Andre representanter hadde en mer geografisk avgrenset tilnærming til hvor man skulle gripe inn. “Det jeg tror må være viktig for oss er å se på i hvilken grad en humanitær katastrofe også betyr en trussel for fred og stabilitet i det området hvor vi har ansvar” (Steensnæs (Krf) S.Tid. 1998 – 99: 2525). Her er det altså ikke snakk om noen universalisme, i den forstand at Norge og NATO har et moralsk ansvar hvor som helst i verden hvor overgrep blir begått. Tvert imot må det foreligge en konflikt som truer ”fred og stabilitet i området vi har ansvar”. Her presiseres det at en form for sikkerhetstrussel mot Norge eller Norges allierte må foreligge for at det skal være legitimt å gripe inn. En slik fremstilling av intervensjonen kan karakteriseres som en sikkerhetliggjøring. Sikkerhetliggjøring vil si å definere konflikten inn under sikkerhetsbegrepet for således å legitimere en militær reaksjon. Sitatet nedenfor er et eksempel på en slik sikkerhetliggjøring: ”(...) den konflikten som vi har i Kosovo, innebærer en betydelig trussel for stabilitet og sikkerhet i NATOs kjerneområde” (Steensnæs (Krf), S.Tid 1998-99: 2525). Her definerte Steensnæs (Krf) at krisen i Kosovo var en sikkerhetstrussel – det legitimerer derfor NATOs intervensjon og norsk deltakelse i denne. Å fremholde at krisen utgjorde en trussel mot sikkerheten i NATOs kjerneområde, nærmer seg å si at alliansen handlet i selvforsvar, som er alliansens opprinnelige *raison d’être*. Dette innebar en normalisering av intervensjonen siden NATO tradisjonelt har dreid seg om forsvar av alliansens medlemmer. Videre blir Jugoslavia definert som den *aggressive part* og på denne måten blir det ennå tydeligere at NATO bedriver forsvar i Kosovo:

Venstre støtter angrepet mot den serbiske aggressive part i konflikten. Valget vårt står på den ene siden destabilitet, aggresjon og langvarig humanitær katastrofe midt i Europa og på den annen side et NATO-angrep som gjenoppretter fred, stabilitet og trygghet for mennesker i området (Kongshaug (V), S.Tid. 1998-99:2531)

Petersen (H) sikkerhetliggjorde krisen ved å definere den humanitære krisen i Kosovo som et angrep: ”Det er ikke tvil om at det er en alvorlig humanitær situasjon i Kosovo som har berettiget det NATO nå gjør. Det er et angrep på våre aller mest sentrale verdier” (S.Tid. 1998-99: 2525).⁵³ Statsministeren sa i sin redegjørelse 18. mars 1999 at: ”Kosovo er for tiden det mest brennbare eksempel på at vi fortsatt står overfor trusler mot fred og sikkerhet i Europa, selv om disse er endret etter slutten på den kalde krigen ”(S.Tid. 1998 – 99: 2390).

5.2.6 Oppsummering av begrunnelser for intervensjonen

I analysen av begrunnelsene for intervensjonen har vi fått illustrert utfordringene som den tidligere omtalte ”ikke-intervensjonsdebatten” reiste i en konkret sak. Vi har sett at flere diskurser ble aktivert og brukt som innleiring. På den ene siden var det et sterkt ønske og behov for at intervensjonen skulle være folkerettslig legitim. Den NATO-ledete intervensjonen ble koblet til mandat fra Sikkerhetsrådet. Det ble gjort hardt diskursivt arbeid for at påstanden tilstrekkelig folkerettslig mandat forelå. Blant dem som hevdet dette er de mest konservative i forhold til folkeretten med regjeringsmedlemmene Vollebæk (Krf) og Bondevik (Krf) i spissen. Denne legitimeringsmåten var den som gjorde intervensjonen minst kontroversiell. Siden disse personene var de ansvarlige for norsk utenrikspolitikk, var det ikke uventet at de prøvde å fremstille intervensjonen som en fortsettelse av fastlagt politikk og innfor rammene av norsk sikkerhetspolitikk.

På den annen side ble menneskerettighetsdiskursen trukket frem og hensynet til menneskerettigheter ble presentert som en uavhengig etisk størrelse som ikke kun

---

⁵³ Se Græger (1999) og Thune & Nustad (2002) for en drøfting av sikkerhetliggjøring av menneskerettigheter.

Sikkerhetsrådet hadde ansvaret for å forsvare. Det er representanter fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti som går sterkest i bresjen for dette synet. Fremskrittspartiet var den mest kategoriske av dem. Partiet definerte Jugoslavia som et diktatur uten folkesuverenitet og derfor ikke beskyttet av ikke-intervensjonsprinsippet. Dermed var NATO i sin fulle rett til å gripe inn på bakgrunn av menneskerettighetsbrudd mot den kosovoalbanske befolkningen. Diskusjonen om FN-mandat ble i denne sammenhengen mindre interessant fordi menneskerettighetene ble presentert som grunnlaget for FN-pakten. Utenriksministeren møtte denne argumentasjonen slik: ”Den humanitære katastrofen kommer i tillegg. Den er ikke uvesentlig, men den kan ikke være den endelige årsaken til å gå inn med væpnet makt” (Vollebæk (Krf), S.Tid. 1998-99: 2481, jfr. Thune & Nustad, 2002: 282).

Sosialistisk Venstreparti hadde derimot et større behov for tradisjonell folkerettslig forankring. Begrepet ”nødrett” ble derfor introdusert. Intervensjonen ble på denne måten presentert og legitimert ved at den ble gjort spesiell, og å ha karakter av å være et unntakstilfelle. Det ble derfor akseptert at folkeretten ikke hjemlet aksjonen. Konsekvensen ble derfor at endringer i folkeretten burde gjøres slik at det blir legalt å intervenere slik NATO gjorde. Halvorsen (Sv) fremholdt at: ”(...) vi har et like stort ansvar om vi foretar oss noe som om vi ikke foretar oss noe (S.Tid. 1998 – 99: 2547). I dette perspektivet blir den moralske fordringen om å intervenere universell. Jagland (Ap) hevdet på sin side at:

Det er forskjell på at NATO går ut av sitt eget område, for eksempel inn i en helt annen verdensdel, det ønsker ikke vi, og at man forsøker å forsvare de samme grunnleggende rettigheter som man har gjort på det europeiske kontinent, innenfor vårt eget område og det som er på dørterskelen til vårt eget område, slik som det nå skjer i Kosovo (S.Tid. 1998-99: 2521).

Det var altså en spenning mellom universelle målsetninger og ansvar for brudd på menneskerettigheter generelt, og på den andre siden en idé å trygge sikkerhet i det ”området vi har ansvar”. Følgelig var ikke dette en handling som ville kunne bli gjentatt under alle omstendigheter hvor det blir begått overgrep mot egen

befolkning. I dette spørsmålet var alle representantene fra Sosialistisk Venstreparti på linje, selv om de sto for to forskjellige alternative representasjoner. Både Halvorsen (Sv), Solheim (Sv) og Langland (Sv) hevdet at man måtte ha et universelt perspektiv på å slå ned på menneskerettighetsbrudd. Ellers ville intervensjon ikke være en legitim og legal handling. Bærere av hovedrepresentasjonen, her representert ved Jagland (Ap) og Steensnæs (Krf), hevdet imidlertid at intervensjon må begrenses til "vårt eget område". Norge hadde dermed et ansvar for å gripe inn mot overgrepene i Kosovo siden dette ble definert innenfor eget område.

5.3 NATOs rolle og oppgaver

Det antas at ulike representasjoner av Kosovo-intervensjonen om hvorvidt den var legitim, riktig og representerte kontinuitet i norsk politikk, hang nøye sammen med ulike representasjoner av NATO, siden alliansen sto bak intervensjonen. Debatten om intervensjonen handlet dermed også om NATO og organisasjonens rolle og oppgaver. Intervensjonen i Kosovo var et eksempel på at NATO etter den kalde krigen hadde tatt på seg nye oppgaver. En av hoveddebattene som er lagt til grunn for oppgavens analyse dreide seg spesifikt om NATOs fremtid. Debatten skulle i utgangspunktet være en generell diskusjon om statsministerens redegjørelse om Norges posisjoner i forkant av NATO-toppmøtet som skulle avholdes i begynnelsen av april 1999, men handlet i praksis mye om den aktuelle situasjonen i Kosovo. Tre representasjoner av NATO gjorde seg gjeldende i stortingsdebatten. En representasjon som understreket kontinuiteten i NATO som forsvarsorganisasjon samtidig som den innleiret organisasjonen i norsk tradisjon for fredsarbeid. En alternativ representasjon som understreket at NATOs nye oppgaver, slike som krisehåndtering, var et brudd med alliansens tidligere oppgaver, og at NATO til forskjell fra under den kalde krigen, kunne brukes konstruktivt i konflikter. Og til sist en alternativ representasjon som hevdet at NATO var et USA-ledet verdenspoliti og som satte organisasjonen inn i en USA-fiendtlig kontekst.

5.3.1 Kontinuitet i NATOs rolle og oppgaver

Den første og dominerende representasjonen av NATO vektla kontinuitet og var forankret i ideen om NATO som forsvarsorganisasjon, med legitimitet i FN-paktens art. 51 og 52.⁵⁴ Norge trengte fremdeles NATO for trygging av sin egen sikkerhet. Denne representasjonen hevdet i tillegg at den sikkerhetspolitiske virkeligheten hadde forandret seg slik at NATO måtte ta på seg nye oppgaver for å fortsette å ivareta sitt tradisjonelle mandat.

Det er to tyngdepunkt i denne fremstillingen av NATO. Det ene hviler på en tradisjonell forståelse av NATO som forsvarsorganisasjon og den andre fremhever NATOs nye oppgaver. Den tradisjonelle forståelsen av NATO ble re-presentert av Dale (Sp). Han var bærer av en tradisjonell sikkerhetspolitisk oppfatning av at NATO kun skulle være en forsvarsallianse for medlemmene, og ikke noe mer. I debatten om ”Redegjørelse om spørsmål i tilknytning til NATOs toppmøte i Washington 23.-25. april” uttrykte han tvert i mot bekymring for at NATO skulle bli *noe annet og nytt*: ”Noreg vil under NATO-toppmøtet leggja stor vekt på å føra vidare transatlantisk samarbeid og kollektivt forsvar. Me vil ha eit NATO som er til å kjenna att, også i ei ny tid (...)” (S.Tid. 1998 – 99: 2540). Denne konservatismen kom først og fremst til uttrykk hos Senterpartiets representanter: ”NATOs geografiske ansvarsområde skal ikkje omfatta meir enn medlemstatane sitt territorium ”(Dale (Sp), S.Tid. 1998 – 99: 2540). Hans partifelle Jakobsen (Sp) fulgte opp ved å påpeke at: ”NATO som forsvarsallianse må forholde seg til trusler og kriser som kan få følger for medlemslandenes felles sikkerhetsinteresser” (S.Tid. 1998 – 99: 2529). NATO skulle kun gripe inn i kriser som angikk et eller flere av medlemslandene. Denne representasjonen kom ytterligere til uttrykk i innlegget til Røsjorde (Frp): ”Fra Fremskrittspartiets side er det viktig å ha med seg som ballast til Washington at artikkel 5 står grunnleggende fast, og at den danner kjernen for det

---

⁵⁴ Disse artiklene tar for seg staters rett til selvforsvar samt dannelse av regionale organisasjoner i forsvarsoyemed. Dette er tillatt så fremt de regionale institusjonene handler i tråd med FN-pakten.

videre arbeid og de videre utfordringene for NATO” (S.Tid. 1998 – 99: 2542).⁵⁵ Det var bred enighet på Stortinget om at NATOs primære mål var å trygge sine medlemmers sikkerhet. Kjernen i samarbeidet skulle derfor være artikkel 5 – oppgaver: ”NATO har ein tryggleiksgaranti for sine medlemsland og ikkje for nokon andre” (Blankenborg (Ap), S.Tid. 1998 – 99: 2533). Denne fremstillingen av NATO kan kalles tradisjonell fordi artikkel 5 har vært selve kjernen av NATO samarbeidet siden starten av.

Samtidig som NATOs tradisjonelle oppgaver ble fremhevet ble også de nye oppgavene NATO hadde tatt på seg innleiret i denne representasjonen. Utenriksminister Vollebæk (Krf) sin uttalelse i sin utenrikspolitiske redegjørelse våren 1998 var typisk:

I kjølvannet av den kalde krigen har denne viktige delen [deltakelse i internasjonale operasjoner] av Norges internasjonale engasjement endret karakter. I dag snakker vi om fredsoperasjoner snarere enn fredsbevarende operasjoner. Dette er først og fremst fordi mange av oppdragene innebærer direkte bruk av tvangsmakt og kan utvikle seg til en full krisesituasjon (S.Tid. 1997-98: 1471).

Sitatet illustrerer at det har skjedd en glidning innenfor det tradisjonelt svært tverrpolitiske prosjektet om å delta i fredsbevarende styrker i regi av FN, som Norge i stor grad bidro til under den kalde krigen. Utover på 1990-tallet ble denne virksomheten problematisert ved at slike operasjoner ikke nødvendigvis verken var fredsbevarende eller utført i FNs navn (Ulriksen, 2002: 236-267). Vollebæk (Krf) sto her for den oppfatning av at utviklingen verken var dramatisk eller problematisk, men at den derimot viste kontinuitet i forhold til Norges arbeid for fred. I dette bildet blir NATOs relevans i en ny tid understreket ved at diskursen om diplomatisk fredsarbeid og NATO smelter sammen. Følgende utsagn fra statsminister Bondevik

---

⁵⁵ Artikkel fem i atlantehavspakteten beskriver alliansens hovedoppgave: ”En for alle, alle for en”. ”The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognised by [Article 51 of the Charter of the United Nations](#), will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area.” (NATO, 1949).

(Krf) i NATO-redegjørelsen 18. mars 1999 (Krf) viser dette: ”Norge har alltid vært en stor bidragsyter i fredsbevarende innsats (...) De siste årene har vi videreført dette engasjementet i NATO-ledete operasjoner på Balkan” (S.Tid. 1998 – 99: 2391).

Her ble den nye rollen NATO fikk gjennom deltakelse i fredsoperasjoner på Balkan understreket. Utsagnet var et forsøk på å innleire NATO-operasjonene i den norske tradisjonen for å delta i fredsarbeid, som har vært et omforent prestisjeprojekt i norsk sikkerhetspolitikk (Dale og Dobinson, 2000: 45, St.meld nr 11 1989-90 50-51, Lodgaard, 2002: 280). Godal (Ap) gjorde det sammen da han i trontaledebatten året før sa at: ”Det er en helt sentral del av norsk sikkerhets- og forsvarspolitikkk å delta og være forberedt på å delta i fredsbevarende operasjoner langt borte fra eget nærområde” (S.Tid. 1998 – 99: 114).

Tidligere hadde NATO vært mer spesifikt knyttet til forsvarspolitikkk, men her ble organisasjonen i større grad presentert som en del av norsk arbeid for fred. Regjeringens ti-punkts liste over visjoner for videre NATO-samarbeid bar også frem denne representasjonen. Punkt syv lød: ”NATO bør få en grunnleggende ny rolle og oppgave knyttet til konfliktløsning og fredsinnnsats i det euroatlantiske området” (S.Tid. 1998 – 99: 2395). Statsministeren understreket også i sin redegjørelse 18. mars 1999 at: ”I Kosovo kan NATO om kort tid stå overfor nye fredsoppgaver” (S.Tid. 1998 – 99: 2390-91).

Regjeringen presiserte dermed at NATO måtte få en *ny* rolle for å jobbe for alliansens *opprinnelige* målsetninger (jfr. 3.3.1). NATOs strategiske konsept og nye oppgaver etter den kalde krigen ble på denne måten presentert som nødvendige endringer slik at NATO kunne fortsette sin tradisjonelle oppgave forstått som forsvar av medlemslandene. NATOs strategiskifte fremstilles dermed som *kontinuitet*. Dette synes som en parafrasering av det konservative mantraet – ”endre for å bevare!”. De som var bærere av denne oppfatningen presenterte intervensjonen som kontinuitet i forhold til norske sikkerhetspolitiske tradisjoner i NATO og for aktivt fredsarbeid. Forsvar og internasjonalt fredsarbeid hadde i stor grad vært

parallelle målsetninger i norsk utenrikspolitisk diskurs, men hadde ikke vært knyttet sammen i NATO på denne måten tidligere (jfr. Græger, 1999:46). I forhold til den aktuelle situasjonen hvor NATO intervenerte i Kosovo uttalte statsministeren: ”NATO kan ikke stå som en tilskuer til slike overgrep. Vi får nå demonstrert i praksis det som er alliansens eksistensberettigelse” (Aftenposten, 25. mars 1999).

NATOs 50-års jubileum er sammenfallende med at vi står overfor inngangen til et nytt årtusen, markerer samtidig at nye utfordringer og oppgaver krever nye ideer og virkemidler (...) Dette til tross, de tradisjonelle funksjoner med et kollektivt forsvar og transatlantisk samarbeid danner fortsatt basisen (Steensnæs (Krf), S.Tid. 1998 – 1999:2525)

Sitatet tjener som oppsummering av kontinuitets-representasjonen. Steensnæs (Krf) understreket at kollektivt forsvar fremdeles var NATOs kjernefunksjon og innleiret NATO både i det tradisjonelle forsvarspolitiske diskursen *samtidig* som organisasjonen ble innleiret i en diskurs om fredsarbeid. Kontinuitets-representasjonen kombinerte og smeltet sammen to diskurser som tidligere i stor grad hadde vært atskilt. Dette er et eksempel på at nye konstellasjoner av virkelighetsoppfatninger blir produsert basert på de diskursive ressursene som er til stede. Gjennom dette diskursive arbeidet ble det skapt et bilde av NATOs intervensjon i Kosovo som en kontinuitet og normalitet. Denne representasjonen fokuserte ikke på *norsk* sikkerhet isolert sett, men fremhevet at sikkerhet i Europa var udelelig. Norge har et ansvar for denne sikkerheten og norsk sikkerhet var avhengig av dette fellesskapet. Dette henspiller på artikkel fem i Atlanterhavspakten hvor det slås fast at et hvert medlem skal ta ansvar for de andre medlemmenes sikkerhet. Jagland (Ap) hevdet at:

(...) det ikke er ønskelig å utvide NATOs geografiske ansvarsområde utenfor medlemslandene. Men det er noe annet når NATO forlenger sitt historiske forsvar mot nasjonalisme og rasisme på det europeiske kontinent (S.Tid. 1998 – 99: 2519).

Her presenterer Jagland (Ap) at NATOs tradisjon og formål ikke bare dreier seg om territorialforsvar at et geografisk område definert som NATOs medlemsland, men om forsvar mot nasjonalisme og rasisme (jfr. 5.2.5).⁵⁶ Referanserammen var på den ene siden etniske og nasjonalistiske løsrivelseskriger som hadde blomstret opp etter den kalde krigen. Og på den andre siden den andre verdenskrig med de grusomheter verden hadde sett med utgangspunkt i nasjonalisme og rasisme den gang, som var noe av bakgrunnen for at NATO ble opprettet i første omgang. I denne konteksten kunne NATOs bombing presenteres som kontinuitet og normalt: ”NATO er en forsvarsorganisasjon, men ikke en hvilken som helst en. NATO er en forsvarsorganisasjon for demokrati og menneskerettigheter” (Jagland (Ap) S.Tid. 1998 – 99: 2519).

Betegnelsen *forsvarsorganisasjon* var en underbyggelse av oppfatningen av kontinuitet i NATOs nye oppgaver. Forsvar var organisasjonens siktemål, men det som skulle forsvares mot nasjonalisme og rasisme, var verdier som menneskerettigheter og demokrati, ikke lenger bare territorium. Jagland (Ap) fremhevet dette som en tradisjonell kjernesak for NATO, og understreket dermed kontinuitet innenfor forsvarsdiskursen. Denne måten å se NATO på har vært vanlig i amerikansk diskurs hvor konseptet ”the free world”, i betydningen av demokrati og kapitalisme, og forsvar av denne har stått sentralt i diskursen om NATO. Jagland (Ap) fikk følge av Petersen (H) som forfektet at: ”Det er ikke tvil om at det er en alvorlig humanitær situasjon i Kosovo som har berettiget det NATO nå gjør. Det er et angrep på våre aller mest sentrale verdier” (S.Tid. 1998-99: 2525).

Et par av stortingsrepresentantene gikk ennå lengre i å plassere NATO i en fredskapningstradisjon: ”I en forlengelse av dette som jeg uten å rødme vil vedkjenne meg er en hyllest til NATO, tillater jeg meg å referere litt fra det forslaget som min kollega Ingvald Godal og jeg har reist, om at NATO burde være den nesten

---

⁵⁶ Dette er i tråd med NATOs representasjon av intervensjonen: ”The crisis in Kosovo represents a fundamental challenge to the values for which NATO has stood since its foundation: democracy, human rights and the rule of law (NATO, 23. april 1999).

selvfølgelig kandidat til Nobels fredspris 1999” (Hernæs (H), S.Tid. 1998 – 99: 2552). Hernæs (H) sa videre at: ” Igjen viser det seg at det er NATO vi har å stole på når fred skal opprettes” (S.Tid. 1998-99: 2552). Ved å knytte NATO til Nobels fredspris ble intervensjonen i Kosovo og bombingene av Jugoslavia ytterligere presentert som en innsats for fred, og dermed som kontinuitet i Norges internasjonale fredsarbeid. Disse utsagnene kom på slutten av debatten i en såkalt ”tre-minutter” (jfr. 3.2) og må derfor sees på som marginale standpunkt.

5.3.2 Positivt brudd med tidligere rolle og oppgaver

I debattene på Stortinget manifesterte imidlertid også et annet bilde av NATO seg. Her ble ikke den tradisjonelle rollen NATO hadde hatt i norsk forsvarsdiskurs vurdert som like aktuell. NATO ble snarere lest *ut* av denne tradisjonen:

NATO har vært en organisasjon som hevdet å forsvare et territorium. Alle forstår, tror jeg, at det i dag ikke er det vesentligste formålet med NATO (...) nemlig at NATO skal være en organisasjon som forsvarer interesser mer enn territorium (Solheim (Sv), S.Tid. 1998 – 99: 2530).

Det ble ikke eksplisitt nevnt hvilke interesser det her var snakk om, men det var sentralt for bærere av denne representasjonen å understreke at den kalde krigen med sitt trusselbilde var et avsluttet kapittel. Det var derimot viktigere å fremheve *endringen* i det sikkerhetspolitiske bildet, og følgelig at NATOs nye oppgaver *ikke* kunne sees som kontinuitet:

Jeg føler vi er i nærheten av en omskriving av historien når Jagland hevder at NATO har drevet en historisk kamp mot rasisme og nasjonalisme (...) Sannheten er vel at det nettopp var den kalde krigens opphør som gjorde det mulig for NATO å ta fatt i problemer som rasisme og nasjonalisme (Solheim (Sv), S.Tid. 1998 – 99: 2520).

Her ble Jagland (Ap) sin virkelighetsbeskrivelse angrepet ved å understreke *brudd* i NATOs virksomhet. Den dominerende representasjonen ble dermed definert som en ”omskrivning av historien”. I denne alternative representasjonen som ble båret frem av Solheim (SV), ble det tvert imot lagt vekt på at NATO etter den kalde krigen, hadde fått mulighet til å bli *noe annet enn* en forsvarsallianse, og *til forskjell fra* før

hadde fått spillerom til å ta på seg *viktigere* oppgaver i Solheims (Sv) øyne. Vi så i begynnelsen av dette kapitlet at Solheim (Sv) og Jagland (Ap) var enige om at det var riktig av NATO å engasjere seg på Balkan og i den aktuelle konflikten i Kosovo. Uenigheten her dreier seg imidlertid om hvorvidt dette var en *videreføring* av NATOs tradisjonelle oppgaver eller ei. I denne representasjonen finner vi pragmatiske begrunnelser som grunnlag for støtte til NATO. Bærere av denne representasjonen kom fra en NATO-skeptisk tradisjon og kunne derfor ikke argumentere med ideologisk kontinuitet. Derfor måtte deres bilde av NATO bli tuftet på en pragmatisk snarere enn en ideologisk støtte til organisasjonen. NATO var viktig og burde støttes fordi ingen andre institusjoner hadde mulighet til å gjennomføre militære operasjoner effektivt slik NATO hadde det: ”I dag er NATO eneste tenkelige instrument for militær sikkerhet i Europa” (Solheim (SV), S.Tid. 1998 – 99: 1105).

I debattene på Stortinget var Sosialistisk Venstreparti opptatt av å fremheve et diakritikon mellom seg og de andre partiene på Stortinget. Sosialistisk Venstrepartis leder hevdet selv å være kritiske til, om enn tilhenger av, intervensjonen, mens hun hevdet at bærere av hovedrepresentasjonen var ukritiske i sin tilnærming. Sosialistisk Venstreparti ønsket å stå for en alternativ representasjon til tross for at de fleste av partiets representanter var enige i regjeringens linje. Halvorsen (Sv) jobbet for å presentere Sosialistisk Venstreparti som et mer veloverveid parti enn de andre. Dessuten prøvde hun å re-presentere bildet av Sosialistisk Venstreparti som opposisjonsparti i utenrikspolitikken selv om flertallet i SVs stortingsgruppe støttet regjeringens linje:

I SV har vi et forsprang på å ta det alvoret innover oss. Det er først og fremst fordi flertallet i SVs Stortingsgruppe har akseptert – i oktober i fjor – at den siste utveien for å tvinge Milosevic til en mulig fredelig løsning, var trusler om maktbruk, og fordi dette er omstridt i SV og SVs landsstyre er uenig med oss (S.Tid.1998-99: 2547).

Det var viktig for partiets eget selvbylde, grunnlagt på motstand mot NATO, at valget var vanskeligere for dem, og dermed var avgjørelsen om tilslutningen til NATOs aksjoner mer gjennomtenkt og klarsynt. ”Jeg er ikke sikker på at om alvor

i den situasjonen vi står overfor, har gått opp for alle de 165 stortingsrepresentantene (...)” (Halvorsen (Sv) S.Tid. 1998 – 99: 2546). Videre sa hun at:

I denne situasjonen er det viktig å holde fast ved hva som er målsetningen ved at NATO har gått til krig uten FN- mandat og at de ekstremt vanskelige avveiningene som Regjering og Storting og ikke minst SV har vært i denne saken – ja kanskje særlig SV, fordi vi ikke har noen tradisjon for å tusle etter NATO, og kommer heller aldri til å få det (S.Tid. 1998 – 99: 2908).

Den kritiske opposisjonsrolle Sosialistisk Venstreparti hadde hatt, re-presenteres ved at det blir gjort klart at partiets støtte til NATO på Balkan ikke betydde at partiet kommer til å følge NATO i tykt og tynt.

Da var det mye enklere under den kalde krigen. Da kunne vi orientere oss på refleks. Det USA og NATO var for, det kunne vi være sikre på at vi var mot (...) Og best likte vi oss når vi kunne slåss for den tredje vei imot stormaktsinteressene – for menneskerettigheter og mot den kalde krigen (Halvorsen, 1999).

I diskursanalytiske termer kan denne ”refleksen” kalles en sterk *subjektposisjon* som foreskriver handlinger. Når NATO gikk til krig for menneskerettigheter ble det et dilemma for Sosialistisk Venstreparti, i følge Halvorsen (Sv). Partiet ønsket å føre en aktivistisk menneskerettighetspolitikk, men var ikke vant til å spille på lag med NATO.

5.3.3 Redskap for USA-ledet imperialism

I Sosialistisk Venstreparti rekker var det også mer kritiske røster og det finnes ytterligere en alternativ representasjon som kom til uttrykk blant annet i følgende utsagn fra Langeland (SV):

NATO-landet Noreg følger lydig med, med bidrag frå eigne styrkar (...) Når Noreg blir ein del av troppane til eit USA-leidd verdspoliti, står FN og folkeretten på spel (S.Tid. 1998 – 99: 2550 – 51).

I hele Langelands (Sv) argumentasjon var det sterk kritikk mot NATO som sådan, mot USA og mot Norge som bare var lojal og diltet ukritisk etter de store landene i NATO. NATO ble omtalt som ”eit USA-leidd verdspoliti”. Dette sto i sterk kontrast

til de andre representasjonene av NATO. All omtale av organisasjonen fra Langeland (Sv) var en re-presentasjon av tradisjonelt tankegods fra venstresidens utenrikspolitiske posisjon slik vi så i kapittel tre.

Det var dermed kun gjennom Langeland (Sv) at denne representasjonen hadde et talerør og denne sto derfor svært svak på Stortinget. Langeland kom også kun til orde i en ”tre-minutter” på tampen av debatten 25. mars 1999. Det nesten ingen svarte ham og denne representasjonen ble dermed nærmest marginalisert. Dette henger sammen med funnene i kapittel fire hvor vi så at Langeland var en av dem som ønsket å repolitisere intervensjonen ved å løfte debatten i Stortinget, men få representanter ønsket å hjelpe ham med det.

5.3.4 Oppsummering

Vi har dermed beskrevet de tre representasjoner av alliansen som kom til syne i stortingsdebattene. Den dominerende representasjonen fremhevet at NATOs bombing av Kosovo var i tråd med NATOs opprinnelige oppgave som forsvarsorganisasjon. Denne representasjonen betraktet ”Operation Allied Force” som kontinuitet i NATOs arbeid og innleiret videre bombingene i den norske tradisjonen for deltakelse i internasjonal fredsarbeid. Dette var en måte å knytte intervensjonen til normal norsk politikk, fordi å innta en brobyggerrolle og være en aktiv bidragsyter i fredsarbeid hadde vært en omforenet målsetning i norsk sikkerhetspolitikk.

Vi fant også en representasjon som fokuserte på NATOs rolle og oppgaver som brudd i forhold til den kalde krigens fokus på territorial forsvar. Bærere av denne representasjonen var også positive til NATOs intervensjon. Her var fokuset imidlertid at NATOs militære slagkraft ble gjort relevant i fredsarbeid, og at inngripen i Kosovo var noe helt nytt i NATOs virke. Alle forsøk på å sette bombingene av Jugoslavia inn i en historisk ramme som viser kontinuitet ble angrepet. Forskjellen mellom disse to representasjonene var derfor primært hvorvidt

NATOs bombing kunne karakteriseres som kontinuitet og normalt, eller som et brudd og et uttrykk for et nytt handlingsrom.

Til slutt fantes det også en svak representasjon hvor NATO ble sett på som et redskap for det imperialistiske USA. Denne representasjonen hadde imidlertid kun en bærer, og kan nærmest bli betraktet som en kuriositet siden ingen representanter tok seg bryet med å imøtegå denne.

5.4 Representasjonene sett i sammenheng

Hvis vi setter observasjonene i de tre foregående del kapitlene sammen finner vi et tydelig mønster hvor tre representasjoner utkrystalliserer seg.

Bærerne av den dominerende representasjonen presenterte Kosovo-intervensjonen som normal så langt det lot seg gjøre. Det ble gjort ved å insistere på det *begrensede* i den militære intervensjonen. Bærere av denne representasjonen omtalte NATOs angrep på Jugoslavia som ”NATOs engasjement”, ”maktbruk” og ”militære tiltak”, eller ennå mindre dramatisk: ”den politikken NATO og omverdenen har lagt seg på”. Denne kontinuitets-representasjonen innleiret videre intervensjonen i en FN-diskurs ved å understreke at FNs sikkerhetsråd gjentatte ganger hadde definert situasjonen i Kosovo som ”en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet”. Denne formuleringen finnes i kapittel VII i FN-pakten som en definisjon på de typer konflikter Sikkerhetsrådet kan gripe inn i, også med militær tvangsmakt. Videre ble intervensjonen presentert som en naturlig del av NATOs virke og en videreføring av alliansens arbeid: ”NATO er en forsvarsorganisasjon for demokrati og menneskerettigheter”. I forlengelsen av denne påstanden kom statsministerens utsagn: ”Om kort tid kan NATO stå overfor nye fredsoppgaver i Kosovo”. Denne representasjonen fokuserte sterkt på kontinuitet og innleiret intervensjonen i flere omforente prosjekter i norsk sikkerhetspolitikk: Internasjonalt fredsarbeid, støtte til FNs sikkerhetsråd basert på kapittel VII i FN-pakten og NATOs kjerneoppgaver som forsvarsorganisasjon. Det er spesielt representanter for regjeringen og

regjeringspartiene på Stortinget samt ledende utenrikspolitikere som Petersen (H), Godal (Ap) og Jagland (Ap) som var bærere av denne representasjonen. Den var derfor dominerende både i antall bærere og i betydningen sterke stemmer.

Fremskrittspartiets representanter var bærere av den omtalte representasjonen, men legitimerte i større grad intervensjonen ved hjelp av hensynet til menneskerettigheter. Både Danielsen og Gundersen var av den oppfatning at menneskerettigheter gjorde intervensjonen legitim og legal, og et eventuelt manglende sikkerhetsrådsmandat ble uviktig i denne sammenhengen. På dette punktet divergerte de dermed sterkt fra resten av hovedrepresentasjonen, men var på de resterende punktene en del av den.

En alternativ representasjon ble hovedsakelig båret av Halvorsen og Solheim fra Sosialistisk Venstreparti. Den var dermed ikke særlig dominerende målt i antall bærere, men søke å understreke å være et alternativ. Denne virkelighetsbeskrivelsen fokuserte i større grad på NATOs intervensjon som brudd, blant annet ved å kalle den en "krig". Når det gjelder legitimering av NATOs angrep på Jugoslavia, ble det mer entydig fokusert på det universelle ansvaret man har for å hindre at brudd på menneskerettighetene finner sted. Legitimeringen ble dermed ikke gjort med et tradisjonelt krav om mandat fra Sikkerhetsrådet, men ble tuftet på at NATOs intervensjon kunne kalles "nødrett". I dette bildet blir NATO i stor grad et pragmatisk redskap: "det eneste tenkelige instrument for militær sikkerhet i Europa".

Behovet for å presentere et alternativ, og å være annerledes i sin argumentasjon må forstås ut fra SVs identitet og historie som alternativ og opponent i norsk sikkerhetspolitikk. Ikke minst må Halvorsens (Sv) diskursive arbeid for å presentere SVs standpunkt for krigen som annerledes enn andre politiske partiers standpunkt for intervensjon, sees i lys av massiv kritikk fra partiorganisasjonen hennes. Både sentralstyret, i oktober 1998, og landsmøtet, i april 1999, var krass i sin kritikk av

SVs stortingsgruppe fordi den hadde gitt tilslutning til norsk deltakelse i ”Operation Allied Force”.⁵⁷ Halvorsen måtte derfor forsøke å overbevise partiorganisasjonen sin om at hun hadde tatt det riktige standpunktet. Dette illustrerer hvordan SV-politikerne, spesielt Kristin Halvorsen, ble dratt mellom ulike roller. På den ene siden var hun medlem av DUUK og dermed bidragsyter til at Stortinget ga sitt tilsagn til NATOs bombing, og på den andre siden var hun leder for et parti hvor medlemsmassen stort sett var mot NATOs intervensjon. Disse to rollene gir forskjellige, og til dels motstridende subjektposisjoner som SVs parlamentarikere i større eller mindre grad kan ha blitt slitt mellom. Det var diskusjoner og motstand mot bombingene i andre partier også, men skapte ikke like sterke splittelser som i Sosialistisk Venstreparti.

Disse representasjonene, eller virkelighetsbeskrivelsene om man vil, kom frem til samme konklusjon: nemlig at NATOs intervensjon var berettiget og nødvendig. På den annen side var det forskjellige argumentasjonsrekker og aspekter som ble vektlagt.

Opposisjon og skepsis til intervensjonen kom til uttrykk i en annen alternativ representasjon som regnet NATOs bombing som et ubetinget folkerettsbrudd, basert på imperialistiske drivkrefter. Denne representasjonen ble fremmet av Hallgeir Langeland (Sv), og var et uttrykk for venstresidens tradisjonelle opposisjon mot NATO, mot USAs imperialisme og mot krig. Denne representasjonen var imidlertid svak og ble i stor grad marginalisert i debattene på Stortinget.⁵⁸ I befolkningen som

---

⁵⁷ I en uttalelse fra sentralstyret i SV 21. oktober 1998 het det at: ”Prinsipp- og arbeidsprogram gjelder for hele organisasjonen, også Stortingsgruppa ”(...) Sentralstyret ber arbeidsutvalget og Stortingsgruppa om å bidra til: ”mer åpne og demokratiske prosedyrer i så store og alvorlige avgjørelser, selv når det er tidspress.” (SVs sentralstyre, 1998).

⁵⁸ På SVs landsmøte uttalte han følgende: ”Dette er et av de viktigste landsmøtene i SV/SFs historie. Det tror jeg alle er klar over. Jeg håper at Landsmøtet slår fast at vi skal følge opp vårt partis stolte historiske tradisjoner. For meg dreier dette seg om partiets sjel, ja egentlig mer en det. Det dreier seg om selve eksistensberettigelsen” (Langeland, 1999).

sådan, hvor 30% var motstandere av intervensjonen, hadde den betydelig større nedslagsfelt (Aftenposten, 26. mars 1999). En stor del av SV-velgerne var mot krigen og partiets motstand mot intervensjonen ble målbåret av Hallgeir Langeland og han var også den viktigste bæreren av den tradisjonelle representasjonen av NATO i SV. I Stortingsdebatten var han, som vi har sett, den eneste som i klartekst sa at han var mot NATOs handlinger i Kosovo.

Slaget om virkeligheten sto mellom de to første representasjonene som var enige om å støtte norsk deltakelse i NATOs intervensjonen, men var uenige om dette var kontinuitet eller brudd. Spørsmålet hadde kanskje liten praktisk betydning, men det var like fullt viktig for de politiske partiene å ta standpunkt og bære frem representasjoner som var i tråd med deres utenrikspolitiske tradisjon og program.

6 Konklusjon

Hva er Kosovo-dramaet – en krig, en ikke-krig, en udefinerbar krig? Alt det som gjør NATOs angrep på Jugoslavia så forvirrende (il)legitimt, kan lett bli en normalisering av en ny form for krig i den globale tidsalder (Beck, 2003:93)

Disse konklusjonene til den tyske sosiologen Ulrich Beck er symptomatiske for debattene som er analysert i denne oppgaven. Innledningsvis stilte vi spørsmålet *hvordan kunne intervensjonen presenteres som lite kontroversiell og som en fortsettelse av norsk sikkerhetspolitisk diskurs?* Analysen har vist at det er flere svar på dette spørsmålet. Diskursanalysens begrepsapparat har gitt oss mulighet til å skissere representasjoner som tradisjonelt har eksistert i norsk sikkerhetspolitikk, og til å gjøre en grundig analyse av Stortingets plenumsdebatter om intervensjonen i Kosovo.

Diskursanalysens forutsetninger og innsikter ble beskrevet i kapittel to. Denne tilnærmingen vektlegger at virkeligheten er sosialt konstruert og at virkeligheten(e) kan studeres gjennom språklige utsagn. Neumann (2001:77) beskriver diskursen som ”et system for frembringelse av utsagn”, og det er vanlig å betrakte en diskurs som en debatt over tid om et avgrenset tema. Diskursen har grenser som opprettholder en viss forutsigbarhet med hensyn til hvordan virkeligheten blir oppfattet, men også med hensyn til hva som blir oppfattet som tilhørende denne virkeligheten. En diskurs inneholder en eller flere representasjoner, virkelighetsbeskrivelser, og talerørene for en representasjon blir kalt bærere. Debatter om et gitt tema dreier seg om hvilken representasjon som har størst oppslutning, og dermed blir dominerende, men også om å opprettholde grensene for diskursen eller motsatt, å innleire nye felt i diskursen. Hvis det ikke eksisterer noen aktiv debatt om en politisk sak kan man si at saken er depolitisert. Hvis noen derimot ønsker å sette et tema på den politiske dagsorden så gjøres det forsøk på å politisere eller repolitisere saken.

I kapittel tre så vi at norsk sikkerhetspolitikk tradisjonelt har vært et politisk felt preget av konsensus hvor den dominerende representasjonen var støtte til norsk medlemskap i NATO og alliansens sentrale rolle for norsk sikkerhet. Det fantes imidlertid en alternativ representasjon som ønsket at Norge skulle melde seg ut av NATO fordi alliansen støttet opp om supermaktsinteresser og amerikansk imperialisme. Videre så vi at disse representasjonene fortsatte også etter at den kalde krigen var over og NATOs hovedmotstander falt bort. Den alternative representasjonen fikk imidlertid større spillerom fordi den med større tyngde kunne hevde at NATOs tid var forbi og at den sikkerhetspolitiske scenen måtte overlates til FN og til KSSE (senere OSSE). Kapittel tre gjorde oss imidlertid oppmerksom på at de som hevdet at NATO fortsatte å være viktig og relevant for norsk sikkerhet innleiret NATOs nye rolle som et nødvendig militært verktøy i fredsopprettende operasjoner, spesielt på Balkan. Gradvis ble derfor den alternative representasjonen marginalisert igjen. Det dukket imidlertid opp en representasjon tuftet på denne og som hevdet at NATOs nye rolle på Balkan var en positiv utvikling. Men denne virkelighetsbeskrivelsen innleiret og underordnet NATO i ennå større grad en FN-diskurs enn den dominerende representasjonen. I kapittel tre ble vi også oppmerksomme på at på hvilket grunnlag norske styrker kunne sendes til operasjoner i utlandet ble debattert. Det er bred enighet om at FNs sikkerhetsråd ideelt sett bør gi mandat til slike operasjoner, men representanter fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre har en gjennomgående mer pragmatisk holdning til dette kravet enn de andre partiene på Stortinget.

I kapittel fire analyserte vi *Hvorvidt og hvordan Stortinget var involvert i behandlingen av norsk deltakelse i intervensjonen*. Referatene fra Stortingets plenumsmøter for stortingssesjon 1998-99 viste at krisen i Kosovo generelt, og NATOs gjentatte trusler om å angripe Jugoslavia spesielt, var lite debattert. Et elektronisk søk i stortingets arkiv ga 71 ”treff” på Kosovo, men det viste seg ofte å være at Kosovo ble diskutert i generelle termer i forhold til en rekke forskjellige diskurser (jfr. 2.2). NATOs trusler om intervensjon og senere bombing av Jugoslavia var i liten grad tema i Stortingets plenumsmøter. Kapittel fire viste

imidlertid at den utvidete utenrikskomité ble konsultert en rekke ganger under opptakten til, og under intervensjonen. Diskusjonene mellom regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter i denne komiteen førte blant annet til at Stortinget ga sin tilslutning til norsk deltakelse i et eventuelt NATO-angrep allerede 8. oktober 1998, i forkant av at NATO vedtok sin aktiveringsordre 13. oktober 1998.

Selv om det var enighet i den utvidete utenrikskomité, kunne problemstillinger knyttet til NATOs angrep rent formelt ha blitt diskutert i åpent Storting i større grad enn den ble. Likevel er det riktig å si at Stortinget, gjennom tilslutning til regjeringens politikk la begrensninger på den debatten som kunne føres videre. Det er også parlamentarisk praksis at konsensusen re-presenteres i saker som har blitt behandlet i DUUK. Noen politikere forsøkte imidlertid å løfte temaet i stortingsdebattene, altså repolitisere intervensjonen. Vi har sett at det ble gjort ved et par anledninger, blant annet av SV-politikeren Hallgeir Langeland i forsvarsdebatten 4. desember 1998. Erik Solheim (Sv), hevdet i spørretimen dagen før bombingene ble et faktum, den 24. mars 1999, at Stortinget burde diskutere en så alvorlig sak i plenum. Dag Danielsen (Frp) ønsket også ved flere anledninger å diskutere folkerettslige sider ved intervensjonen i åpent Storting. Dette gjorde han både i den ovennevnte spørretimen og gjennom sin interpellasjon til utenriksministeren om behovet for et folkerettslig nødrettsinstitut, 27. april 1999. Kristin Halvorsen (Sv) og Karin Andersen (Sv) foreslo henholdsvis 27. april og 6. mai 1999 at Norge skulle foreslå en stans i bombingene, men dette ble avvist og depolitisert av toneangivende utenrikspolitikere på Stortinget ved at forslaget ble karakterisert som utidig siden regjeringen hadde Stortingets støtte i denne saken.

Forsøkene på å ta NATOs intervensjon opp til debatt i Stortinget ble generelt sett marginalisert og avfeid som spørsmål tatt opp på feil sted og til feil tid, og utløste dermed ingen omfattende prinsipielle diskusjoner. Argumentene for at aspekter ved Kosovo-intervensjonen ikke burde diskuteres, var at man allerede hadde blitt enige om hvilket standpunkt Norge skulle ha i dette spørsmålet. De som konkluderte slik viste til at den utvidete utenrikskomité hadde gitt sin tilslutning og at ytterligere

debatt derfor var unødvendig. Et annet argument for at debatten var overflødig var at regjeringen hadde ansvaret for utenrikspolitikken og dermed Norges deltakelse i NATOs intervensjon. I særdeleshet ble det pekt på at det var viktig å ikke signalisere splittelse innad i NATO. Statsminister Kjell Magne Bondevik (Krf), utenriksminister Knut Vollebæk (Krf) og parlamentarisk leder Einar Steensnæs (Krf), samt Jan Petersen (H) og Bjørn Tore Godal (Ap) var fremtredene bærere av et slikt standpunkt. Det er derfor rimelig å konkludere med at norsk deltakelse i NATOs intervensjon i Kosovo var preget av konsensus blant Stortingsrepresentantene. Ikke minst ble det gjort mye diskursivt arbeid i representering av denne konsensusen. Dette er rimelig gitt funnene i kapittel tre angående Stortingets arbeidsform.

For ytterligere å understreke at enighet rådet, var det nødvendig å presentere norsk støtte og deltakelse i intervensjonen som et velfundert og riktig valg. I kapittel fem så vi at det ble gjort mye diskursivt arbeid i å gjøre intervensjonen enklest mulig å forholde seg til, og ikke minst legitim og riktig. I dette kapittelet ble følgende spørsmål adressert: *Hvordan ble NATOs intervensjon innleiret i eksisterende representasjoner og diskurser i norsk sikkerhetspolitikk?*

Det var bred enighet på Stortinget om at det var riktig av NATO å intervenere militært i Kosovo-konflikten. Vi har sett at kun en representant, Hallgeir Langeland (Sv), erklærte seg eksplisitt uenig i dette. Analysen har imidlertid vist at det finnes flere representasjoner av intervensjonen som sådan, av begrunnelser for den, og av NATOs rolle og oppgaver. I en gjennomgang av de representasjonene av Kosovo-krigen som man finner i det norske Stortings referater, peker det seg ut tre virkelighetsbeskrivelser. En hovedrepresentasjon, og to alternative representasjoner som utfordret denne.

I kapittel fem så vi at hovedrepresentasjonen som ble båret fram av regjeringsmedlemmer, parlamentarikere fra regjeringspartiene samt tunge utenrikspolitikere som Jan Petersen (H), Torbjørn Jagland (Ap) og Bjørn Tore Godal (Ap) presenterte intervensjonen som nødvendig, legitim og tilstrekkelig legal. Deres

argumentasjon var hele tiden å gjøre NATOs inngripen til ”naturlig” og riktig innenfor norsk sikkerhetspolitikk og den gjeldende internasjonale sikkerhetsarkitekturen. Dette ble gjort ved å innleire intervensjonen i de norske tradisjoner for internasjonalt fredsarbeid, blant annet ved å hevde at Sikkerhetsrådet gjennom sine resolusjoner støttet intervensjonen. I tillegg ble situasjonen sikkerhetliggjort ved å presentere den som en (indirekte) trussel mot norske interesser, norsk sikkerhet og norske verdier. I det hele fokuserte bærere av denne representasjonen på presentere norsk deltakelse i intervensjonen som kontinuitet.

En variant av hovedrepresentasjonen ble båret frem av parlamentarikere fra Fremskrittspartiet som også understreket at NATOs intervensjon var riktig og nødvendig. Denne representasjonene begrunnet i hovedsak intervensjonen på grunnlag av hensynet til menneskerettigheter, og bærerne av denne mente derfor at den ikke bød på folkerettslige problemer. Resonnementet var at hensynet til menneskerettigheter var grunnlaget for folkeretten. Sikkerhetsrådets eksklusive kompetanse til å sanksjonere en intervensjon kunne derfor settes til side når menneskerettighetene var truet.

En alternativ representasjon med bærerne Erik Solheim (Sv) og Kristin Halvorsen (Sv) understreket at NATOs intervensjon var en ”krig”. De hevdet videre at denne krigen var nødvendig og legitim av hensyn til et universelt ansvar for at menneskerettighetene blir overholdt. De understreket at intervensjonen manglet et folkerettslig grunnlag som kun Sikkerhetsrådet kunne ha gitt. Halvorsen (Sv) lanserte at ”nødrett” kunne legges til grunn, og fikk bred støtte i Stortinget for det. Nødrett innebar at tradisjonell folkerett ble satt til siden. Dette er et eksempel på innleiring av nye elementer i en diskurs fordi det ikke finnes noe nødrettsinstitutt i folkeretten, men kun i nasjonal lovgivning. Denne representasjonen støttet seg dermed på en argumentasjon som hentet innhold fra nasjonale nødrettsparagrafer. På denne måten var NATOs intervensjon et brudd med norsk sikkerhetspolitikk sin folkerettslig mandat ikke forelå.

En annen alternativ representasjon var motstander av intervensjonen og plasserte den inn i en tradisjonell antiamerikansk venstresideforståelse av NATO. Det var Hallgeir Langeland (Sv) som bar denne representasjonen og erklærte at intervensjonen var illegitim og illegal, og et klart brudd på folkeretten. Han var enig med sine partifeller om at et universelt ansvar for menneskerettigheter var viktig, men at NATO som et "USA-leid verdspoliti" ikke var konsekvent i så måte og dermed ikke kunne intervenere med rette. Det var altså helt nødvendig i Langelands øyne at mandat fra Sikkerhetsrådet forelå i en slik situasjon. I hans perspektiv var NATOs intervensjon en kontinuitet, om enn en negativ sådan. Utsagnet "folkeretten er sett ut av spel nok ein gong" understreker dette

Det fantes dermed forskjellige representasjoner i Stortingets Kosovo-diskurs til tross for at det kun var en representant som var uttalt motstander av intervensjonen. I analyse har vi funnet ut uenigheten mellom de forskjellige representasjonene kommer til syne i argumentene mer enn i konklusjonen. I diskursanalytisk språkdrakt kan vi si at de forskjellige representasjonene innleiret NATOs intervensjon inn i forskjellige diskurser.

I store trekk kan vi konkludere med at det ble gjort mye diskursivt arbeid i å presentere NATOs intervensjon som normal innenfor gjeldene politikk og eksisterende representasjoner. Det ble gjort ved å innleire intervensjonen i norsk tradisjon for internasjonalt fredsarbeid og gjort folkerettslig legitim. Ikke minst ble det gjort en god del innsats for å holde saken depolitisert ved å unngå å stille grunnleggende spørsmål som kunne bringe opp vanskelige dilemmaer. Debattantene var aktivt med på å skape disse virkelighetene ved å innleire intervensjonen i forskjellige diskurser og representasjoner. Et eksempel på dette er følgende uttalelse fra Statsministeren: "Det er først gang NATO går til anvendelse av våpenmakt for å hindre krig og en humanitær katastrofe" (S.Tid. 1998 – 99: 2542). Statsminister Bondeviks uttalelse kan virke selvmotsigende gitt en definisjon av krig som nettopp anvendelse av våpenmakt. Men er på den annen side et

eksempel på en ny representasjon og en slik fremstilling er derfor eksempel på en innleiring i flere diskurser.

En annen observasjon er at det skjedde en ytterligere forskyvning i diskursen om mandat siden slutten av 1990-tallet (jfr. 3.2.3). Det er grunn til å tro at norsk deltakelse i NATOs intervensjon i Kosovo tvang frem en slik ”oppmykning” av den norske holdningen til folkerettslig hjemmel (jfr. Matlary, 2001 og 5.2). Etter at Norge hadde deltatt i NATOs bombing av Jugoslavia ble det skrevet en stortingsproposisjon (nr. 45 2000 - 2001) som het ”Omleggingen av forsvaret i perioden 2002-2005”. Her het det blant annet: ”Bare unntaksvis bør norske styrker delta i operasjoner som ikke har mandat fra FN, og da bare når dette er velbegrunnet ut fra folkerettslige betraktninger” (St. prop. 45 2000 - 2001: 35).

Det er den dominerende representasjonen fra Kosovo-krigen som blir re-presentert i proposisjonen. Etter denne oppgavens analyse kan vi konkludere med at de aller fleste stortingsrepresentantene kunne si seg enige i dette standpunktet som den ovennevnte stortingsmeldingen forfektet. Et unntak er Hallgeir Langeland, som klart og tydelig re-presenterte koblingen mellom FN og folkerett som uunngåelig. Det vil imidlertid kunne variere når forskjellige stortingsrepresentanter finner det ”velbegrunnet ut fra folkerettslige betraktninger”. Vi så i slutten av kapittel fem at den dominerende representasjonen, som fokuserte på kontinuitet, ønsket et klart geografisk begrenset ansvar for intervensjoner av denne typen. På den annen side var det representanter innenfor denne representasjonen som understreket et universelt krav om å gripe inn hvis menneskerettighetene ble brutt.

På bakgrunn av analysen i kapittel fem kan vi trekke den konklusjon at hovedrepresentasjonen av intervensjon i Kosovo var en presentasjon av norsk deltakelse som kontinuitet i norsk sikkerhetspolitikk. På denne måten ble også konsensusen underbygget.

I denne oppgaven har vi sett tre grunner til at det ikke ble høyere temperatur i debatter på Stortinget om NATOs intervensjon i Kosovo. For det første er den

norske sikkerhetspolitiske diskursen preget av enighet, konsensus, noe som la begrensninger på debatten. For det andre har denne diskursen materialisert seg i institusjoner som bidrar til å opprettholde konsensusen. Den utvidete utenrikskomité, hvor det foregår lukkede møter mellom representanter fra regjeringen og et utvalg stortingsrepresentanter, står her sentralt. Diskusjonen her minsker behovet for å diskutere disse sakene i plenum. Dessuten er sikkerhetspolitikken formelt sett regjeringens domene (jfr. de kongelige prerogativer i grunnlovens § 25 og § 26). For det tredje klarte den dominerende representasjonen å presentere intervensjonen som en norsk politikk for NATO, FN og fred, altså som en fortsettelse og modernisering av den tradisjonelle norske sikkerhetspolitikken.

Etter intervensjonen i Kosovo

Etter NATOs intervensjon i Kosovo har norske myndigheter blitt stilt overfor flere dilemmaer når det gjelder bruk av norske styrker i væpnet konflikt eller krig. Terrorangrepet på World Trade Centre og Pentagon 11. september 2001 aktiverte atlanterhavspaktens artikkel fem, som inntil da aldri hadde vært brukt. På bakgrunn av dette vedtaket støttet Norge både moralsk og militært opp om USAs krigføring mot terroristorganisasjonen Al quaida og Taliban-styret i Afghanistan. Høsten 2002 kom det til diskusjoner i DUUK om den norske deltakelsen i Afghanistan. Fordi et tilstrekkelig antall medlemmer av komiteen ønsket det, altså mer en seks av DUUKs representanter, ble saken brakt inn til debatt i Stortingets plenum. Klassekampen (26. september 2002) skrev under overskriften ”Kuppet utvidet utenrikskomité”, at: ”En allianse mellom Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet setter en stopper for regjeringens hemmelighold omkring norske militæroperasjoner i utlandet”.

Denne alliansen er ikke overraskende i lys av denne oppgavens funn. Vi har sett at både Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet forsøkte å sette NATOs intervensjon i Kosovo på Stortingets dagsorden, men at disse forsøkene på repolitisering i Stortinget våren 1999 ble marginalisert og definert av denne representasjonen som utidige gitt de spilleregler som eksisterte for behandling av

slike saker. Vi har også sett at Senterpartiet med Jon Dale i spissens var skeptisk til intervensjonen.

Opptakten til krigen i Irak som startet våren 2003 ble i mye større grad enn Kosovo-krisen debattert åpent med det resultat at Norge brøt sin tradisjon med å støtte USA. Norge deltok ikke i krigen, men har i ettertid sendt soldater til Irak til ”humanitære formål” med ”FN- mandat” (Forsvarsdepartementet, 2003). Dette har vakt motstand i flere politiske partier, med Kristin Halvorsen (Sv) og Åslaug Haga (Sp) i spissen. Dette kom blant annet frem i en debatt på NRK1 26. januar 2004 hvor Kristin Halvorsen (Sv) hevdet at: ”Regjeringen har konstruert begrepet humanitære soldater” og Åslaug Haga (Sp) ytret at: ”Norsk deltakelse i Irak må snakkes om”. Kristin Halvorsen (Sv) sa videre at Sosialistisk venstreparti ti- tolv ganger hadde stilt muntlige og skriftlige spørsmål i Stortinget fordi Norge ”mangler en overordnet debatt” om bruk av norske soldater i internasjonale operasjoner. På den annen side ser vi at hovedrepresentasjonen stadig blir re-presenterte, for eksempel båret frem av forsvarsminister Kristin Krohn Devold i hennes forsvarspolitiske redegjørelse 15. desember 2003: ”Å delta [i NATO operasjoner] er en sentral *allianseforpliktelse*, og et viktig bidrag for å ivareta kollektivt forsvar og sikkerhet. (...) Norges deltakelse er basert på vilje til å bidra til fred og stabilitet i konfliktområder av betydning for vår egen så vel som internasjonal sikkerhet” (Stortinget, 2003). Forsvarsministeren understreket videre at NATO: ” (...) ikke undergraver FNs rolle, men tvert imot søker å understøtte denne ved å lede operasjoner under FN-mandat” (Stortinget, 2003). Gjennom denne fremstillingen ser vi at problemstillingene som ble diskutert i forbindelse med intervensjonen i Kosovo er like aktuelle i dag. Det later også til at det er en tiltagende politisering av norske militære styrkers deltakelse i internasjonale operasjoner.

Kilder

Bøker og artikler

Aftenposten (1998) *NATO gjør seg klar for Kosovo – aksjon* 24. september

Aftenposten (1998) *NATO sliter med en beslutning* 7. oktober

Aftenposten (1998) *Grønt lys for angrep* 8.oktober

Aftenposten (1999) *Norge uenig med USA: Frykter for NATOs fremtid* 26. januar

Aftenposten (1999) *Vollebæk: observatørene evakueres fra Kosovo* 19.mars

Aftenposten (1999) *Primakov truer med negative reaksjoner* 24. mars (a)

Aftenposten (1999) *Norge i krig uten mandat* 24. mars (b)

Aftenposten (1999) *Da truslene ble virkelighet* 25. mars(a)

Aftenposten (1999) *Bondevik: Beklagelig aktualisering av NATOs nye oppgaver* 25.mars (b)

Aftenposten (1999) *Sikkerhetsrådet møtes om Jugoslavia-angrep* 25. mars (c)

Aftenposten (1999) *Nordmenn støtter bombingene* 26.mars

Aftenposten (1999) *Med rett til å bombe* 16. april

Aftenposten (1999) *NATOs krig trekker ut* 19. april

Aftenposten (2000) *Sanksjonene mot Østerrike. Regjeringen overkjørte Stortinget* 27. februar

Ball, Terence (1988) *Transforming Political Discourse* Oxford: Blackwell

Barth Eide, Espen (2000) "NATOs Kosovokrig – ett år etter" *Internasjonal Politikk* no 1/2000. Oslo: NUPI s. 27- 62.

Beck, Ulrich (2003) *Globalisering og individualisering. Bind 3 – Krig og terror* Oslo: Abstrakt forlag

Borchgrevink, Aage, Lillian Hjort og Gunnar M. Karlsen (1999) "Utfordringer for det norske formannskapet i OSSE" i *Mennesker og Rettigheter* 1/99. Oslo s. 62-68

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Bondevik, Kjell Magne (1999) *Tale i forbindelse med NATOs 50 års jubileum* <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/smk/1999/taler/099005-991458/index-dok000-b-n-.html>

Brown, Chris (1992) *International relations theory: New normative approaches* New York: Harvester Wheatsheaf

Burr, Vivien (1995) *An introduction to social constructionism* London: Routledge

Chomsky, Noam (1999) *The new militarism humanism: lessons from Kosovo* Monroe. Me. Common Courage Press

Christie, Nils (2001) ”Bombene over Jugoslavia” *Dagbladet* 24. mars

Dagbladet (1999) *Norge er i krig* 25. mars

Dobinson, Kristin og Geir Dale (2000) ”Den norske ryggsekk – en analyse av ”norsk” fredsdiplomati” i Dale, Geir et al. *Grenser for alt. Kritiske perspektiver på norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Spartacus s.45-69

Fermann, Gunnar (1997) ”Norge og FN” i Knutsen et al. *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Oslo: Cappelen Akademiske forlag. s. 203 -239

Egeland, Jan (1997) ”Hvordan fremmer vi våre idealer?” *Dagbladet* 8. desember

Eide, Asbjørn (1999) ”FN-pakten er krenket. Truer NATO og Norge en grunnpilar i folkeretten?” i *Dagsavisen* 20. mai

Fladmark, Helene Falch (2003) e-post til forfatter 5. desember

Folk og Forsvar (1999) *Holdninger til NATO fordelt etter partier* <http://www.folkogforsvar.no/npartier.htm> skrevet ut 17.01.02.

Forente Nasjoners pakt www.un.org

Forsvarets forum (2003) *Klipp* nr. 18 24. september

Forsvarsdepartementet (1999) *Løwer første kvinnelige forsvarsminister i NATO* Pressemelding 15. mars

Forsvarsdepartementet (2001) *Kosovokrisen: Nasjonal rapport 00/FD II 4/KKN/HVA*

Forsvarsdepartementet (2003) *Norsk ingeniørkompani skal bidra til gjenoppbygging av Irak*. Pressemelding 27. juni

FNs sikkerhetsråd (1995) resolusjon nr. 1031 15.desember

FNs sikkerhetsråd (1998) resolusjon nr. 1160 31.mars

FNs sikkerhetsråd (1998) resolusjon nr.1199 23.september

FNs sikkerhetsråd (1998) resolusjon nr. 1203 24.oktober

Furre, Berge (1992) *Norsk historie 1905-1990* Oslo: Det norske samlaget

Garbo, Gunnar (2001) "Regjering, Storting og krigen om Kosovo" *Aftenposten* 25.mars

Garbo, Gunnar (2002) *Også krig er terror*. Et kritisk oppgjør med det nye NATO, krigene i Afghanistan og Kosovo og Norges egen rolle. Oslo: Eget forlag

Godal, Bjørn Tore (2003) *Utsikter. Store lille Norge i en ny verden* Oslo: Aschehoug

Grung, Micheline Egge (2002) *Conflicting Duties of International Law and NATO Membership. A normative analysis of a Parliamentary Resolution Concerning Norwegian participation in Out-Of-Area Operations*. Hovedoppgave. Institutt for Statsvitenskap ved universitetet i Oslo.

Græger, Nina (1999) "Changing Security Concepts" i Anthony McDermott (ed.) *Sovereign intervention* Prio report 2/99 Oslo: Prio s. 45-60

Græger, Nina (2000) *Institutional power and different logics of social interaction: Exploring the role of the OSCE*. Universitetet i Oslo: Upublisert paper.

Græger, Nina (2002) "Norway and the EU security and defence dimension: A "troops-for-influence" strategy", i Græger, Nina, Henrik Larsen and Hanna Ojanen *The ESDP and the Nordic countries: Four variations on a theme*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs s. 33-89

Hall, Stuart (2001) "Foucault: Power, Knowledge and Discourse" i Wetherell, Margareth, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates *Discourse theory and Practice, a reader*. London: Sage. s.72-81.

Halvorsen, Kristin (1999) "Kristins hovedtale" holdt på SVs landsmøte 8. april 1999 <http://www.sv.no/lm99web/nyheter/khhoved.htm>. skrevet ut 06.12.01.

Helgesen, Vidar (1999) *Kosovo og Folkeretten* IFS Info 4/1999 OSLO: Institutt for forsvarsstudier

Heidar, Knut og Berntzen Einar (1998) *Vesteuropeisk politikk: Partier, regjeringsmakt, styreform*. Oslo: Universitetsforlaget

Hustad, Ragnhild (2003) mail til forfatter angående møtedatoer i DUUK i 1998 og 1999 mottatt 18. desember 2003.

Ignatieff, Michael (2000) *Virtual War. Kosovo and beyond* London: Chatto and Windus.

The Independent commission on Kosovo

www.reliefweb.int/library/documents/thekosovoreport.htm

Johansen, Ivar Nei til Nye NATO internettside <http://www.online.no/~ivajoha/nato/>

Klevberg, Håvard (2000) "Militærmakt som politisk instrument – Norsk sikkerhetspolitikk uten strategi i Klevberg, Håvard red. *Militærmaktseminaret 1999. Bruk av militærmakt i det 21. århundre*. Conference proceedings. Oslo: Nupi. s. 35- 51.

Klassekampen (2002) *Kuppet utvidet utenrikskomite* 26. september

Kjølberg, Anders (1997) *Konfliktpotensialet i Europa* FFI rapport -97/05253

Knutsen, Olav Fagerlund (1997) "Beslutningsprosesser i norsk utenrikspolitikk" i Knutsen et al. *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Oslo: Cappelen Akademiske forlag s. 71-90.

Knutsen et al. (1997) *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Oslo: Cappelen Akademiske forlag.

Knutsen, Torbjørn L. (1997) "Norsk utenrikspolitikk som forskningsfelt" i Knutsen et al. *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Oslo: Cappelen Akademiske forlag. s. 18-49.

Konvensjon om forhindring og avstraffelse av forbrytelsen folkemord
<http://www.preventgenocide.org/no/konvensjon.htm>

Koritzinsky, Theo (1970) *Velgere, Partier og Utenrikspolitikk*. Analyse av norske holdninger 1945 – 1970. Oslo: PAX forlag

Kaarhus, Randi (2001) "En Foucault – inspirert diskursanalyse" *Sosiologi i dag*, nr 4/2001 s. 25 – 46.

Larsen, Torgeir (2003) "Hellig enighet" i *Dagbladet* 10. juni

Langeland, Hallgeir (1999) innlegg på SVs landsmøte 10. april

Laugen, Torunn (1999) *Stumbling into a new role. NATO's out – of – area policy after the cold war*. Oslo: Institutt for Forsvarsstudier.

Liland, Frode og Helge Pharo (1999) "Norge og striden om NATOs geografiske virkeområde", kapt. 8 i Chris Prebensen og Nils Skarland (red): *NATO 50 år: Norsk sikkerhetspolitikk med NATO gjennom 50 år*. Oslo: den norsk Atlanterhavskomite. s. 178-207

Lodgaard, Sverre (2002) "Helhetsperspektiver på norsk utenrikspolitikk" i *Internasjonal politikk* 3/ 02 Oslo: Nupi s. 257-283

Løvold, Andreas (2002) *Innenriks\Utenriks. Den utvidete utenrikskomiteen som skaper og opprettholder av utenrikspolitisk konsensus*. Hovedoppgave. Institutt for Statsvitenskap ved universitetet i Oslo.

Løvold, Andreas (2003) "Den utvidete utenrikspolitiske enighet" i *Stat og Styring* nr. 6 2003 s. 32- 39.

McDermott, Anthony ed. (1999) *Sovereign intervention* Prio report 2/99 Oslo: Prio

- Matlary**, Janne Haaland (2001) ”Mellom makt og rett” kommentar i *Aftenposten* 23. mars
- Milliken**, Jennifer (1999) ”The Study of Discourse in International Relations: A critique of Research and Methods” i *European Journal of international relations* vol 5 (2): 225-254
London: Sage
- NATO** (1949) *The North Atlantic Treaty*
- NATO** (1990) *The London Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance* 6. juli
- NATO** (1998) *Statement to the Press* 24. september
- NATO** (1998) *Statement to the Press. Following Decision on the ACTORD* 13. oktober
- NATO** (1999) *Statement by the North Atlantic Council on Kosovo* 30. januar
- NATO** (1999) *Statement by the North Atlantic Council on Situation in Kosovo*, 22. mars
- NATO** (1999) *Press Statement by Dr. Javier Solana, General of NATO* 23. mars
- NATO** (1999) *Press Statement following the Commencement of Air Operations* 24. mars
- NATO**(1999) *Strategic concept: political document*
- NATO** (1999) *Statement on Kosovo* 23. april
- NATO** (1999) *The alliance strategic concept* Press statement 24. april
- NATO imperialisesida** <http://www.c2i.net/nilsplie/jugoslavia/jugoslavia.htm>
- Neumann**, Iver B. (1997) ”Norsk forsvars og sikkerhetspolitikk” i Knutsen et al. *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Oslo: Cappelen Akademiske forlag. s. 94 - 123
- Neumann**, Iver B. (2001), *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse* Oslo: Fagbokforlaget
- Neumann**, Iver B. (2003) *Hva så, lille land. Essays om Norges alminnelighet* Oslo: Spartacus
- NRK1** (2004) *Redaksjon EN* 26. januar
- Næringsavisen** (2003) *Løwer brøt Grunnloven* 7. oktober
- Ottosen**, Rune (2002) *Avisbildet av NATOs krigføring på Balkan: norske avisers dekning av Kosovokrigen i 1999* HiO-rapport nr. 8 Oslo: Høyskolen i Oslo
- Parsons**, Anthony (1995) *From Cold war to hot Peace, UN Interventions 1947-1995* London: Penguin books
- Potter**, Jonathan and Margaret Wetherell (1998) *Discourse and social psychology Beyond Attitudes and Behavior*. London: Sage.

Roberts, Adam (1999) "NATO's "humanitarian war" over Kosovo" I *Survival* Autumn s.102-123

Ruset, Bjørn Inge (1997) *Internasjonale militære operasjoner* Hovedoppgave. Institutt for Statsvitenskap ved universitetet i Oslo.

Rønnfeldt, Carsten og Henrik Thune (1999) "Conflicting global orders: The principle of non-intervention and human rights" i Anthony McDermott (ed.) *Sovereign intervention* Prio report 2/99 Oslo: Prio s. 29-43

Semb, Anne Julie (1999) *Ikke-intervensjonsprinsippet utfordres* i Anders Kjøberg og Bernt Bull (red.) *Sikkerhetspolitisk tenkning I en ny tid – fra enhet til mangfold* Oslo: Europaprogrammet s. 129-146

Semb, Anne Julie (2000) *Sovereignty Challenged: the changing status and moral significance of territorial boundaries* Doktoravhandling. Oslo: Institutt for statsvitenskap

Shapiro, Michael J. (1989) "Textualizing global politics" i *International/ Intertextual Relations* av James Der Derian & Michael Shapiro. New York Lexington Books s. 11-22

Smith, Dan (1997) "Etter den kalde krigen – nye rammer for utenrikspolitikk" i Knutsen et al. *Norges utenrikspolitikk* Christian Michelsens institutt Cappelen Akademiske forlag. s 50- 70.

Solheim, Erik (1995) *Den store samtalen* Oslo N.W. Damm & Søn a/s

Solheim, Erik (1999) *Nærmere OSLO*: Millenium

Sosialistisk Venstreparti (1997) *Arbeidsprogram 1997 – 2001*

Sosialistisk Venstrepartis sentralstyre (1998) uttalelse 21. oktober

Steen, Gyrð (2000) "FN – en bautastein i norsk utenrikspolitisk kulturarv. En kommentar til norske holdninger til reform av Sikkerhetsrådet" i Dale, Geir et al. *Grenser for alt. Kritiske perspektiver på norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Spartacus s. 210- 229.

Stensønes, Malin (1998) "Maktbruk i Kosovo" i *Dagbladet* 16. desember

Stortingets forretningsorden www.stortinget.no

Syse, Henrik (2003) *Rettferdig krig?: om militærmakt, etikk og idealer* Oslo: Aschehoug

Tamnes, Rolf (1997) *Oljealder – 1965-1995* Norsk utenrikspolitisk historie bind seks.

Thune, Henrik og Knut Nustad (2002) "Norway: political consensus and the problem of accountability" i Charlotte Kun og Harold K. Jacobson, ed. *Democratic Accountability and the Use of Force in International Law* Cambridge: Cambridge university press

Tvedt, Terje (2003) *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen* Oslo: Gyldendal akademisk

Ulriksen, Ståle (2002) *Den norske forsvarstradisjonen: militærmakt eller folkeforsvar?* Oslo: Pax forlag

Verdenserklæringen om menneskerettighetene
<http://www.menneskerettigheter.no/192/206/209/index.html>

Vollebæk, Knut (1998) *The 1999 Norwegian OSCE chairmanship* holdt på OSCE Profile Seminar, OSLO 22. oktober

Walzer, Michael (1977) *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations* New York: Basic Books

Wetherell, Margareth, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (2001) *Discourse theory and Practice, a reader*. London: Sage.

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips (1999) *Diskursanalyse som teori og metode* Frederiksberg : Roskilde Universitetsforlag

Wæver, Ole (1995) "Securitization and Desecuritization" i Lipschutz *On Security* s. 46- 86

Yost, David S. (1998) *NATO transformed. The Alliance' s New Roles in International Security* Washington: United States Institute of Peace Press,.

Østbø, Ivar Buch (1995) *Stortinget "All makt i denne sal" Håndbok – Stortinget* Oslo: Schibsted forlag

Generelle internett kilder

www.nato.no

www.stortinget.no

Stortingsmeldinger og innstillinger:

Stortingsmelding nr. 11 (1989 – 90) *Utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk*

Innstilling til Stortinget nr. 181 (1989 – 90) *Utenrikskomiteens innstilling til Utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk* (nr. 11 1989-90)

Stortingsmelding nr. 46 (1993 – 94) *Bruk av norske styrker i utlandet*

Innstilling nr. 23 (1994 – 95) *Innstilling fra Forsvarskomiteens om bruk av norske styrker i utlandet* (St. meld. nr. 46 1993-94)

Innstilling nr. 136 (1992 – 93) *Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om samarbeidet i Atlanterhavspaktens organisasjon i 1991* (St. meld. nr. 46 for 1991-92)

Budsjett innstilling nr. 7. Tillegg nr.1 (1995 – 96) *Innstilling fra forsvarskomiteen om endringer i bevilgninger under forsvarsbudsjettet og Utenriksdepartementets budsjett for 1996 i forbindelse med norsk deltakelse i en NATO-ledet implementeringsstyrke (IFOR) for gjennomføringen av fredsavtalen for Bosnia-Hercegovina*

Stortingsmelding nr. 22 (1997-98) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999-2002.*

Innstilling nr. 245 (1997-98) *til Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999-2002* (nr. 22 1997-98)

Stortingsproposisjon nr. 62 (1998-99) *Forsvarets bidrag i forbindelse med krisen i Kosovo*

Innstilling S. nr. 161 (1998-99) *til Stortingsproposisjon nr. 62 Forsvarets bidrag i forbindelse med krisen i Kosovo* (1998-99)

Stortingsmelding nr. 40 (1999 – 2000) *Samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 1998-99 og Norges OSSE-formannskap*

Stortingsdebatter og Redegjørelser

Debatt om *Utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk* (St.meld nr. 11 1989 – 90) avholdt 31. mai 1990 referert i Stortingstidende 1989-90 s. 3713 – 3793.

Utenrikspolitisk redegjørelse av Utenriksminister Thorvald Stoltenberg 19. januar 1993 Stortingstidende 1992 – 93 s. 2409 – 2418

Debatt om *Bruk av norske styrker i utlandet* (St.meld nr. 46) avholdt 6. desember 1994 referert i Stortingstidende 1994 – 95 s. 1530-1556

Debatt om *bevilgninger til norsk deltakelse i NATO-ledet implementeringstyrke* avholdt 19.desember 1995 referert i Stortingstidenden 1995 – 96 s.1845- 1858

Debatt om *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999 – 2002*. Avholdt 18. juni 1998. Referert i Stortingstidende s. 3799 – 3825.

Debatt om innstilling fra forsvarskomiteen om *bevilgninger på statsbudsjettet for 1999 vedkommende Forsvarsdepartementet* 4. desember 1998 S.Tid. 1998-99: 733-761

Utenrikspolitisk redegjørelse av utenriksminister Knut Vollebæk. Avholdt 22. februar 1998 . Referert i Stortingstidende (1997 – 98) s. 1465 – 1480.

Trontaledebatten 14. og 15. oktober 1998 referert i Stortingstidene 1998 - 99 s.66- 200

Debatt om forsvarsbudsjettet avholdt 4.desember 1998 referert i Stortingstidende 1998- 99 s. 733 –766

Debatt om utenriksbudsjettet avholdt 11. desember 1999 referert i Stortingstidende s. 1089-1123

Muntlig spørretime 24. mars 1999. Referert i Stortingstidende (1998 – 99) s. 2479 – 2482.

Redegjørelse om spørsmål i tilknytning til NATOs toppmøte i Washington 23. – 25. april 1999 av statsminister Kjell Magne Bondevik avholdt 18. mars. Referert i Stortingstidende (1998 – 99) s. 2390-2395.

Debatt om Statsministerens redegjørelsen om spørsmål i tilknytning til NATOs toppmøte i Washington avholdt 25. mars 1999. Referert i Stortingstidende (1998 – 99) s.2519 – 2552.

Redegjørelse om Kosovo-konflikten av utenriksminister Knut Vollebæk, med påfølgende debatt. Avholdt 27.april 1999. Referert i Stortingstidende 2902- 2910

Interpellasjon fra Dag Danielsen til utenriksministeren om behov for nødrettsinstitutt, med påfølgende debatt. Avholdt 27. april 1999 referert i Stortingstidende (1998 – 99) s. 2933-2940

Debatt om innstilling fra Forsvarskomiteen om Forsvarets bidrag i forbindelse med krisen i Kosovo. Avholdt 6. mai 1999. Referert i Stortingstidende (1998- 99) s. 3109-3114

Muntlig spørretime. Avholdt 2.juni 1999. Referert i Stortingstidende (1998 – 99) s.3552-3553

Forsvarspolitisk redegjørelse av forsvarsminister Kristin Krohn Devold . Avholdt 15. desember 2003 <http://www.stortinget.no/stid/2003/s031215-08.html#statsråd%20Kristin%20Krohn%20Devold.1> (S.Tid for 2003-2004 sesjonen ikke utkommet).